

**Závěrečná zpráva o plnění Koncepce rozvoje knihoven v České republice
na léta 2017–2020**

Obsah

Úvod	2
1. Knihovny ve virtuálním prostředí	4
2. Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra	24
3. Budování knihovních fondů a informačních zdrojů	61
4. Trvalé uchování tradičních knihovních dokumentů	78
5. Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách	86
6. Systém hodnocení a marketing veřejných knihovnických a informačních služeb	97
7. Vzdělávání pracovníků knihoven	105
8. Knihovny jako výzkumné instituce	111
Stav, kterého bylo dosaženo naplněním cílů koncepce	117
Seznam zkratk	123
Přehled dotací na podporu knihoven, poskytnutých odborem umění, literatury a knihoven v letech 2017 – 2020	125

Úvod

Koordinací implementace Konceptce byla pověřena Národní knihovna České republiky. K plnění jednotlivých priorit byly vytvořeny dílčí pracovní skupiny ve spolupráci s poradním orgánem ministra kultury pro oblast knihoven, Ústřední knihovnickou radou. Jednotlivé priority byly členěny do čtyř hierarchických úrovní, vlastní konceptce obsahovala prioritní oblasti a opatření, které implementace návazně rozpracovávala až na úroveň podopatření a úkolů. Předkládaná závěrečná zpráva o implementaci konceptce v letech 2017 – 2020 zahrnuje v jednom materiálu všechny hierarchické úrovně včetně hodnocení indikátorů úspěšné realizace, uvedených u každé prioritní oblasti. V závěru pak rekapituluje stav, kterého bylo dosaženo naplněním cílů konceptce v uvedených letech, v některých případech také již v návaznosti na novou Konceptci rozvoje knihoven v ČR na léta 2021 až 2027 s výhledem do roku 2030, kterou vláda schválila svým usnesením č. 840 ze dne 17. 8. 2020.

Plnění Konceptce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 – 2020 se týkalo cca 6 000 knihoven, zapsaných v evidenci knihoven, vedené Ministerstvem kultury dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění. Ke dni 31. 5. 2021 je systém knihoven tvořen 5 500 základními knihovny, 527 základními knihovny se specializovaným knihovním fondem, 76 knihovny základních, středních a vysokých škol, 136 muzejními a 14 galerijními knihovny. Představuje tak nejširší síť kulturních zařízení u nás.

Zapojením do implementace konceptce knihovny usilovaly o naplnění úvodní vize Konceptce pro rok 2020:

Společně tvoříme knihovny jako nabídku služeb a informačních zdrojů a otevřeného prostoru pro vzdělávání, kulturu a osobní rozvoj.

Společně

Knihovny nejsou izolovanými institucemi, naopak: tvoří spolupracující síť, kterou reprezentuje každý knihovník obsluhující svého čtenáře. Neopírají se však jen o spolupráci mezi sebou; hledají synergii s dalšími subjekty veřejného života: s kulturními, vzdělávacími i jinými institucemi, občanskými aktivitami i veřejnou správou. Rovněž své uživatele vnímají nejen jako zákazníky, ale také jako partnery a spolutvůrce knihovny. V neposlední řadě pak naslouchají i těm, kteří sami knihovnu nepoužívají, ale jako daňoví poplatníci její provoz hradí. Jen tak si mohou udržet svoje postavení nepostradatelné instituce, vůči které lidé cítí občanskou zodpovědnost.

Zdroje

Knihovny poskytují přístup ke kulturnímu dědictví, vzdělání i zábavě prostřednictvím široké škály dokumentů zachycujících písmo, obraz, zvuk. Patří sem nejen dokumenty tradiční, tedy uložené na fyzických nosičích, ale čím dál větší význam mají dokumenty přístupné prostřednictvím digitálních sítí. Ke všem těmto zdrojům poskytují kvalifikovaný přístup, jsou tedy připraveny komukoliv pomoci s vyhledáním vhodného informačního pramene.

Prostor

Knihovny jsou sdíleným veřejným prostorem pro všechny bez rozdílu a bez ohledu na jazyk, náboženství nebo handicap. Prostorem, který musí být otevřený a zároveň bezpečný, odpovídá potřebám a požadavkům uživatelů a zároveň je ekonomicky efektivní. Knihovny jsou snadno dostupné nejen ve fyzickém prostoru (město, ves, kampus), ale i v prostoru virtuálním (responzivní web, sociální sítě, aplikace...)

Rozvoj

Knihovny ztělesňují minulost, uchovávají hodnoty, čerpají z tradic; přitom nabízejí zážitky z objevování nového, inspiraci a podporu pro tvorbu, práci, studium. Jsou každému svému uživateli spojencem v cestě osobního rozvoje. Nerozhodují za něj, ale nabízejí příležitosti, souvislosti, nové pohledy. Hájí svobodu projevu, podporují každého, aby si vytvořil vlastní poučený názor. Přispívají k soudržnosti a rozvoji komunit. Uchovávají paměť minulosti pro dnešek, stejně jako paměť dneška pro budoucnost.

Činnost knihoven byla v důsledku celosvětové pandemie Covid-19 v roce 2020 utlumena. Na základě vládních opatření byly knihovny zcela uzavřeny pro veřejnost v celkovém součtu 101 kalendářních dní. Jejich uzavření a omezení většiny služeb se projevilo ve výrazných poklesech a změnách statistických údajů. Nejvíce byly zasaženy služby, spojené s fyzickou přítomností návštěvníků v knihovně, naopak online služby spojené se zpřístupňováním digitálních zdrojů, zejména digitálních knihoven zaznamenaly nárůst.

Uváděné plnění koncepce zahrnuje léta 2017 až 2020.

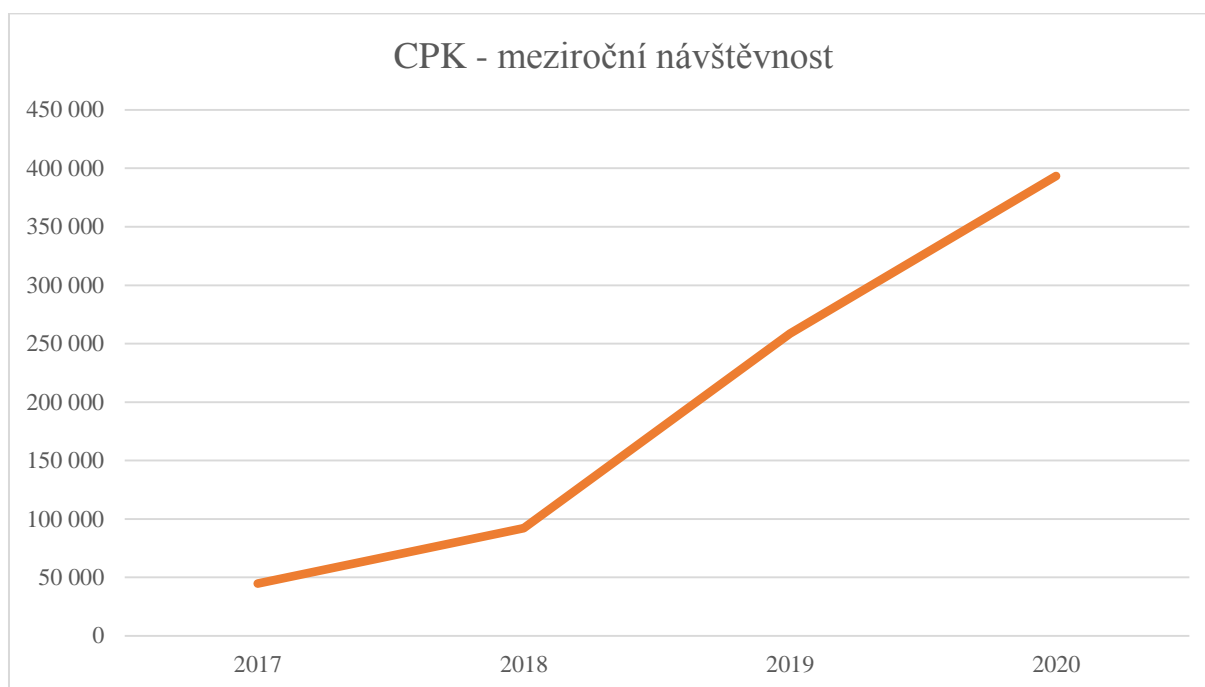
1. Knihovny ve virtuálním prostředí

Indikátory úspěšné realizace

Provoz a rozvoj Centrálního portálu knihoven, počet zapojených knihoven	plněno průběžně; 53 zapojených knihoven (předpokládán další nárůst), podrobně viz podopatření 1.1.2
Zavedení nových služeb a nástrojů pro zpřístupnění elektronických dokumentů v digitálním prostředí	plněno průběžně, podrobně viz podopatření 1.1.1, 1.1.4
Míra využívání digitálních služeb	plněno průběžně, počet stažených a zobrazených digitálních dokumentů – podrobně viz podopatření 1.1.1
Vznik Metodického centra pro digitální dokumenty v knihovnách zaměřeného na digitalizaci, přijímání born-digital dokumentů, zpřístupnění a dlouhodobou archivaci	zatím splněno pouze částečně, podrobně viz podopatření 1.2.4 a 1.4.4
Zpracování a realizace strategie digitalizace knihovních fondů	plněno průběžně; podrobně viz úkol 1.2.4.1
Rozvoj nástrojů pro koordinaci digitalizace	splněno částečně; podrobně viz úkol 1.2.4.2
Rozvoj nástrojů pro ochranu a dlouhodobé uchování digitálních dokumentů	plněno průběžně; podrobně viz podopatření 1.4.3
Vybudování a provoz systému e-depozit pro shromažďování a zpracování born-digital publikací, zejména síťových/online	zatím nesplněno; podrobně viz podopatření 1.2.4
Zajištění provozu LTP systému v Národní knihovně ČR (dále „NK“) včetně archivace digitálních dokumentů knihoven v České republice	splněno částečně; podrobně viz podopatření 1.4.3
Legislativní zajištění elektronického povinného výtisku	zatím nesplněno, podrobně viz podopatření 1.3.1 a 1.3.4
Zpracované a aktualizované standardy pro oblast digitalizace, uchování a zpřístupnění knihovních fondů	plněno průběžně, podrobně viz podopatření 1.2.5, 1.4.3.5

Úspěšně se rozvíjel Centrální portál knihoven (dále „CPK“) jako jednotný přístupový bod ke službám systému knihoven. Jeho provoz a rozvoj na adrese Knihovny.cz¹ je zajišťován Moravskou zemskou knihovnou v Brně (dále „MZK“) ve spolupráci s dalšími knihovnami. Dařilo se zajistit financování provozu i rozvoje z institucionálních i účelových zdrojů. Trvale stoupá počet knihoven zapojených do CPK (v roce 2020 50 zapojených knihoven) i intenzita jeho využití – roční návštěvnost v roce 2017 - 44 776 návštěvníků, v roce 2018 - 92 090, v roce 2019 - 258 682, v roce 2020 - 393 312 návštěvníků.

CENTRÁLNÍ PORTÁL KNIHOVEN	ROČNÍ NÁVŠTĚVNOST
2017	44 776
2018	92 090
2019	258 682
2020	393 312

Zejména díky účelovým dotacím z programů VISK a NAKI se dařilo rozvíjet stávající a vytvářet nové služby a nástroje pro zpřístupnění elektronických dokumentů v digitálním prostředí. Jedná se zejména o služby poskytované portálem Knihovny.cz, nové funkčnosti systému Kramerius, řešení Obalkyknih.cz² nebo nově zprovozněnou službu Získej³.

1 Dostupné z <https://www.knihovny.cz/>

2 Dostupné z <https://obalkyknih.cz/>

3 Dostupné z <https://ziskej-info.techlib.cz/>

Zprovozněno bylo také řešení pro Díla nedostupná na trhu a mimořádně byl zajištěn přístup pro studenty a vědecké pracovníky do plného obsahu vybraných digitálních knihoven v souvislosti s pandemií Covid-19. Návštěvnost digitálních zdrojů prudce narostla.

Nicméně je stále nutný intenzivní vývoj, zejména s ohledem na nové služby a nástroje související s e-born dokumenty. Pro koordinaci dokumentů vybraných pro digitalizaci je používán zejména Registr digitalizace⁴, který se kontinuálně vyvíjí a upravuje za metodického vedení NK a MZK. Ke koordinaci jsou využívány a průběžně vyvíjeny i další nástroje - Resolver URN:NBN a Souborný katalog ČR, k jejich propojení však zatím nedošlo z důvodů nedostatečných finančních zdrojů.

Rozvoj úložiště LTP NDK je zajišťován NK, je však provozováno pouze pro data z produkce NK a MZK a data z digitalizace programu VISK 7. Zajištění dlouhodobé archivace digitalizátů pořízených v jiných českých knihovnách mimo program VISK 7 není dosud na národní úrovni vyřešeno. Není zřejmé, zda LTP úložiště NK bude disponovat dostatečnou úložnou kapacitou pro archivaci digitálních dokumentů dalších knihoven. Nadto musí být dořešeno, zda by se jednalo o archivaci všech digitalizátů či kvalifikovaný výběr dokumentů důležitých z hlediska národního kulturního dědictví. Problémem je i otázka financování takového dlouhodobého úložiště (jedná se o dokumenty knihoven různých zřizovatelů). Opensource softwarové řešení pro archivaci digitálních dokumentů v souladu s mezinárodními standardy, vznikající v rámci projektu ARCLib, je alternativou nákladných komerčních variant. Byly zpracovány certifikované metodiky pro zajištění logické a bitové ochrany digitálních dokumentů. Řešení je vyvíjeno tak, aby byla zajištěna kompatibilita s LTP systémem NK, a do budoucna může být naopak i open source softwarovou alternativou pro NK i MZK. Je zamýšleno jeho využití krajskými knihovnami, velkými vědeckými knihovnami i vysokoškolskými knihovnami.

Dosud v NK nevzniklo metodické centrum pro digitální dokumenty zaměřené na digitalizaci, přijímání born-digital dokumentů, zpřístupnění a dlouhodobou archivaci. Byť některé funkce NK plní, nedisponuje dostatečnými kapacitami na jeho zřízení. Předpokladem vybudování systému e-depozitu pro shromažďování a zpracování born-digital publikací, zejména síťových/online je právní úprava této oblasti⁵. Předpokladem je i zajištění financování těchto činností. Technické řešení pro archivaci a zpřístupnění elektronického povinného výtisku dosud chybí, stávající modul není využitelný pro spolupráci s nakladateli (vč. retrospektivního doplňování a zpracování) bez dořešení možnosti online zpřístupnění a dlouhodobého uložení.

1.1. Rozvíjet služby knihoven v digitálním prostředí, zpřístupňovat informační zdroje včetně tradičních dokumentů

1.1.1. Zajistit zpřístupnění služeb a informačních zdrojů knihoven v digitálním prostředí – podporovat rozvoj digitálních knihoven včetně vytváření uživatelsky přívětivých aplikací a nástrojů pro jejich provozování

⁴ Dostupné z: <http://www.registrdigitalizace.cz/>

⁵ Návrh novely knihovního zákona, tiskového zákona a zákona o neperiodických publikacích týkající se periodik a neperiodických publikací vydaných v elektronické formě a web-harvestingu byl schválen vládou 4. 11. 2019 a je k únoru 2020 projednáván Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky jako sněmovní tisk č. 646.

(SKP 4.1.2.C)

Realizace: MK, NK, MZK, KK, KNAV, provozovatelé knihoven

Systém digitální knihovny Kramerius, na kterém je postavena většina digitálních knihoven provozovaných českými veřejnými knihovnami, byl a je průběžně rozvíjen tak, aby odpovídal národním i mezinárodním standardům, požadavkům legislativy, knihoven i rostoucím nárokům uživatelů samotných. Bylo dokončeno nové webové rozhraní Krameria, které je již nasazeno v řadě knihoven, zároveň i na adrese www.digitalniknihovna.cz, kde je jeho prostřednictvím možné přistupovat do 40 instalovaných systémů Kramerius. Pro Krameria existují i mobilní aplikace pro iOS a Android. Na konci roku 2018 byla dokončena úprava Krameria, umožňující zpřístupňování děl nedostupných na trhu v českých knihovnách. Ta byla v roce 2020 upravena a využita i pro zpřístupnění digitalizovaných dokumentů v době uzavření knihoven v nouzovém stavu. Pokračují práce na úpravách jádra systému. Financování probíhá formou výzkumného projektu NAKI a krátkodobých projektů VISK.

Dlouhodobě roste zájem veřejnosti o využívání služeb v digitálním prostředí. V roce 2017 zaznamenaly veřejné knihovny 31,8 mil. virtuálních návštěv, v roce 2018 to bylo 28 mil. návštěv, za rok 2019 to bylo 35,9 mil. a v roce 2020 38,0 mil. návštěv (virtuální návštěva = využití konkrétních služeb vzdáleným přístupem).

Velmi intenzivně také roste počet stažených a zobrazených digitálních dokumentů. V roce 2018 bylo ze zdrojů veřejných a krajských knihoven a NK staženo a zobrazeno téměř 55 mil. dokumentů. V roce 2019 bylo zaznamenáno 20 mil. a v roce 2020 38,2 mil. dokumentů, což bylo ovšem způsobeno změnou metodiky výpočtu.

1.1.2. Provozovat a rozvíjet Centrální portál knihoven jako centrální systém pro zpřístupnění knihovních služeb a informačních zdrojů

(SKP 5.1.5.A a B)

Realizace: MK, MZK, NTK, SDRUK, provozovatelé knihoven

Zahájit pilotní provoz portálu

Pilotní provoz již byl ukončen a Centrální portál knihoven funguje v ostrém provozu na adrese www.knihovny.cz.

1.1.2.1. *Zajistit další provoz a rozvoj portálu, přidávání dalších služeb uživatelům*

Provoz a rozvoj portálu zajišťuje MZK ve spolupráci se Sdružením knihoven ČR a dalšími knihovnami. Portál je průběžně modifikován tak, aby zprostředkoval uživatelům služby i informace nabízené knihovnami. Trvale stoupá intenzita jeho využití – roční návštěvnost v roce 2017 - 44 776 návštěvníků, v roce 2018 - 92 090 návštěvníků, v roce 2019 - 258 682 návštěvníků, v roce 2020 - 393 312 návštěvníků. Portál zaregistroval výraznou špičku návštěv na jaře 2020 na počátku nouzového stavu, kdy zveřejnil stránku Knihovny proti viru, v jejímž rámci směřoval uživatele na informační zdroje dostupné online.

ROK	ROČNÍ NÁVŠTĚVNOST
2017	44 776
2018	92 090
2019	258 682
2020	393 312

1.1.2.2. *Zapojit širší spektrum knihoven, muzeí a archivů a zavést potřebné metadatové formáty*

K 1. 3. 2020 byly do CPK díky zapojení Souborného katalogu ČR indexovány informace o fondech **507 knihoven**, z toho 50 knihoven je zapojeno plně včetně integrace svých online služeb. Řada dalších je postupně kontaktována s cílem zapojit do portálu i jejich služby. Mezi takto oslovenými institucemi jsou již i první knihovny muzeí, galerií nebo archivů. Mimo katalogy knihoven jsou do portálu integrovány i další různorodé informační zdroje s často specifickými metadatovými formáty jako bibliografické a článkové databáze, databáze norem a patentů, digitální knihovny, platná znění zákonů apod.

1.1.2.3. *Rozvíjet a integrovat meziknihovní výpůjční služby a dodávání dokumentů*

Portál knihovny.cz přednostně uživatele směřuje na dokumenty dostupné online nebo přímo dostupné v některé uživateli blízké knihovně. Meziknihovní služby na národní

úrovni implementuje portál Získej Národní technické knihovny. Tento portál je vybaven API rozhraním, jehož prostřednictvím jsou jeho funkce přístupné uživatelům portálu Knihovny.cz, který naopak slouží prostřednictvím svého API pro portál Získej jako zdroj informací o knihovnách a o dostupnosti konkrétních dokumentů. V současnosti probíhá integrace služby elektronického dodávání dokumentů, jejíž plnou implementaci do portálu Získej Národní technická knihovna dokončuje.

1.1.2.4. *Podporovat zavádění online plateb a sdílení identit v knihovnách*

Knihovny, zapojené do portálu Knihovny.cz, jsou zapojeny i do akademické federace identit eduid.cz⁶ a jejich uživatelé mohou využít funkcionality propojení identit ve více knihovnách. Díky využití technologií single-sign-on mají usnadněný přístup zejména k elektronickým informačním zdrojům. Některé knihovny již umožňují vzdálenou registraci při ověření prostřednictvím MojeID⁷ a online úhradě registračního poplatku. Další knihovny podporují online platby alespoň pro úhradu poplatků v knihovně (zpozdné, některé služby apod.). Problémem při přijímání online plateb se jeví jednak vysoká cena transakcí u menších knihoven, které by vykazovaly malý počet plateb, a jednak situace státních příspěvkových organizací, která jim neumožňuje online platby přijímat. Spolehlivá online registrace nabyla na významu v současnosti z důvodu uzavření knihoven v době nouzového stavu, kdy knihovny nabízely online přístup do svých digitálních knihoven a dalších online zdrojů. Důležitým nástrojem pro spolehlivé ověření identit se v této situaci může stát bankovní identita, případně snad i národní identitní autorita, u které však v současnosti není jisté, že ji budou moci knihovny využívat.

1.1.2.5. *Podporovat rozvoj stávajících centralizovaných řešení, zejména Souborného katalogu ČR a České digitální knihovny, a jejich zapojení do CPK*

Realizace: MK, MZK, SDRUK

Souborný katalog ČR⁸ je financován z provozních prostředků NK a jeho obsah je sklízen a interpretován a zpřístupňován prostřednictvím portálu Knihovny.cz. Česká digitální knihovna⁹ je provozována a rozvíjena Knihovnou AV ČR ve spolupráci s NK a MZK v rámci jejich výzkumných aktivit. Obsah ČDK je také sklízen do portálu Knihovny.cz.

1.1.3. *V oblasti zpřístupňování knihovních fondů a informačních zdrojů podporovat řešení, založená na otevřených softwarech, která vedou k lepší spolupráci knihoven*

Realizace: MK

Většina velkých projektů knihoven je v posledních letech založena na open source řešeních, většinou je jejich zdrojový kód dostupný pod některou z open source licencí.

⁶ Blíže <https://www.eduid.cz/>

⁷ Viz <https://www.mojeid.cz/cs/>

⁸ Viz <https://www.caslin.cz/>

⁹ Viz <https://www.czechdigitallibrary.cz/cs/>

Lze zmínit digitální knihovnu Kramerius, portál Knihovny.cz, systém Obálky knih nebo portál pro meziknihovní služby Získej. Za zmínku stojí i open source knihovní systémy Koha a Evergreen, nebo řada nástrojů pro oblast digitalizace a dlouhodobého uchování dat.

- 1.1.4. Podporovat vývoj systémů zpřístupňujících digitální obsah (např. Kramerius a Manuscriptorium) včetně otevřeného API v souladu s mezinárodními standardy a na toto API napojených webových a mobilních aplikací

(SKP 5.1.2.I a 5.1.4.A a B)

Realizace: MK, KNAV, MZK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

Mezinárodním standardem pro zpřístupnění digitalizovaného obsahu se v posledních letech stala rodina standardů IIF (iif.io). V MZK je v provozu pilotní implementace IIF rozhraní pro Krameria. Stávající uživatelské API systému Kramerius využívají mobilní aplikace pro Android a iOS i webové uživatelské rozhraní Krameria. Ve stadiu příprav se nachází i administrativní API pro Krameria, které usnadní zejména správu rozsáhlých digitálních knihoven.

Rozvoj Manuscriptoria¹⁰ probíhal zejména díky institucionální podpoře výzkumu a vývoje: byla zprovozněna databáze edic plných textů a zprovozněno rozhraní pro přístup k nim, bylo zavedeno sofistikované vyhledávání na základě chování uživatele, byl posílen crowdsourcing při zdokonalování obsahu a práci s ním vývojem příslušných nástrojů pro tvorbu uživatelského obsahu (virtuální výstavy, tvorba plných textů, komentáře a data articles), úspěšně byla zavedena technologie IIF, takže API Manuscriptoria umožňuje portálům získávat metadata jak prostřednictvím OAI-PMH, tak i IIF. Technologií IIF jsou zpřístupňována v portálu EUROPEANA veškerá data cca 65 českých institucí agregovaná Manuscriptoriem, tj. mj. veškerá data vzniklá za podpory podprogramu MK VISK 6. Manuscriptorium agreguje bezešvým způsobem data 139 institucí (z toho cca 50% z ČR) z 24 zemí. Manuscriptorium je od založení EUROPEANA v r. 2008 dodavatelem obsahu do tohoto portálu a mezinárodním oborovým agregátorem pro oblast rukopisů a starých tisků, nicméně díky technologiím IIF a EUROPEANA Search API slouží dnes EUROPEANA i k získávání bezešvého přístupu v Manuscriptoriu k obsahu třetích stran, a to jak dosavadních partnerů, tak i dalších digitálních knihoven v Evropě. Jde o nesporný úspěch v oblasti dynamické agregace dat nejen v evropském měřítku. Manuscriptoriu byla udělena formální akreditace jako mezinárodního oborového agregátora pro evropský portál EUROPEANA.

- 1.1.5. Podporovat silné oborové a regionální portály a nadstavbová interdisciplinární řešení

(SKP 5.1.2.E)

Realizace: MK, NK, MZK, KNAV, NTK, krajské a další knihovny

¹⁰ Viz <http://www.manuscriptorium.com/cs>

Aktivitou knihoven i díky dotačním programům MK vznikla řada portálů a online systémů. Za všechny je možné jmenovat portál Obálky knih¹¹ provozovaný a rozvíjený Jihočeskou vědeckou knihovnou v Českých Budějovicích ve spolupráci s MZK, jehož prostřednictvím české knihovny spolupracují na obohacování svých katalogů o obálky, obsahy a další informace o knihách nebo jejich autorech. NK dlouhodobě buduje digitální knihovnu Manuscriptorium, která obsahuje historické rukopisy a další dokumenty. Národní technická knihovna převzala v roce 2018 od MZK provoz portálu Národní fonotéka¹², který sdružuje informace o zvukových dílech, dochovaných na našem území. MZK buduje portál StareMapy.cz¹³, jehož prostřednictvím jsou georeferencovány digitalizované staré mapy ze sbírek českých knihoven. Co se týče nadstavbových řešení, portál Knihovny.cz připravil oborové řezy pro oborové portály JIB (hudba, technika, mezinárodní vztahy a knihovnictví). Národní technická knihovna zprovoznila portál Ziskej¹⁴ pro zajištění služby MVS.

- 1.1.6. Spolupracovat s vědeckými institucemi při vytváření virtuálního badatelského prostředí, např. pro humanitně orientované obory (lingvistika, historie, filozofie, archeologie, etnologie, dějiny umění atd.) a přírodní vědy, včetně tvorby specializovaných datových zdrojů a nástrojů

Realizace: Specializované knihovny

Výše zmíněný portál Manuscriptorium NK je jedním z portálů, poskytujících virtuální badatelské prostředí. S postupným rozšiřováním standardů IIIF ve světě i u nás se otevírá cesta pro vytváření badatelských nástrojů nezávislých na konkrétním serveru nebo digitální knihovně. NK, Knihovna AV ČR, MZK nebo Národní muzeum jsou řešiteli výzkumných projektů, jejichž partnery jsou univerzitní nebo akademická pracoviště a jejichž cílem je vývoj nástrojů badatelského prostředí zejména pro humanitně orientované obory, ale i pro přírodní vědy. Za zmínku stojí například v roce 2020 ukončený projekt INDIHU a na něj navazující DL4DH (Digital Libraries for Digital Humanities), projekt PERO řešící problematiku strojového rozpoznávání tištěných i rukopisných textů s využitím strojového učení nebo Nový fonograf.

V r. 2018 byl vládou schválen projekt velké infrastruktury LINDAT/CLARIAH-CZ, do něhož jsou zapojeny Knihovna AV ČR, NK a MZK. V jeho rámci jsou připravovány datasey pro využití zejména v oblasti humanitních věd.

- 1.1.7. Stabilizovat provoz České digitální knihovny a zajistit její další rozvoj jako sektorového agregátora za oblast knihoven pro dodávání zdrojů do evropské digitální knihovny Europeana

(SKP 4.1.2.C, 5.1.2.E)

Realizace: MK, NK, KNAV

¹¹ Viz <https://obalkyknih.cz/>

¹² Viz <https://narodnifonoteka.cz/>

¹³ Viz <https://staremapy.cz/>

¹⁴ Viz <https://ziskej-info.techlib.cz/>

Provoz České digitální knihovny zajišťuje Knihovna AV ČR. Jsou uzavřeny smlouvy se zapojenými knihovnami a Europeanou, data ČDK jsou zapojena i do velké výzkumné infrastruktury LINDAT/CLARIAH-CZ. Postupně jsou do ČDK zapojovány další digitální knihovny.

1.1.8. Sjednávat kolektivní licence na zpřístupnění knihovních fondů v digitální podobě

(SKP 2.1.6.C)

Realizace: MK, NK

Novela zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), provedená zákonem č. 102/2017 Sb. s účinností od 20. 4. 2017 přinesla institut rozšířené kolektivní správy umožňující poskytnutí licence k některým způsobům užití děl knihovnami, zapsanými v evidenci knihoven, kterou vede MK dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění. Smlouvy za knihovny zapsané v evidenci knihoven s kolektivními správci práv uzavírá NK, jde o tzv. hromadnou a kolektivní smlouvu dle § 98a odst. 2 a 3 autorského zákona coby zvláštní druh licenční smlouvy. NK uzavřela v r. 2019 s kolektivními správci práv (Dilia, OOA-S) licenční smlouvy na zpřístupnění děl nedostupných na trhu. V roce 2020 v souvislosti s uzavřením knihoven v době nouzového stavu došlo k uzavření smluv umožňujících dočasně zpřístupnit prostřednictvím digitálních knihoven většinu autorsky chráněných děl, vyskytujících se v největších digitálních knihovnách.

1.1.9. Motivovat držitele práv k ekonomicky nevyužitelným dílům k jejich volnému zpřístupnění

(SKP 6.5.1.A)

Realizace: MK, NK, SKIP

S některými autory již byly takové smlouvy podepsány, zatím se však nejedná o systematickou aktivitu, s výjimkou Městské knihovny v Praze, která od roku 2016 uzavřela více než 700 smluv s autory.

1.1.10. Zprovoznit seznam děl nedostupných na trhu a zajistit zpřístupnění těchto děl

(SKP 5.1.2.F a 5.1.2.H)

Realizace: MK, NK

NK se aktivně podílí na řešení zpřístupnění nedostupných děl. K tomu také uveřejnila na svých webových stránkách seznam děl nedostupných na trhu formou vyhledávače takto označených děl ve svém elektronickém katalogu. Na rok 2021 je naplánován vývoj specializovaného systému řešícího tuto agendu. Tento systém bude již reflektovat zkušenosti nabyté v roce 2020 v období nouzového stavu.

1.1.11. Zpracovat metodiku pro práci s osiřelými díly

(SKP 5.1.2.G)

Realizace: MK, NK

V kontextu masové digitalizace a smlouvy s kolektivními správci práv na zpřístupnění děl nedostupných na trhu se využití licence na zpřístupnění osiřelých děl v oblasti knihoven jeví jako personálně a finančně příliš náročné. Zpracování metodiky práce s osiřelými díly je plánováno na pozdější období a po vyhodnocení zpřístupnění děl nedostupných na trhu.

- 1.1.12. Vytvářet legislativní podmínky a připravit technické prostředky pro využívání digitalizovaných děl a propagovat jejich využívání; využít výsledky digitalizace knihovních fondů pro potřeby výuky

(SKP 2.1.2.L)

Realizace: MK, NK, MZK, MŠMT

Autorsko-právně nechráněné dokumenty jsou volně dostupné všem občanům, a tudíž je možné je využívat i pro potřeby výuky. Otevřené rozhraní digitální knihovny Kramerius umožňuje snadný přístup k těmto dokumentům, zatímco probíhající výzkumné projekty se snaží o zvýšení kvality OCR u starých dokumentů, zlepšení čitelnosti digitalizátů a otevření dokumentů pro další využití prostřednictvím standardních API odpovídajících mezinárodním standardům IIIF. Knihovny úspěšně propagují obsah svých digitálních knihoven na sociálních sítích - rostoucí využívání digitálních knihoven má na druhou stranu za následek snižování fyzické návštěvnosti v knihovnách. Širšímu využití výsledků digitalizace pro potřeby výuky napomohl nouzový stav, v jehož rámci došlo mimořádně k rozsáhlému zpřístupnění obsahu digitálních knihoven pro potřeby výzkumu a vzdělávání.

1.2. Podporovat digitalizaci knihovních fondů

Byl sestaven pracovní tým, který se průběžně zabýval plněním tohoto opatření. Jeho členové svou odborností pokrývali různé aspekty plnění cílů koncepce a zastupovali širší spektrum participujících knihoven: NK, MZK, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, Knihovna AV ČR, Městská knihovna v Praze.

- 1.2.1. Pokračovat v digitalizaci knihovních fondů a rozšířit ji na další typy dokumentů z oblasti kulturního dědictví (hudebniny, plakáty, pohlednice, zvukové dokumenty atd.); podporovat převod dříve pořízených dat do podoby odpovídající aktuálním standardům.

(SKP 4.1.2.A)

Realizace: MK, NK, provozovatelé knihoven

NK v rámci provozování systému Národní digitální knihovny (dále „NDK“) kontinuálně digitalizuje novodobé bohemikální tituly. Vedle toho se pořízením nových knižních skenerů zvýšil objem digitalizace fondů Slovanské knihovny. Roční úhrn děl digitalizovaných v rámci digitalizační linky NDK během realizace této koncepce se na pracovišti NK dle statistických ukazatelů Oddělení přípravy dokumentů NK pohyboval

mezi 12 060 svazky za rok 2017 a 5 409 svazky za rok 2020. Tyto počty jsou spojeny s postupným zintenzivněním přípravy novinových titulů, jejichž digitalizace je časově náročnější a složitější. Díky částečnému nasměrování pozornosti na digitalizaci periodických titulů se daří tyto tituly postupně kompletovat i v digitální podobě. Dále do digitalizační linky stále více vstupují i velmi fyzicky degradované monografické tituly, které se musí velmi citlivě skenovat na manuálních skenerech. Z programu VISK 7 se dle dlouhodobých průměrů digitalizuje zhruba **250 000 - 300 000 stran** novodobých dokumentů ročně. Hlavní ukazatel pro stanovení bohemikálních dokumentů, které je potřeba digitalizovat, je číslo České národní bibliografie. Celkově bylo ke dni 26. 3. 2020 přiděleno 1 164 959 čČNB (z toho 934 025 BK, 47 976 SE, 75 424 GP, 56 744 MU, 23 391 AM, 15 159 MP, 12 091 EZ, 149 Videozáznamy), což za rok představuje nárůst o téměř 23 tisíc u všech typů dokumentů. V dalším období se dá očekávat roční nárůst o cca 24 tisíc čČNB (19 000 BK, 330 SE, 3000 GP, 150 MU, 1000 AM, 700 MP). Pomocným ukazatelem pro všechny dosud zdigitalizované bohemikální dokumenty (nejen v NK) je Registr digitalizace (RD). V RD je zpracováno 302 526 BK, 56 780 SE, 966 GP, 3 462 MU, 610 AM, 36 443 MP a 159 852 rukopisů a starých tisků.

Podle těchto ukazatelů zbývá zdigitalizovat:

- Knihy (BK) – 631 499 (67,61 %)
- Pokračující zdroje (SE) – nelze kvantifikovat
- Grafika (GP) – 74 458 (98,71 %)
- Hudebniny (MU) – 53 282 (93,89 %)
- Zvukové záznamy (AM) – 22 781 (97,39 %)
- Kartografické dokumenty (MP) – nelze kvantifikovat

Pokračuje migrace dříve digitalizovaných děl do LTP NDK za současné konverze do aktuálních standardů. Mezi klíčové úkoly, jež je třeba u podpory digitalizačních aktivit řešit ve střednědobém horizontu, patří zejména zajištění optimálního provozu digitalizační linky NDK, včetně potřebné hardwarové infrastruktury, výpočetního výkonu a personálních kapacit.

V digitalizaci v rámci NDK kontinuálně pokračuje i MZK. Byla zahájena digitalizace map, digitalizují se i hudebniny, výroční zprávy a kroniky, připravuje se digitalizace zvukových dokumentů. Pracovníci MZK spolupracují na přípravě metadatových standardů, zabývají se i problematikou ochrany dat na datových nosičích ve fondu knihovny. MZK se podílí i na úpravách a vývoji dalších softwarových nástrojů nezbytných pro digitalizaci, dlouhodobé uchování a prezentaci digitalizovaných dokumentů z fondů knihoven.

Pro podporu digitalizace zvukových dokumentů vydala NK první produkční verzi metadatové specifikace pro zvukové tituly a současně dokončuje úpravu systému pro dlouhodobou ochranu digitálních sbírek tak, aby umožnil dlouhodobé bezpečné uložení zvukových děl. NK ve spolupráci s dalšími paměťovými institucemi a digitalizátory vyvinula a uvolnila pro používání nové metadatové specifikace pro monografie a periodika a upravila podle nich systém NDK. V první verzi byl NK ve spolupráci s KNAV rovněž vydán standard pro dlouhodobou archivaci elektronických monografií

a periodik. V průběhu roku 2020 byl také ve spolupráci mezi odbornými pracovišti MZK, KNAV a NK vytvořen metodický pokyn pro digitalizaci starých tisků, který je prakticky využíván v řadě knihoven.

V roce 2017 byla upravena zadávací dokumentace programu MK VISK 7 – od roku 2018 je možné čerpat dotaci na digitalizaci zvukových dokumentů.

Standardní proces digitalizace funguje rutinně (interní digitalizační pracoviště jednotlivých institucí, podprogramy MK VISK 6 a VISK 7 zaměřené na digitalizaci historických a novodobých dokumentů, krajské digitalizační jednotky).

Jsou průběžně aktualizovány a zkvalitňovány páteční systémy (Registr digitalizace, Kramerius, Manuscriptorium, ProArc atd.)

V roce 2017 proběhlo dotazníkové šetření ohledně priorit knihoven v oblasti dat a jejich uložení s následujícími závěry: 18 z 20 institucí deklarovalo zájem o konverze starších dat, námětem je tedy rozšíření podprogramů MK VISK 1 a VISK 3 o aktivity směřující k posílení ukládání dat a konverzí. V souvislosti s tím je třeba vyřešit, jaká data konvertovat, jaké nástroje používat ad. Pro srovnání - NK doposud plnohodnotně zkonvertovala 4 000 000 stran z celkových 10 000 000.

- 1.2.2. Digitalizovat výstupy projektů výzkumu a vývoje a systematicky je ukládat a zpřístupňovat také prostřednictvím Národního úložiště šedé literatury¹⁵ a Centrálního portálu knihoven

(SKP 5.1.5.A)

Realizace: MK, NTK, MZK

Národní úložiště šedé literatury (dále „NUŠL“), provozované Národní technickou knihovnou zpřístupňuje 595 000 záznamů dokumentů z oblasti šedé literatury, z toho cca 32 000 jsou výstupy z vědy a výzkumu. V uplynulém období se zaměřilo na navázání kontaktu s poskytovateli finanční podpory na výzkum a vývoj a jednalo s nimi o zpřístupňování šedé literatury (zejm. certifikovaných metodik). Nadále usiluje o propojování záznamů ve svém repozitáři se záznamy v informačním systému VaVaI prostřednictvím kódů projektů a poskytovatelů finanční podpory. V r. 2019 NUŠL intenzivně řešil celkový upgrade softwaru (Invenio v3). Bylo plánováno vytvoření centrálního přístupu pro certifikované metodiky (tzv. landing page) ke zvýšení jejich dostupnosti běžným uživatelům. V současné době již plnohodnotně funguje nové uživatelské rozhraní portálu <https://nusl.cz/>, které umožňuje nad dostupnými daty velmi přehledné facetové vyhledávání. Dalším krokem v této oblasti je aktivita NK, která v roce 2018 oslovila veřejné vysoké školy kvůli spolupráci na digitalizaci studijní literatury. Některé doporučené dokumenty již byly digitalizovány. NK, MZK a AKVŠ společně připravily v posledních měsících roku 2020 podrobný dotazník ohledně digitalizačních aktivit, zpřístupnění digitálního obsahu a oblasti archivace, který adresovaly jednotlivým univerzitním a fakultním knihovám. Na počátku roku 2021

¹⁵ Viz <https://nusl.cz/>

proběhlo vyhodnocení dotazníku, jehož výsledky budou využity v dalších fázích při realizaci nové koncepce pro léta 2021 až 2027.

1.2.3. Spolupracovat při digitalizaci fondů a sbírek paměťových institucí a sbírek vědeckých institucí (zejména z oblasti sociálních a humanitních věd)

(SKP 5.1.6.B)

Realizace: MK, KNAV, NK, vysoké školy ad.

V r. 2018 proběhlo dotazníkové šetření mezi krajskými knihovnami a knihovnami s vlastním digitalizačním pracovištěm s následujícím výsledkem:

80 % spolupracuje s archivy, 90 % s muzei, spíše jednorázově nežli systematicky

90 % spolupráce se týká koordinace a výběru dokumentů

80 % podniká „svoz“ dokumentů z dalších institucí

50 % krajských knihoven poskytuje metodickou pomoc či rekatalogizaci

66 % pomáhá se zpřístupněním dat

Z tohoto šetření vyplynula potřeba zintenzivnit spolupráci knihoven s muzei a archivy, která dosud probíhá spíše jednorázově než kontinuálně a systematicky, jednak zajistit efektivní model digitalizace historických a novodobých dokumentů za využití stávajících nástrojů a dostupných digitalizačních linek.

Dále bylo zjištěno zvyšující se procento knihoven digitalizujících staré tisky v rámci digitalizačních linek využívajících výstupních formátů NDK. Digitalizace prostřednictvím programu VISK 6 nebo dle aktuálně vyhlášených standardů Manuscriptoria není pro tato pracoviště efektivní, neboť byly investovány prostředky (například v rámci krajských digitalizačních projektů) do vybavení pracovišť pro skenování novodobých dokumentů a jejich rozšíření další technikou či softwarovými nástroji je nereálné. Úprava standardů digitalizace (pouze vymezené části starších tisků, nikoli pro rukopisy apod.) by umožnila tato pracoviště dále využít. Možný standard by měl být paralelní alternativou k plnohodnotnému standardu pro digitalizaci dokumentů využívanému v programu VISK 6. Od počátku je třeba s tímto rozšířením současně vyvíjet nejen konverzní modul do formátu TEI, jež je používán digitální knihovnou Manuscriptorium (v přizpůsobené podobě pro tyto účely), ale také zajistit vývoj či úpravu dalších potřebných softwarových nástrojů – například ProArc, validátor kvality dat apod. Předpokládají se další jednání v této věci. V průběhu roku 2020 byl ve spolupráci mezi odbornými pracovišti MZK, KNAV a NK vytvořen metodický pokyn pro digitalizaci starých tisků (v rámci nástrojů pro digitalizaci novodobých dokumentů), který je využíván v řadě knihoven.

Ve střednědobém horizontu je třeba dále pracovat na zintenzivnění oboustranné spolupráce s muzei a archivy a zajistit efektivní model digitalizace historických a novodobých dokumentů za využití stávajících nástrojů a dostupných digitalizačních linek.

- 1.2.4. V Národní knihovně ČR zřídit Metodické centrum digitálních dokumentů (tvorba koncepce a koordinace digitalizace v knihovnách, přijímání e-dokumentů, dlouhodobá archivace)

(SKP 4.1.2.B)

Realizace: MK, NK

Budování Metodického centra digitalizace a dlouhodobého uchování digitálních fondů naráželo na finanční a organizační limity NK. V rámci přípravných prací navázaných na vstupní jednání k projektu Czechiana byl v roce 2017 zpracován základní plán chodu metodického centra včetně úkolů, kterým by se mělo věnovat. Byla též zpracována Národní koncepce dlouhodobé ochrany digitálních dat v knihovnách, která představuje systém fungování Metodického centra. Byl zpracován i návrh rozpočtu centra. Jsou plánovány další kroky k zajištění finančních i organizačních předpokladů uvedení centra v NK do praxe, nicméně toto centrum prozatím vytvořeno nebylo. V NK tak stále fungují samostatné pracovní skupiny - například tzv. Formátový výbor - které koordinují jednotlivé části celkového procesu digitalizace knihovních fondů.

- 1.2.4.1. *Vypracovat národní strategii digitalizace knihovních fondů*

Realizace: NK, ÚK

Národní strategie digitalizace knihovních fondů byla fakticky zpracována. Své koncepce samostatně zpracovaly jednotlivé knihovny, například NK, MZK, Vědecká knihovna v Olomouci, které své cíle konzultovaly na zvláštních jednáních i prostřednictvím pravidelné komunikace. Pro koordinaci digitalizačních aktivit byl nadále využíván zejména Registr digitalizace. Se zpracováním Národní strategie digitalizace knihovních fondů se počítá v rámci realizace Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2021-2027.

- 1.2.4.2. *Koordinovat činnost NDK a krajských digitalizačních center, propojit Registr digitalizace, Resolver URN:NBN a Souborný katalog ČR*

Realizace: NK, KK

Byl ustaven Formátový výbor řízený odborem digitálních fondů NK, v němž jsou zastoupena i další pracoviště zabývající se digitalizací knihovních fondů. Formátový výbor pracoval na aktualizaci používaných standardů, metodických pomůckách atd. Zabýval se také návrhy na vytvoření standardů pro další typy knihovních dokumentů. Pro koordinaci dokumentů vybraných pro digitalizaci je používán Registr digitalizace, který se kontinuálně vyvíjí a upravuje za metodického vedení NK a MZK. Jsou vyvíjeny i další výše uvedené nástroje. Vzhledem k nedostatečným finančním zdrojům zatím nebyly tyto nástroje vzájemně propojeny.

- 1.2.5. Udržovat a aplikovat standard Národní digitální knihovny jako národní standard pro digitalizaci v knihovnách včetně vytváření nových standardů NDK pro jiné typy digitálních dat vznikajících v knihovnách České republiky

(SKP 3.3.4.I)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

Viz podopatření 1.2.4.2.

Aktualizace standardů probíhá průběžně, nové verze standardů pro většinu druhů knihovních dokumentů jsou vždy dostupné na webu NDK (<https://www.ndk.cz/standardy-digitalizace>).

V oblasti historických fondů byl aktualizován a zveřejněn formát a příslušné požadavky na vytvoření datového balíčku pro digitalizaci rukopisů a starých tisků pro program VISK 6 (*Definice digitálního dokumentu pro potřeby zpřístupnění a trvalého uložení v podprogramu VISK6*) a vyvinuty příslušné nástroje usnadňující tvorbu digitálních dokumentů: generátor jednoznačného identifikátoru místa uložení/majitele (základ jednoznačné identifikace historických dokumentů a jejich součástí, např. obrazů jednotlivých stran) a příslušný validátor datového balíčku.

1.2.6. Využívat metodu PPP pro digitalizaci kulturního obsahu

(SKP 4.6.1.A)

Realizace: Provozovatelé knihoven

Úspěšně pokračovala spolupráce se společností Google, Google digitalizoval 203 788 děl převážně z historických fondů NK. Jiný projekt PPP v oblasti knihoven nebyl realizován. Byla vyjednána další spolupráce NK mezi společností Google a NK, která se předpokládá v oblasti digitalizace starých tisků, fondů Slovanské knihovny a univerzálního fondu 19. století NK.

1.2.7. Využití finančních zdrojů IROP, specifický cíl 3.2 (e-Culture)

Realizace: Provozovatelé knihoven

Nerealizováno

1.3. Shromažďovat národní kulturní dědictví vzniklé v elektronické podobě

1.3.1. Zajistit legislativně i technicky rozvoj a provoz systému sklizení a archivace webových stránek (především WebArchiv) včetně systému trvalého uchování

(SKP 3.3.3.A a B)

Realizace: MK, NK

1.3.1.1. *Novela zákona č. 257/2001 Sb.*

1.3.1.2. *Zajistit provozní kapacity pro pravidelné sklizení, archivaci a zpřístupnění autorsko-právně chráněného obsahu i mimo NK; sledovat rozvoj webových technologií*

1.3.1.3. *Vybudovat novou infrastrukturu pro práci s velkými objemy dat (analýzy dat a jejich využití ve výzkumu) a zajistit jejich trvalé uchování*

Realizace: MK, NK

V r. 2019 byl zpracován návrh novely knihovního zákona, tiskového zákona a zákona o neperiodických publikacích. Tato novela se týká především periodik a neperiodických publikací vydaných v elektronické formě, které tvoří důležitou součást psaného kulturního dědictví a na rozdíl od publikací tištěných na hmotném nosiči pro ně dosud není zaveden institut obdobný institutu povinného výtisku. Dále novela předpokládá legislativní ukotvení tzv. web-harvestingu (mapování webových stránek v čase a ukládání jejich obsahu pro budoucnost) ve vztahu k Národní knihovně České republiky a zavádí rovněž dílčí pojmoslovná zpřesnění uvedených tří zákonů. Návrh řeší též téma zpřístupňování elektronických dokumentů. Návrh prošel připomínkovým řízením, byl posouzen příslušnými komisemi Legislativní rady vlády, dne 4. 11. 2019 byl schválen vládou a k únoru r. 2020 je projednáván v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky jako sněmovní tisk č. 646¹⁶. Projednávání zákona zatím nebylo ukončeno. V rámci odborných pracovišť NK probíhají přípravné fáze na zajištění všech činností spojených s příjmem elektronického povinného výtisku. NK musí být v dostatečném předstihu připravena na spuštění tzv. eDepozitu ve všech jeho hlavních oblastech, kterými jsou příjem, zpracování, dlouhodobé uchování a zpřístupnění. Na vybraných činnostech NK spolupracuje i s dalšími českými knihovnami.

Webarchiv NK¹⁷ fungoval v rutinním provozu dle finančních, legislativních a organizačních možností NK. Limitem dalšího rozvoje a zejména využití sklizených dat jsou autorsko-právní omezení a výpočetní kapacity umožňující práci s velkým datovým obsahem. Obě tyto záležitosti jsou dílčím způsobem řešeny prostřednictvím projektu NAKI Vývoj centralizovaného rozhraní pro vytěžování velkých dat z webových archivů (DG18P02OVV016), který je realizován od roku 2018.

1.3.2. Rozšířit identifikační služby resolveru trvalých identifikátorů URN:NBN a CZIDLO pro digitální dokumenty z oblasti kultury

(SKP 3.3.3.C)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

1.3.2.1. *Vytvoření metodiky pro digitalizaci a uchování, vybudování odpovídající infrastruktury pro uložení a zpřístupnění dat*

1.3.2.2. *Zajištění koordinace a provozu*

CZIDLO (Český systém pro identifikaci a lokalizaci dokumentů digitálního kulturního dědictví¹⁸) je softwarový nástroj pro podporu národního systému trvalé identifikace založený na standardu URN:NBN. Systém přidělování URN:NBN funguje v rutinním provozu daném finančními a organizačními možnostmi NK. Do budoucna je úkolem certifikace dle příslušných norem.

Dle dostupných statistik prošlo v průběhu realizace koncepce službou CZIDLO 832 700 digitalizovaných dokumentů. Od spuštění služby již bylo přiděleno více než 2,2 mil. identifikátorů pro více než stovku registrátorů. V roce 2019 byla nasazena nová verze

¹⁶ Viz <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=646&CT1=0>

¹⁷ Viz <https://www.webarchiv.cz/>

¹⁸ Viz: <https://resolver.nkp.cz/>

softwaru CZIDLO (verze 4.6) s novými funkcionalitami. Bylo aktualizováno grafické uživatelské rozhraní, které nyní umožňuje snazší práci s aplikací a poskytuje více funkcí, byly aktualizovány kontrolní skripty, změněna struktura výstupů nástroje pro administraci a posílena bezpečnost chodu aplikace.

V rámci DKRVO byla vydána nová verze Metodiky pro přidělování a správu životního cyklu unikátních perzistentních identifikátorů digitálních dokumentů podle standardu URN:NBN, která definuje potřebné kroky k získání identifikátoru URN:NBN. V aktualizované verzi byly zpřesněny a revidovány některé části, zohledněny nové softwarové nástroje, nové typy operací pro OAI-PMH modul a inovován proces sklizení dokumentů z digitálních knihoven a zajištění persistentnosti URL odkazů.

1.3.3. Legislativně zakotvit povinný výtisk síťových/online elektronických publikací a zajištění provozu systému pro jejich sběr

(SKP 6.2.2.A)

Realizace: MK, NK

Viz podopatření 1.3.1

1.3.4. Zavést sdílené zpracování síťových/online elektronických dokumentů a jejich retrospektivní katalogizaci

(SKP 6.2.2.C)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

Předpokladem plnohodnotného řešení je schválení novel zákonů (knihovní zákon, zákon o neperiodických publikacích, tiskový zákon), které tyto činnosti upraví (viz podopatření 1.3.1). V návaznosti na vývoj NDK byl vyvinut modul PEP a ZEP, které zajišťují příjem a zpracování online elektronických publikací, katalogizační politika je na zpracování těchto typů publikací připravena. Technické předpoklady pro archivaci a zpřístupnění elektronického povinného výtisku se řeší průběžně tak, aby veškeré služby byly připraveny na spuštění ke konci roku 2021. Předpokladem správného rozběhnutí všech služeb je i zajištění odpovídajícího organizačně-personálního zajištění této agendy, což se prozatím nepodařilo. Úkol je zařazen i do Koncepce stabilizace a rozvoje NK na léta 2020-2023¹⁹.

1.4. Zabezpečit důvěryhodné dlouhodobé uchování digitálních dokumentů

1.4.1. Přijmout a implementovat Národní koncepci dlouhodobé ochrany digitálních dat v knihovnách

(SKP 3.3.4.B)

Realizace: MK, NK, kraje, knihovny a jejich provozovatelé

Národní koncepce dlouhodobé ochrany digitálních dat v knihovnách byla doporučena k realizaci Ústřední knihovnickou radou v roce 2016. Návazně došlo k rozšíření

¹⁹ Viz https://text.nkp.cz/soubory/ostatni/koncepce_sr2020_23.pdf

programu MK VISK o možnost čerpat dotace na procesy podporující dlouhodobou archivaci v knihovnách.

1.4.2. Zajistit legislativní úpravu trvalé ochrany digitálních dat v knihovnách

(SKP 3.3.4.C)

Realizace: MK

Problematika bude řešena v rámci plánované novelizace zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění.

1.4.3. Zajistit rozvoj a provoz systému LTP Národní digitální knihovny

(SKP 3.3.4.H)

Realizace: MK, NK

Provoz systému LTP NDK je kontinuálně zajišťován NK společně s ostatními částmi NDK jako výstupy projektu financovaného z IOP.

LTP NK je provozováno pouze pro data NK a MZK a digitalizační data vznikající v programu VISK 7. Dlouhodobá archivace digitalizátů pořízených v jiných českých knihovnách mimo program VISK 7 není zatím na centrální úrovni zajištěna.

1.4.3.1. *Posílit ICT infrastrukturu a zvýšit propustnost na vstupu do LTP i na výstupu z něj*

Realizace: MK, NK

NK realizovala kroky vedoucí k uzavření dlouhodobého kontraktu s dodavatelem rozvoje SW NDK, včetně LTP části. Současně byla posílena jak infrastruktura, tak navýšeny úložné kapacity NDK, nicméně nejsou zatím dostačující pro zajištění dlouhodobé archivace digitalizátů pořízených v jiných českých knihovnách mimo program VISK 7.

1.4.3.2. *Zajištění dlouhodobého uchování born digital i digitalizovaných dokumentů*

Realizace: NK

Zajištění dlouhodobého uchování digitalizovaných dokumentů je realizováno prostřednictvím NDK pro data NK a MZK a data z digitalizace VISK 7. Pro dlouhodobou archivaci digitalizovaných dokumentů z dalších českých knihoven je nově možné využít open source softwarové řešení ARCLib vyvinuté KNAV ve spolupráci s NK, MZK a Masarykovou univerzitou s podporou programu MK NAKI.

1.4.3.3. *Zajištění logické a bitové ochrany*

Realizace: NK

Bitová i logická ochrana bude řešena jako integrální součást LTP NDK, kam budou e-born dokumenty ukládány. Byl vydán příslušný standard pro e-born publikace

k zajištění jejich ochrany. NK vyvinula technické řešení pro příjem a zpracování e-born publikací, v reálném provozu zatím není nasazeno. Je třeba dořešit organizační a personální zajištění provozu. Započaly práce na validačním nástroji pro strukturu digitálních balíčků určených pro dlouhodobou archivaci.

V rámci výzkumného projektu ARCLib (řešitelské instituce KNAV, NK, MZK a Masarykova univerzita) financovaného z programu MK NAKI byly zpracovány dvě metodiky - Metodika logické ochrany digitálních dat a Metodika bitové ochrany digitální dat.

1.4.3.4. Připravit systém pro přijímání dalších typů dat z oblasti knihoven

Realizace: NK

Pokračují vývojové práce na úpravě NDK pro příjem a zpracování zvukových dokumentů a jejich uložení v LTP a dokončuje se řešení pro dlouhodobé uložení e-born dokumentů v LTP. Archivace těchto typů dokumentů bude dostupná také v nově vyvíjeném open source LTP systému ARCLib.

Započaly práce na vytvoření standardu NDK pro staré tisky, což umožní jejich standardizovanou archivaci.

1.4.3.5. Připravit systém na příjem a archivaci digitálních dokumentů ze všech knihoven v České republice

Realizace: NK

Byly vytvořeny standardy pro další typy digitálních dokumentů – elektronické publikace (e-born) a vydány nové verze standardů pro monografie a periodika. Proběhla aktualizace funkčního setu NDK tak, aby byl systém schopen přijímat nové typy digitálních děl k dlouhodobé archivaci, stejně jako digitalizované monografie a periodika ostatních knihoven začleněných do programu VISK 7. Validátor nutný pro ověření správného formátu dat předávaných do NK k archivaci byl upraven podle aktuálních požadavků a rozšířen na nové typy dokumentů. Nedostávalo se finančních prostředků na zajištění dostatečných provozních kapacit pro příjem a archivaci (náklady na potřebná pracovní místa, investiční prostředky na posílení technických prostředků).

1.4.4. Zřízení metodického centra pro dlouhodobou ochranu digitálních dokumentů (SKP 3.3.4.F)

Realizace: MK, NK, Univerzita Karlova ve spolupráci s knihovnami

Metodické centrum nebylo zatím vytvořeno z důvodu nedostatečných lidských a provozních zdrojů NK. Některé funkce v tomto směru NK přesto plní, např. vytvořila definice standardů pro archivní balíčky různých typů dokumentů, jejichž počet postupně narůstá. Byl ustaven Formátový výbor řízený NK, který řeší otázky dlouhodobé ochrany.

- 1.4.5. Zajistit alternativní open source řešení systému pro dlouhodobou ochranu digitálních dokumentů pro malé a střední instituce kompatibilní se standardy a systémem LTP NK

(SKP 3.3.4.G)

Realizace: KNAV, Masarykova univerzita, MZK, NK

Alternativní open source řešení systému pro dlouhodobou ochranu digitálních dokumentů je vyvíjeno s finanční podporou programu MK NAKI v rámci výzkumného projektu ARCLib (řešitelské instituce KNAV, NK, MZK a Masarykova univerzita). V roce 2020 byl ARCLib nastaven v KNAV a zároveň byla veřejně uvolněna ostrá verze pro využití všem zájemcům, zejména knihovnám, které mají vlastní digitalizační projekty většího rozsahu a nemají zatím možnost využít archivaci v NK.

- 1.4.6. Podporovat budování sítě úložišť v největších knihovnách, jejich certifikaci a její pravidelné obnovování

(SKP 3.3.4.E)

Realizace: MK, KK, specializované knihovny

Vybudování sítě úložišť je, kromě hardwarové infrastruktury, kterou musí disponovat jednotlivé knihovny, závislé mimo jiné na dostupnosti softwarového řešení pro dlouhodobou archivaci. Zde se jako možné řešení jeví výstup projektu ARCLib, který byl dokončen v roce 2020.

Z hlediska budování sítě by bylo vhodné zajistit další rozvoj funkčnosti LTP řešení ARCLib, které umožní automatizované sdílení dat mezi úložišti jednotlivých knihoven, čímž významně přispěje ke zvýšení míry zabezpečení archivovaných dat.

- 1.4.7. Vybudovat garantované archivní úložiště pro zajištění bitové ochrany digitálních dat knihoven (ve spolupráci s CESNET)

(SKP 3.3.4.D)

Realizace: MK, provozovatelé knihoven s certifikovanými úložišti

Zatím nedošlo k dohodě se sdružením CESNET na podmínkách zajištění dlouhodobého garantovaného archivního úložiště. Problém na straně CESNETu představoval zejména závazek dlouhodobé udržitelnosti - jelikož financování provozu a rozvoje datového úložiště CESNETu je závislé na dotačních programech, do budoucna tak nelze s jistotou predikovat úspěšnost a výši dotací. Přesto CESNET zůstává perspektivním partnerem a je vhodné usilovat o hledání možných řešení pro zajištění archivačních služeb pro knihovny.

2. Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra

Indikátory úspěšné realizace

1.	Počet knihoven pořádajících kulturní, vzdělávací a komunitní aktivity, vývoj v časové řadě	Plněno průběžně, počet knihoven roste, viz podrobně podopatření 2.1.1
2.	Počet pořádaných vzdělávacích, kulturních a komunitních akcí a počet návštěvníků akcí, vývoj v časové řadě	Plněno průběžně, počet pořádaných akcí roste, viz podrobně podopatření 2.1.1
3.	Srovnávání úrovně financování regionálních funkcí mezi kraji, sledování výdajů v přepočtu na obyvatele a knihovny v časové řadě	Nesplněno, zatím se nedaří srovnat úroveň financování mezi kraji, viz podrobně podopatření 2.7.4

Rozšíření a transformace funkcí knihoven na otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra obcí je dlouhodobý a složitý proces. Z celkového pohledu se daří zvyšovat počet knihoven, které se úspěšně proměňují, dlouhodobě také roste počet návštěvníků vzdělávacích a kulturních aktivit knihoven. To dokládají i výsledky celostátních průzkumů čtenářství dětské a dospělé populace, které prokazují, že celková úroveň čtenářství se nadále udržuje nad evropským průměrem. Knihovny jsou mimořádně aktivní v oblasti podpory čtenářské gramotnosti dětí, více se věnují občanskému vzdělávání a také informační a digitální gramotnosti různých cílových skupin uživatelů.

Na druhé straně dlouhodobě přetrvávají podstatné rozdíly podpory knihoven ze strany krajů, což je příčinou nerovnoměrné kvality poskytovaných služeb zejména v malých obcích, především ve Středočeském, Pardubickém, Plzeňském a Ústeckém kraji.

2.1. Využití potenciál sítě knihoven jako přirozených komunitních center

Významným iniciátorem i realizátorem aktivit této priority je SKIP ČR, který prostřednictvím práce v regionech i ve svých odborných sekcích realizuje jak celostátní odborné i marketingové aktivity, tak je oporou pro individuální práci knihoven. Rozvíjí partnerskou spolupráci nejen na celostátní úrovni (Spolek pro obnovu venkova, Sdružení místních samospráv, Asociace krajů, Svaz měst a obcí), ale motivuje také své regionální organizace ke spolupráci na regionální a lokální úrovni.

Ve spolupráci s řadou partnerů uskutečnil SKIP v roce 2018 14 kulatých stolů v regionech s názvem „**Knihovna věc veřejná**“. Setkali se na nich zástupci MK, krajů, obcí, knihoven i jejich uživatelů s cílem odpovědět na otázky, na co by se knihovny měly v budoucnu více soustředit, jaké nové služby by svým návštěvníkům měly nabízet, v čem by se měly změnit. Cílem bylo napomoci procesu proměny zejména základních knihoven na informační, vzdělávací, kulturní a komunitní centra obcí. Výstupy z těchto kulatých stolů i další materiály

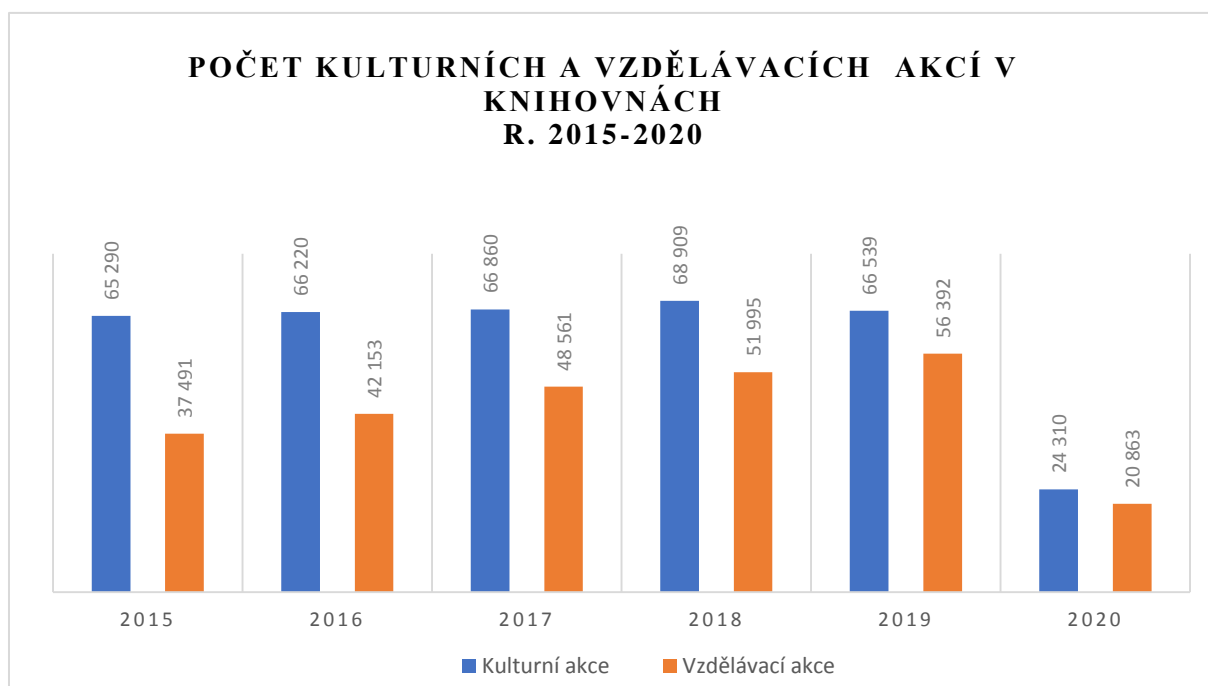
dokládající aktivity knihoven jako komunitních center jsou prezentovány na <https://www.knihovna-vec-verejna.cz/>.

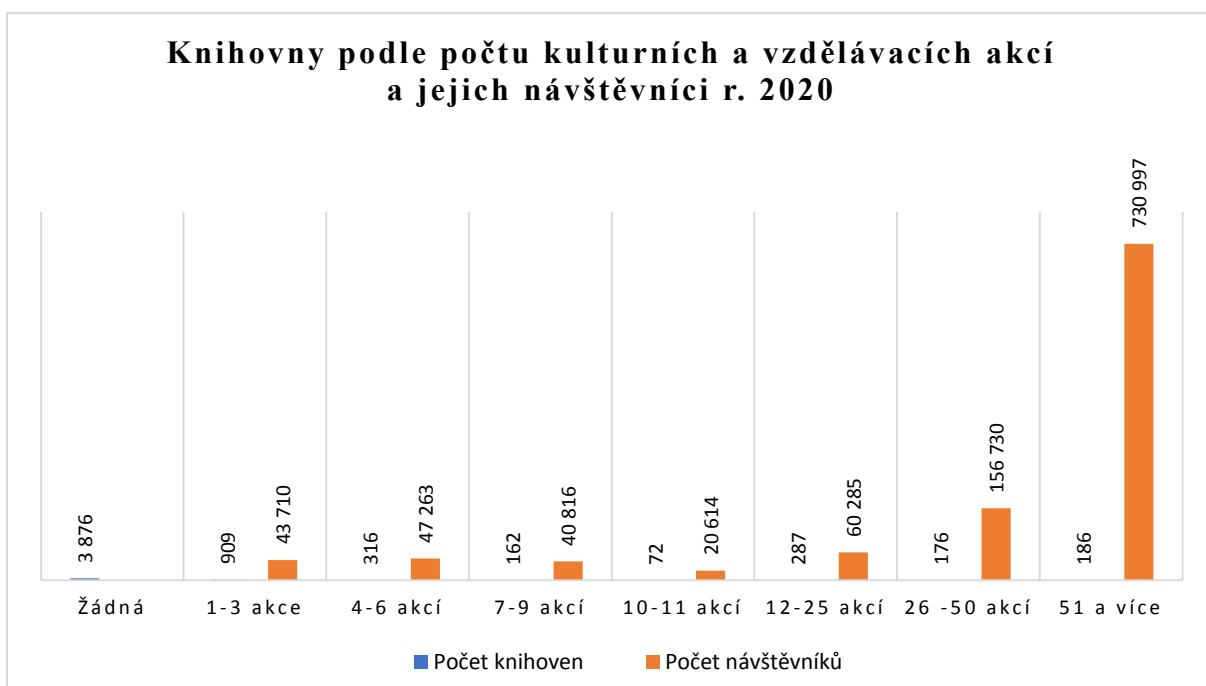
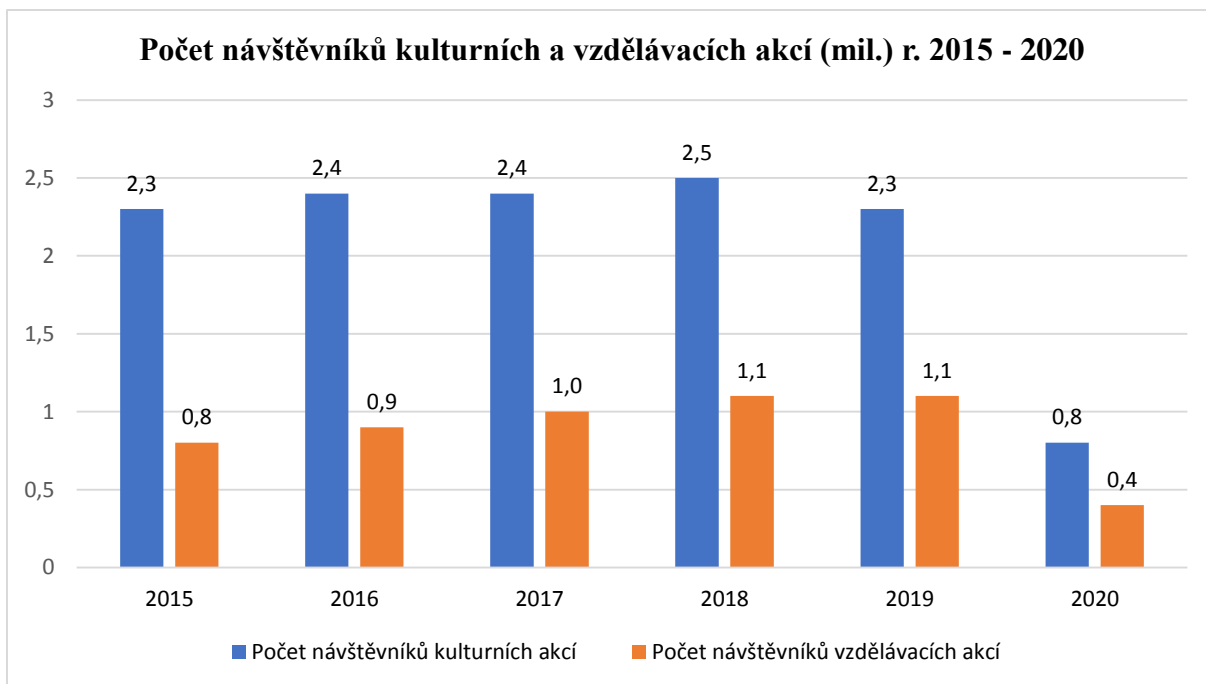
Tématem Týdne knihoven 2018 se stalo téma **lokální historie obce**, ve spolupráci knihovny s dalšími partnery v obci. Akce propagovala regionální historii a kulturu a její zpřístupnění uživatelům knihoven formou vzdělávacích a kulturních aktivit.

2.1.1. Provést průzkum a analýzu pořádaných aktivit dle statistických výkazů

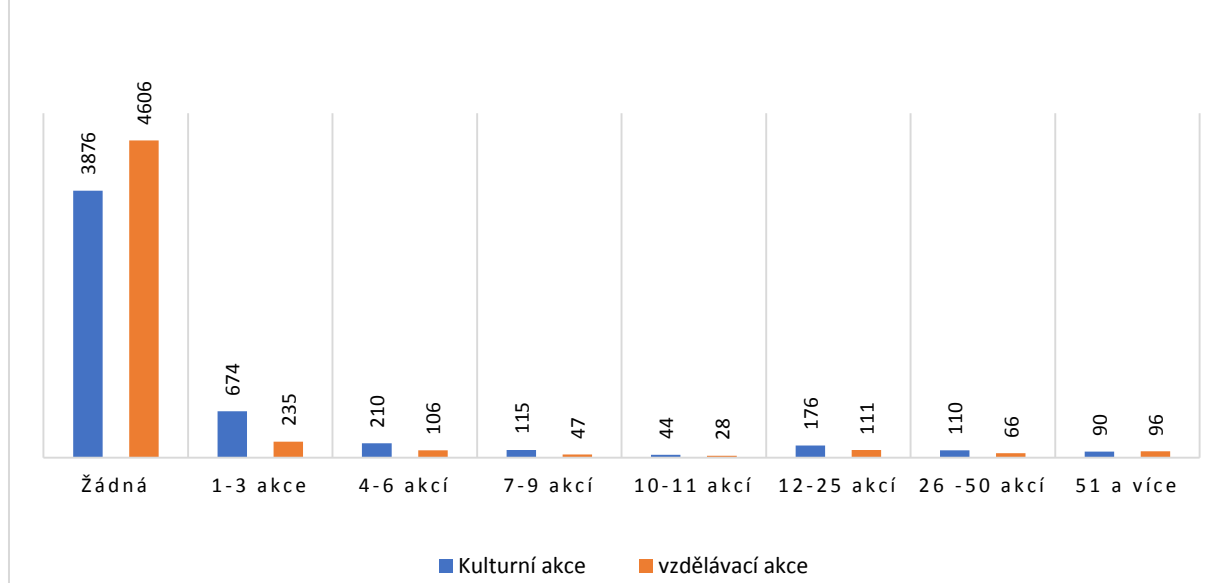
Realizace: NK, KK, pověřené knihovny

Byla provedena analýza statistických dat základních knihoven za oblast pořádání kulturních a vzdělávacích akcí a jejich návštěvnosti. NK, SKIP a další knihovny prezentují následující získaná data tak, aby s nimi knihovny mohly dále pracovat, a to jak při rozvoji svých dalších aktivit, tak je využívat jako argumenty vůči zřizovatelům apod.

Počty knihoven, které realizují kulturní a vzdělávací akce r. 2020

V rámci projektu Kabinetu informačních studií a knihovnictví vznikla celostátní mapa aktivit knihoven, kde jsou zaneseny informace z mapovacích workshopů ve většině krajů České republiky, kterou je možné dále rozšiřovat a doplňovat. Mapa je veřejně přístupná (po bezplatné registraci do nástroje KUMU) na adrese: <https://kumu.io/eliska-bartosova/celostatni-mapa-aktivit-knihoven-vol-2-infodny>.

2.1.2. Zpracovat standard vzdělávací, kulturní a komunitní akce

Realizace: MK, NK, KK, SKIP

Byl aktualizován Metodický pokyn Ministerstva kultury ČR k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky²⁰, který zahrnuje standard pro vzdělávací, kulturní a komunitní aktivity.

Vznikaly dílčí projekty a aktivity, které se zaměřují na kvalitu a standardizaci práce při realizaci komunitních a vzdělávacích aktivit, např. projekt SKIP „S knížkou do života“ <https://www.sknizkoudozivota.cz>, do něhož bylo v roce 2020 zapojeno přes 160 knihoven ze všech krajů. Jsou publikovány metodiky pro knihovníky i příručky pro rodiče, zpravodaj a příklady dobré praxe.

Databanka programů <https://knihovnici.kjm.cz/> má přispět ke zvyšování kvality a standardizace programů pro děti a mládež. Cílem soutěžní přehlídky „Okna“ (Klub dětských knihoven SKIP) je prezentovat a ocenit nejlepší programy pro děti a mládež aj. Pro vznik kvalitních vzdělávacích programů je významné zapojení knihoven do programu MŠMT Zvyšování kapacit škol, zaměřeného na propojování formálního a neformálního vzdělávání, prostřednictvím SKIP ČR a Unie zaměstnavatelských svazů. Do projektu „Co nebylo

²⁰ Dostupné z: https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/2019_metodicky_pokyn_mk_vkis-11473.pdf

v učebnici“ <http://www.conebylovucebnici.cz/> se zapojilo 19 knihoven, které ve spolupráci se školami vytvářely vzdělávací programy pro žáky základních škol, přičemž knihovny se do programu zapojují i samostatně.

2.1.3. Podporovat aktivní účast občanů na společenském životě, pomáhat při vytváření partnerství

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

2.1.3.1. *Rozvíjet partnerskou spolupráci s místními organizacemi, institucemi a aktivisty*

Knihovny jsou nejen místem knihovnických a informačních služeb veřejnosti, ale rovněž vhodným a účinným prostředím pro prezentaci strategií, projektů či kampaní obcí, měst i krajů. Pomáhají jim v realizaci jejich strategií a při komunikaci s veřejností (např. Knihovna J. Mahena v Brně prezentuje výstavy o rozvojových projektech města Brna a jeho městských částí, v knihovně vytváří a prezentuje kolekce regionální literatury vydávané obcemi ve spolupráci se Svazem měst a obcí Jihomoravského kraje, asistuje veřejnosti při hlasování o participativním rozpočtu, při zavádění a využívání projektu Brno ID – knihovna jako ověřovací místo této digitální služby <https://www.brno-id.cz/cs/kjm>).

Městská knihovna Louny provozuje sociálně terapeutickou dílnu Jeroným, jejímž účelem je motivovat uživatele k tomu, aby se snažili najít pracovní uplatnění na otevřeném trhu práce, chráněném trhu práce či jako dobrovolníci. Knihovny poskytují dalším organizacím i informační servis v dohodnuté oblasti, např. Knihovna města Plzně zajišťuje Archivu města Plzně a dalším subjektů informace v oblasti kultury. V řadě knihoven probíhá vzájemná spolupráce s domovy pro seniory, stacionáři a dalšími sociálními službami (donášky knih, výstavy výrobků hendikepovaných apod.) Knihovny aktivně spolupracují s centry pro rodinu či seniory (např. Family Point, Senior Point – Brno, Hodonín, využití Rodinných pasů, Seniorských pasů). Knihovny slouží také jako místa distribuce a informací o celorepublikovém projektu Seniorská obálka, čtená je jejich spolupráce při Dnech seniorů (např. Masarykova veřejná knihovna Vsetín a charita Vsetín) i spolupráce s nemocnicemi (např. ve vsetínské nemocnici je na transfúzní stanici umístěna knihobudka knihovny, Krajská knihovna Karlovy Vary zajišťuje čtení dobrovolníků v nemocnici). V roce 2020 v době pandemie Covid-19 se knihovny zapojily do spolupráce s krajskými hygienickými stanicemi s pomocí při trasování (např. Knihovna Jiřího Mahena v Brně a Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov) či nemocnicemi (KJM zajišťovala tisk spon na roušky na 3D tiskárně).

2.1.3.2. *Sbírat a aktivně poskytovat informace o spektru aktivit v místě; při plánování akcí a projektů vycházet z místních potřeb, zdrojů a místního potenciálu*

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

Příklady dobré praxe

V roce 2018 byl v Brně realizován pilotní ročník projektu „Dáme na vás – participativní rozpočet“ města Brna, do něhož se zapojila také Knihovna Jiřího Mahena ve spolupráci

s KISK FF MU, Fakultou architektury VUT a dalšími aktéry v lokalitě Brna s projektem „Knihovna – pulzující křižovatka Starého Brna“²¹. Projekt je zaměřen na revitalizaci Knihovny na Křižovatce, jedné z poboček KJM a současně experimentálního pracoviště, které se využívá pro pregraduální výuku studentů oboru Informační studia a knihovnictví KISK MU. Projekt byl podpořen hlasováním občanů Brna, aby se revitalizovaný interiér knihovny stal prostorem komunitních, edukačních a kulturních akcí, reflektujících potřeby všech občanů dané lokality. Inspirativní je také projekt Knihovny města Ostravy „Paměť Ostravy“ – sběr vzpomínek na život v Ostravě prostřednictvím audio nahrávek, rodinných dokumentů, z nichž vznikla výstava i e-kniha.

2.1.4. Prostřednictvím knihoven rozvíjet komunikaci, partnerství a sociální kapitál v místě

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

2.1.4.1. *Podpora knihoven jako bezpečného, neformálního a demokratického prostoru k setkávání lidí, místních občanských skupin i organizací; podporovat dialog o aktuálních místních potřebách, o prioritách a zájmech (kulaté stoly, veřejné diskuse atd.)*

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

Příklady dobré praxe

<p>Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU - Brno</p>	<p>V rámci projektu Sociální inovace v knihovnách Kabinetu informačních studií a knihovnictví FF MU proběhly 2 cykly tzv. Inkubátoru sociálních inovací – mentorského vzdělávacího programu, kterým prošlo 7 knihovnických týmů z Městské knihovny v Praze a 7 týmů z různých knihoven po celé ČR. Cílem akce bylo naučit se na konkrétních příkladech možných komunitních služeb knihovny, za použití nástrojů designu služeb zmapovat potřeby lokální komunity, zapojit cílové uživatele a místní aktéry a rozvíjet komunikaci, partnerství a sociální kapitál v místě. Jednou z nejčastěji oceňovaných nových dovedností, které účastníci Inkubátoru získali, byla schopnost zahrnout uživatele už do procesu přípravy akce, která obecně ústí do silnější aktivizace místního potenciálu a podporuje aktivní účast občanů na společenském životě.</p>
<p>Městská knihovna Třinec</p>	<p>V další fázi projektu Sociální inovace v knihovnách, v tzv. akcelerační fázi zaměřené na individuální podporu jednotlivých projektů, je jedním z projektů vznik tzv. komunitního plánu rozvoje knihovny Třinec. Jeho smyslem je (prostřednictvím participativních metod jako například fokusních skupin) aktivně zmapovat potřeby a potenciál místních komunit, uzpůsobit mu nabídku aktivit knihovny, vtáhnout členy</p>

²¹<https://damenavas.bmo.cz/projekt/?id=541>

	komunity do přípravy a realizace akcí a nastartovat proces budování učící se komunity.
Obec Judrov	Před vypsáním architektonické soutěže proběhl průzkum potřeb obyvatel Jundrova v souvislosti s rekonstrukcí komplexu, jehož součástí je knihovna (pobočka Knihovny Jiřího Mahena). V projektu jsou zapojeni studenti KISK – budoucí komunitní knihovníci. Cílem bylo maximální zapojení obyvatel Jundrova do budoucí podoby pobočky a přilehlých komunitních prostor.
konference Sociální inovace v knihovnách 2018 (Brno)	V r. 2018 proběhla v rámci tříletého projektu Sociální inovace v knihovnách, jehož cílem je podpořit knihovny ve vytváření a rozvoji služeb, které zlepšují životy a svět, konference Sociální inovace v knihovnách 2018 , věnovaná společenským a komunitním rolím knihoven a jejich potenciálu pro rozvoj sociálních inovací. Na konferenci se o své myšlenky a inspiraci podělily knihovny s příklady sociálních inovací a komunitních služeb. Součástí byl také workshop se zahraničním partnery z Aarhus Public Libraries a workshop mapování. Více informací na https://komunitni.knihovna.cz/konference/konference-2018/
Knihovna Jiřího Mahena v Brně	Knihovna J. Mahena vytvořila platformu Knihovna pro město bez bariér ve spolupráci s Poradním sborem města.
Městská knihovna Český Těšín	Čtenářský diskusní klub.
Městská knihovna Sedlčany	DVeře K - Diskusní veřejný klub.
Knihovna města Hradce Králové	Cesty ke vzdělávání – přednášky, workshopy, diskuse.
Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje	Přednáškový klub – diskusní setkávání s osobnostmi.

2.1.5. Umožnit přístup ke kultuře a vzdělávání všem sociálním skupinám bez rozdílu s ohledem na specifika lokality

Realizace: MK, MŠMT, knihovny a jejich provozovatelé

MK kontinuálně podporuje volný přístup k veřejným knihovnickým a informačním službám všem sociálním skupinám prostřednictvím výběrového dotačního řízení **Knihovna 21. století**. Jeho cílem je podpora dostupnosti informací pro občany se zdravotním postižením, práce s národnostními menšinami a integrace cizinců a kulturní, výchovná a vzdělávací činnost knihoven.

V roce 2017 bylo podpořeno 122 projektů v celkové částce 2 600 tis. Kč. V roce 2018 bylo podpořeno 131 projektů v celkové částce 3 325 tis. Kč, z toho 35 projektů bylo zaměřeno na připomínku významných výročí naší státnosti (1918, 1968, 1993) v roce 2018. V roce 2019 bylo podpořeno 107 projektů v celkové částce 2 600 tis. Kč a v roce 2020 104 projekty v celkem částce 2 512 tis. Kč.

ROK	PROJEKTY	ČÁSTKA
2017	122	2 600 tis. Kč
2018	131	3 325 tis. Kč
2019	107	2 600 tis. Kč
2020	104	2 512 tis. Kč

Významným projektem na podporu přístupu ke kultuře a umění je projekt MK **Česká knihovna**, zaměřený na podporu nákupu nekomerčních titulů uměleckých děl české literatury, české ilustrované tvorby pro děti i mládež, děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných pro knihovny. Oddělení Česká knihovna v MZK komplexně zajišťuje chod celého projektu včetně přípravy a realizace následujících činností: příprava nového ročníku pro nakladatele i pro knihovny, zpracování podkladů pro Literární radu k hodnocení nabízených titulů od nakladatelů, sumarizace objednávek knihoven, objednání publikací u nakladatelů, distribuce publikací do knihoven, kontrola potvrzených výdejek/dodacích listů od jednotlivých knihoven.

V roce 2017 realizovala MZK už 19. ročník České knihovny, v němž si 684 knihoven objednalo celkem 197 knižních titulů od 42 nakladatelů (24 104 publikací); byly vynaloženy prostředky ve výši 6 597 tis. Kč. V r. 2018 byly vynaloženy prostředky téměř ve výši 5 806 tis. Kč, 664 knihoven obdrželo na obohacení svých fondů 22 778 publikací původní české literární tvorby (198 knižních titulů od 45 nakladatelů). V roce 2019 obdrželo 663 knihoven na obohacení svých fondů 22 367 publikací původní české literární tvorby (184 knižních titulů od 45 nakladatelů), vynaloženy byly prostředky ve výši téměř 6 111 tis. Kč. V roce 2020 bylo do 654 knihoven distribuováno 17 490 publikací v ceně 5 200 tis. Kč.

ROK	KNIHOVNY	POČET PUBLIKACÍ	Kč
2017	684	24 104	6 597 060

2018	664	22 778	5 805 815
2019	663	22 367	6 110 828
2020	654	17 490	5 200 200

Dalším projektem na podporu přístupu ke vzdělání je projekt **Cizojazyčné literatury**, který ze finanční podpory MK realizuje rovněž MZK. Je zaměřen na podporu doplňování cizojazyčné literatury v knihovnách pro potřebu rozvoje jazykových dovedností obyvatel. V r. 2017 52 knihoven obdrželo 7 054 publikací v anglickém, německém, francouzském, španělském, italském, slovenském a ruském jazyce, vynaloženo bylo cca 1 888 tis. Kč. V r. 2018 54 knihoven obdrželo 4 594 publikací v anglickém, německém, francouzském, španělském, italském, slovenském, ruském a ukrajinském jazyce, vynaloženo bylo 1 647 tis. Kč. V r. 2019 52 knihoven obdrželo 6 221 publikací v anglickém, německém, francouzském, španělském, italském, slovenském, ruském a polském jazyce, náklady činily 1 501 tis. Kč. V roce 2020 se do projektu zapojilo 53 knihoven, které obdržely 5 627 publikací, vynaloženo bylo 2 003 mil. Kč.

ROK	KNIHOVNY	POČET PUBLIKACÍ	Kč
2017	52	7 054	1 887 683
2018	54	4 594	1 647 000
2019	52	6 221	1 500 920
2020	53	5 627	2 003 000

Příklady dobré praxe

Městská knihovna Břeclav pořádá přednášky v on-line prostoru věnované tematice Břeclavska (např. Váleční letci z Břeclavi, Tváře Břeclavi aj.)

Řada knihoven nabízí Univerzity třetího věku – virtuálně Městská knihovna Hradec Králové, Benešov, Jičín Hodonín, Český Těšín, Náchod a mnoho dalších.

2.1.6. Rozvíjet mezigenerační dialog dětí, mládeže a seniorů

Realizace: MŠMT, knihovny a jejich provozovatelé

Jako příklad dobré praxe lze uvést Severočeskou vědeckou knihovnu v Ústí nad Labem, která připravuje akce na podporu mezigeneračního dialogů dětí, mládeže a seniorů, např. dlouhodobý projekt spolupráce s městskou policií, školami a domovy pro seniory „Babičko, dědečku, převed' mě!“ - akce propojuje čtení, dopravní výchovu a problematiku osobní bezpečnosti. V roce 2018 se knihovna zapojila také do projektu organizace „Post Bellum Příběhy našich sousedů“. I zde lze uvést projekt Knihovny města Ostravy „Paměť Ostravy“.

2.1.7. Formou kulturních, vzdělávacích a komunitních akcí propagovat regionální historii a kulturu, podporovat péči o kulturní dědictví, jeho zpřístupnění a seznamování s osobnostmi regionu.

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

Ministerstvo kultury podporuje kulturní a vzdělávací aktivity knihoven v oblasti regionální historie a kultury prostřednictvím dotačního řízení Knihovna 21. století, konkrétně 3. okruhu **Kulturní, výchovná a vzdělávací činnost knihoven**.

V r. 2017 byly v tomto okruhu poskytnuty dotace provozovatelům knihoven ve výši 2 184 000 Kč, v r. 2018 ve výši 2 877 000 Kč, v r. 2019 ve výši 2 243 000 Kč, v roce 2020 2 247 tis. Kč.

Příklady dobré praxe

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem	Knihovna se dlouhodobě zaměřuje na regionální historii a kulturu, buduje fond regionální literatury. Osobnosti regionu i jeho historie jsou představovány na besedách a výstavách, kromě toho knihovna vydává periodikum „Výběr kulturních výročí“, které je od roku 2015 zacíleno právě na regionální osobnosti ²² (jako zvláštní číslo navíc vychází Kalendárium regionálních výročí Ústeckého kraje), a vytváří databázi regionálních osobností. V rámci Dnů evropského kulturního dědictví pořádá knihovna každoročně komentované prohlídky Weinmannovy vily v ul. W. Churchilla, v níž sídlí a která je kulturní památkou. Knihovna začala hledat mezi regionálními osobnostmi své „Tváře“, které mají nejen podpořit knihovnu, čtení a literaturu, ale představí se i během několika akcí. Knihovna je sídlem Severočeského klubu spisovatelů a regionálním autorům také pomáhá s jejich publikační činností.
Knihovna Jiřího Mahena v Brně	Výběr z významných výročí roku 2021 je pomůckou ke vzdělávací, propagační a informační činnosti. Kalendárium se soustřeďuje především na literární osobnosti, ale připomíná i výročí narození a úmrtí významných představitelů ostatních oblastí české a světové kultury. Pozornost je věnována zejména osobnostem regionálním. https://www.kjm.cz/data/fotogalerie_2021/Kalendrium_2021_up.pdf
Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm	Přednášky, rozhovory věnované tematice Valašska, dostupné i na YouTube.

2.1.8. Podporovat rozvoj kreativity jednotlivce i skupin

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

MK kontinuálně podporuje kreativitu zejména dětských uživatelů knihoven (např. literární soutěže, výtvarné dílny v knihovnách) prostřednictvím dotačního řízení

²² Viz <https://www.svkul.cz/o-knihovne/publikace/vyber-kulturnich-vyroci/>

Knihovna 21. století, konkrétně 3. okruhu **Kulturní, výchovná a vzdělávací činnost knihoven.** (viz též opatření 2.1.7)

Od roku 2019 byla mezi priority dotačního programu VISK 3 zařazena možnost poskytnutí dotací na speciální vybavení učeben a dílen v knihovnách. Jedná se zejména o vybavení tvůrčích dílen a laboratoří informačními technologiemi (hardware, elektronika, software).

Příklady dobré praxe

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem	Knihovna pořádá mj. kurzy tvůrčího psaní, na které v roce 2018 navázala literární soutěž ULITA (Ústecký literární talent). Místním výtvarníkům (včetně amatérských) knihovna poskytuje prostor pro prezentaci jejich děl.
Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm	„O poklad strýce Juráša“ - soutěž určená pro děti od 6-15 let
SKIP	„Knížka pro prvňáčka“
KDK SKIP	„Kde končí svět“ – soutěž zaměřená na dětské čtenářství, tvůrčí psaní, oblast výtvarnou a literárně dramatickou
Jihomoravský kraj	„Jižní Morava čte“ - soutěž v literární, výtvarné a audiovizuální tvorbě

2.2. Rozvíjet vzdělávací funkce knihoven zejména v oblasti celoživotního a občanského vzdělávání ve spolupráci se vzdělávacími institucemi a dalšími partnery na celostátní, regionální a lokální úrovni

V r. 2019 uskutečnila Národní knihovna ČR celostátní průzkum na téma spolupráce knihoven a škol, kterého se zúčastnilo 841 knihoven a jejich poboček.

Intenzita spolupráce knihoven a škol je závislá na typu školy a na velikosti obce, v níž knihovna působí. Ve velkých městech nad 40 000 obyvatel se spolupráce dotýká jen omezeného okruhu škol v rozmezí 14 - 33 %.

- **Mateřské školy** – spolupracuje 60 - 94 % mateřských škol
- **Základní školy** – spolupracuje 65 - 93 % základních škol
- **SOU** – spolupracuje 39 – 44 % škol
- **SOŠ** – spolupracuje 39 - 72 %
- **SŠ** – 67 - 79 % škol, značné rezervy jsou ve velkých městech

Z celkového pohledu hodnotily knihovny své kapacity, které nabízí školám, pozitivně – kladně se vyjádřilo 93 % knihoven. Při podrobnějším pohledu na jednotlivé velikostní kategorie knihoven se však ukazuje, že značné rezervy přetrvávají v malých knihovnách

působících v obcích do 5 000 obyvatel. Zde své kapacity pro spolupráci hodnotí kladně pouze 73 % knihoven.

Témata vzdělávacích akcí. Mezi jednoznačně nejfrekventovanější témata patří „Seznámení se službami knihovny“ (86 %), a „Jazyk a jazyková komunikace“ (75 %). Podstatně menší pozornost je věnována tématům „Člověk a jeho svět“ (52 %), „Člověk a společnost“ (47 %), „Umění a kultura“ (44 %) a „PT Informační gramotnost“ (41 %). Na opačném spektru zájmu je „Matematika a její aplikace“ (4 %), „Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostí“ (9 %) a „PT Výchova demokratického občana“ (10 %).

Hodnocení podmínek pro spolupráci se školami. Potěšující je, že 83 % knihoven konstatovalo, že aktivity se školami neomezují základní služby knihoven. Velmi pozitivně je hodnoceno didaktické zázemí (83 %). Nadpoloviční většina knihoven (cca 60 %) hodnotí pozitivně prostorové i technické zázemí, včetně vybavení vhodným nábytkem. Podstatně méně knihoven ke svým aktivitám využívá venkovní prostory (36 %). Nejméně příznivé jsou podmínky pro aktivity knihoven v nejmenších knihovnách.

Kvalifikace pracovníků knihoven. Z hlediska kvalifikace pracovníků knihoven, kteří realizují aktivity se školami, je nejčastějším typem pracovník s jiným odborným vzděláním než knihovnictví nebo pedagogika, který absolvoval kurz se zaměřením na vzdělávání (32 %). Následují pracovníci se střední knihovnickou školou (22 %, 394 pracovníků) a dále pracovníci s vysokoškolským vzděláním knihovnickým (12 %, 219 pracovníků) a pedagogickým (9 %, 157 pracovníků). Ostatní typy kvalifikace mají pouze marginální význam.

Jako největší **překážky rozvoje spolupráce knihoven a škol** bylo označeno nedostatečné personální zajištění této oblasti a kvalifikace a kompetence pracovníků, dále chybí vhodné prostory a jejich vybavení. Ze strany škol je velký problém s časovými možnostmi a přesyceností akcemi a z toho plynoucí malý zájem o využívání knihoven. Výsledky průzkumu budou využity při koncipování priorit v příštím období.

SKIP jako člen Asociace institucí vzdělávání dospělých²³ dlouhodobě spolupracuje s významnými vzdělavateli v Česku. AIVD se zasazuje o kvalitu v celoživotním vzdělávání a je mediátorem komunikace a zprostředkovatelem sdílení zkušeností, názorů a garantem etických norem na trhu vzdělávání dospělých.

SKIP dlouhodobě spolupracuje v oblasti celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven s Akademií Literárních novin. Obsah přednášek, určených nejen pro pedagogy a pracovníky knihoven, ale i pro všechny, kteří se o danou problematiku zajímají, vychází z aktuální situace a potřeb v naší společnosti. Mezi nejnavštěvovanější kurzy proto patří Media a my, Soudobé československé a české dějiny, Literatura pro děti, Současná česká literatura či Problémy současné češtiny. Oblíbenými jsou i semináře tvůrčího psaní pro ty, kteří mají chuť vydat se spisovatelskou cestou.

²³ Viz <https://www.aivd.cz/>

V roce 2018 spolupracoval SKIP na celostátním projektu **Mediální gramotnost pro knihovníky** s Nadací OSF. Celkem se uskutečnilo 14 seminářů, v každém kraji jeden, jimiž prošlo cca 350 pracovníků knihoven. Ze zpětných vazeb vyplynulo, že pracovníci knihoven mají o podobné kurzy zájem a že rádi by na ně navázali v dalším, praktičtěji zaměřeném vzdělávání pro jednotlivé věkové skupiny – zejména pro děti a seniory. Dalším záměrem projektu bylo nakoupit pro knihovníky literaturu o zvládnání soudobé informační laviny, jíž denně čelí. Třetím pilířem byla spolupráce s knihovnami v Ústí nad Labem, Ostravě a Hradci Králové, které obdržely příspěvek na programy pro veřejnost. Věnovaly se tématu mediální výchovy, od odborně zaměřených přednášek pro různé věkové skupiny až po LiStOVáNí, scénické zpracování Nejlepší knihy o fake news.

V roce 2018 započal tříletý projekt SKIP ve spolupráci s ÚZS (financovaný z OP VVV) *Co nebylo v učebnici – spolupráce knihoven a škol ve vzdělávání žáků 21. století*²⁴. Projekt reaguje na aktuální potřebu participace formálních a neformálních vzdělávacích institucí v podpoře kompetenčního vzdělávání a celoživotního učení. Obsahovým rámcem projektu je rozvoj informační gramotnosti žáků ZŠ, středoškoláků a učitelů, neboť zvládnání mnohostranné interakce s informacemi je nezbytnou podmínkou života každého jedince ve znalostní společnosti. Projekt má dva klíčové cíle – prvním je poprvé na celostátní úrovni vytvořit, pilotovat, evaluovat a ověřit devět různých edukačních programů rozvoje informační gramotnosti, každý v rozsahu 16 vyučovacích hodin, určených komplexně pro cílovou skupinu žáků od 1. ročníku ZŠ do závěru studia na SŠ. Druhým cílem je vytvoření funkčních společenství praxe veřejných knihoven a škol, jejichž základem jsou společné vzdělávací aktivity a úzká partnerství učícího knihovníka a učitele ve 14 obcích napříč celou ČR.

Rozvoji vzdělávací funkce knihoven ČR dle koncepce je věnován prostor na každoroční klíčové oborové konferenci **Knihovny současnosti**²⁵. Od r. 2018 je tato konference v sekci Vzdělávání uživatelů rozšířena o studentskou platformu, garantovanou akademií z KISK FF MU. Jejím cílem je prostřednictvím prezentací a odborných příspěvků přinášet do oborové praxe nové poznatky z výzkumných a aplikačních aktivit všech oborových vysokoškolských pracovišť a podporovat spolupráci akademického oborového prostředí s aplikační oborovou praxí a rychlejší transfer znalostí z akademické sféry do praxe.

Pomoci lidem orientovat se v záplavě mediálních informací a odlišit spolehlivou zprávu od manipulace nebo lži si klade za cíl alianční projekt knihoven s pracovním názvem „Ověřeno“, iniciovaný Městskou knihovnou v Praze. Projekt prošel Inkubátorem sociálních inovací projektu Sociální inovace v knihovnách (KISK MU) a je aktuálně tímto projektem také akcelerován. Bylo podrobně zmapováno pole informační a mediální výchovy v ČR, navázány vztahy s jednotlivými aktéry, kteří se v oblasti pohybují (viz mapa: <https://kumu.io/cides/overeno>) a proběhl ideační workshop nad podobou budoucího produktu, do něhož se zapojily jak knihovny (vedle MKP

²⁴ Viz <https://www.conebylovebnici.cz/o-projektu.html>

²⁵ Viz <https://sdruk.cz/rubrika/knihovny-soucasnosti/>

Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem, Městská knihovna Tábor, MZK, Studijní vědecká knihovna Hradec Králové, MKSH Hostivice, Asociace knihoven vysokých škol či Ústav mezinárodních vztahů), tak zástupci organizací jako například NÚKIB, Elpida, SenSen, Lepší senior, EDUin, Zvolši.info. V průběhu jara 2019 navázala další série workshopů, jejímž výstupem se stal prototyp produktu, který byl testován (realizovala MKP) a stojí na verifikaci informací a boji proti dezinformacím ve veřejném prostoru. S podporou Open Society Found byl realizován další projekt na podporu mediální gramotnosti, do něhož byly zapojeny knihovny v Ústeckém, Královéhradeckém a Olomouckém kraji.

V roce 2018 Severočeská vědecká knihovna v Ústí n. L. začala s realizací projektu „Mít svět přečtený aneb spolupráce knihoven a škol v Ústeckém kraji“. Cílem projektu je propojování formálního a neformálního vzdělávání a předávání klíčových kompetencí dětí MŠ a žáků ZŠ, SŠ. V rámci projektu se vytvoří 18 vzdělávacích programů pro děti MŠ, žáky ZŠ a SŠ v rozsahu alespoň 16 hodin na různá témata (regionální historie, vznik knih, 3D technologie, používání citací apod.) Na projektu budou spolupracovat knihovny Litoměřice, Louny, Děčín, základní školy ve zmíněných městech a okolí Ústí nad Labem, SŠ v Ústí nad Labem, Muzeum města Ústí nad Labem, Dobrovolnické centrum.

- 2.2.1. Podporovat kurzy pro knihovníky v rámci dotačních programů (pokračovat v realizaci programu VISK), realizovat vzdělávání v rámci tzv. regionálních funkcí knihoven

(SKP 2.1.8.A)

Realizace: MK, kraje, NK, MZK, KK, provozovatelé knihoven, SKIP, SDRUK

MK každoročně poskytuje dotace na vzdělávání knihovníků v programu VISK 2 – Mimoškolní vzdělávání pracovníků knihoven. Jeho cílem je vyškolen pracovníky knihoven v dovednostech práce s ICT tak, aby mohli poskytovat kvalifikovanou asistenci, příp. základní uživatelské proškolení v ICT obyvatelům města/obce a instruovat či školit další pracovníky knihoven. Dotace jsou poskytovány jak na vzdělávací kurzy ve výukových centrech v krajských knihovnách, tak na jejich vybavení a obnovu počítačové techniky. Zaměření kurzů se začíná posouvat směrem k nastavbovým kurzům a e-learningu. V r. 2017 byla 19 projektům přidělena částka 660 000 Kč, v r. 2018 676 000 Kč, v r. 2019 30 projektům 3 883 000 Kč a v r. 2020 byla 22 projektům přidělena částka ve výši 693 000 Kč. Rok 2020 byl poznamenán nepříznivou epidemiologickou situací v souvislosti s Covid-19, která se odrazila i v realizaci vzdělávacích aktivit VISK 2. Některé kurzy byly uskutečněny pouze online (distančně), jiné však touto formou nemohly být realizovány a musely být zrušeny (např. projekty NTK, Krajské knihovny v Pardubicích a Krajské knihovny Karlovy Vary).

V programu VISK 2 je podporována také tvorba, příprava a realizace knihovnických rekvalifikačních kurzů pro získání odborné způsobilosti podle Národní soustavy kvalifikací (dle zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání č. 179/2006 Sb.) a rozvoj digitálních kompetencí v knihovnách. Od r. 2020 je rovněž podporováno prohlubování odborných

způsobilostí podle NSK, kurzy pedagogického minima pro knihovníky, lektorské a prezentační dovednosti a práce s volně dostupnými softwarovými nástroji.

ROK	Kč
2017	660 000
2018	676 000
2019	3 883 000*
2020	693 000**

* dotace byly poskytovány též na obnovu technického vybavení vzdělávacích center a PC učeben

**některé projekty kvůli pandemii Covid-19 nebyly realizovány, ev. proběhly v omezeném rozsahu

Byla zpracována a odbornou komunitou přijata **Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků**²⁶. Byly nově vytvořeny rekvalifikační kurzy s propojením na Národní soustavu kvalifikací a Národní soustavu povolání, probíhají zkoušky odborné způsobilosti.

Ve spolupráci SKIP, UZS a Konfederace odborových svazů byl realizován vzdělávací projekt „Společným postupem sociálních partnerů k přípravě odvětví na změny důchodového systému – etapa II“.

Vzdělávání knihovníků je důležitým krokem při dosažení vytčených cílů programu regionálních funkcí knihoven a předpokladem rozvoje knihoven a jejich služeb. Tato činnost je těsně provázána s dalšími programy podporujícími zvyšování kvalifikace knihovníků a s veškerou činností knihoven. Vzdělávání poskytují krajské a pověřené knihovny formou seminářů, workshopů, přednášek, lekcí, školení, porad a podobně. Krajské a větší městské knihovny jsou vybaveny vzdělávacími centry, kde jsou schopny zorganizovat celou řadu akcí pro obsluhované knihovny svého kraje. V menší míře pořádají vzdělávací akce také pověřené knihovny. Nabídka vzdělávacích akcí krajských a pověřených knihoven reflektuje metodický pokyn MK k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území ČR, který stanovuje pracovníci profesionální knihovny absolvovat ročně vzdělávání v rozsahu 48 pracovních hodin a pracovníci neprofesionální knihovny ročně 8 hodin vzdělávání.

Složité pandemické situace výrazně ovlivnila i vzdělávání pracovníků knihoven. Pokud analyzujeme statistické údaje vzdělávacích aktivit krajských knihoven a knihoven pověřených výkonem regionálních funkcí pro pracovníky knihoven v letech 2017 až 2019, zaznamenáváme nárůst počtu vzdělávacích akcí, který je provázen mírným poklesem počtu účastníků i počtu vyučovacích hodin. Naopak v období roku 2020 dochází razantnímu poklesu všech vykazovaných údajů (vztaženo k roku 2017). O 39 % klesá počet knihoven, které využily nabídku školení, o 37 % se snížil celkový počet uskutečněných vzdělávacích akcí. Počet účastníků poklesl dokonce o 48 % a zaznamenáváme snížení počtu vyučovacích

²⁶ Viz <https://ipk.nkp.cz/docs/celozivotni-vzdelavani/koncepce-czv-pdf>

hodin o 37 %. V průběhu roku 2020 byla celá řada aktivit převedena do režimu online, ale z dostupných údajů je zřejmé, že výpadek se nepodařilo vyrovnat. Podrobněji viz tabulka v opatření 2.7.5.

2.2.2. Realizovat vzdělávací aktivity knihoven pro veřejnost

(SKP 2.1.8.A)

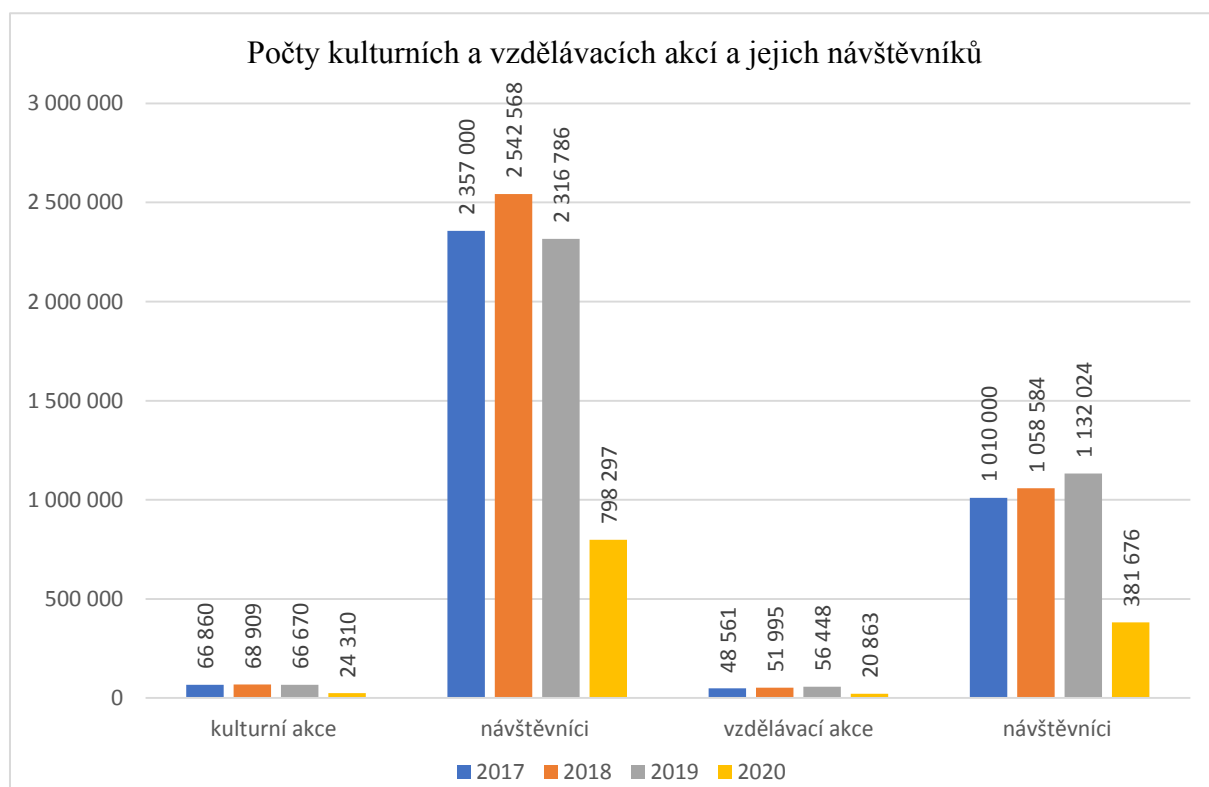
Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

Veřejné knihovny obcí postupně rozšiřují své funkce nad rámec tradičních výpůjčních a informačních služeb. Do roku 2019 stoupá počet akcí vzdělávacího a kulturního zaměření, stejně jako počet návštěvníků těchto aktivit. Veřejnost přijímá tyto aktivity jsou nedílnou součástí práce knihoven a návštěvnost kulturních, vzdělávacích i komunitních akcí má stoupající tendenci.

V souvislosti s pandemií Covid-19 se uzavření knihoven nejvíce projevilo právě v této oblasti, kde došlo k velkému poklesu počtu akcí a tím i k hlubokému propadu počtu návštěvníků kulturních i vzdělávacích akcí.

Uzavření knihoven na jaře roku 2020 a také na podzim roku zasáhly činnost knihoven – plánované akce se přesouvaly prostřednictvím živého vysílání, streamování nebo nahrávání na sociální sítě. Knihovny navázaly spolupráci se školami a infromatické lekce uskutečňovaly pomocí komunikačních platforem.

Počet kulturních a vzdělávacích akcí veřejných knihoven

ROK	KULT. AKCE	NÁVŠTĚVNÍCI	VZDĚL. AKCE	NÁVŠTĚVNÍCI
2017	66 860	2 357 000	48 561	1 010 000
2018	68 909	2 542 568	51 995	1 058 584
2019	66 670	2 316 786	56 448	1 132 024
2020	24 310	798 297	20 863	381 676

2.2.3. Podporovat vzdělávací akce neformálního a občanského vzdělávání (např. v rámci dotačního řízení Knihovna 21. století)

(SKP 2.1.8.A)

Realizace: MK, Knihovny a jejich provozovatelé

MK podporuje kulturní a vzdělávací a kreativní aktivity knihoven prostřednictvím dotačního řízení Knihovna 21. století, konkrétně 3. okruhu **Kulturní, výchovná a vzdělávací činnost knihoven**. V r. 2017 byly v tomto okruhu poskytnuty dotace provozovatelům knihoven ve výši 2 184 tis. Kč, v r. 2018 ve výši 2 877 tis. Kč, v r. 2019 ve výši 2 243 tis. Kč, v r. 2020 ve výši 2 247 tis. Kč. V této oblasti se aktivně zapojují všechny velikostní kategorie knihoven.

Příklady dobré praxe:

Knihovna Petra Bezruče v Opavě, příspěvková organizace – Plný barák inspirace a zážitků

Obec Jaroměřice - V knihovně spolu, tradičně i nově

Městys Nový Hrozenkov – Učíme se pořád, proč ne v knihovně

Kulturní zařízení města Pelhřimova, příspěvk. organizace – Celoživotní vzdělávání v Městské knihovně Pelhřimov

Městská knihovna Děčín, příspěvk. organizace – Rozvoj čtenářství a vzdělávání v Městské knihovně Děčín

2.3. Podporovat čtenářskou a digitální gramotnost dětí i dospělých

2.3.1. Zpracovat a ověřit standardy digitální gramotnosti v knihovnách

Realizace: MK, MŠMT AKVŠ, SDRUK, SKIP, KISK, UISK

Standardy digitální gramotnosti pro knihovny zatím nebyly zpracovány. Záměr vyplynul z implementace Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 – 2020²⁷, na implementaci relevantních opatření však v knihovnách nebyly alokovány finanční prostředky. Bude zvážena realizace podopatření v návaznosti na reálnou potřebu a disponibilní kapacity.

Národní knihovna realizovala projekt **Ochrana osobních údajů v knihovnách ČR**. Jeho cílem bylo poskytnout knihovnám základní pravidla a postupy pro nakládání s osobními údaji v souladu s novou legislativou a vytvořit nabídku vzdělávacích aktivit k problematice ochrany osobních údajů, kterou mohou využít managementy knihovny i další pracovníci knihoven. V rámci projektu byla zpracována publikace „Ochrana osobních údajů. Příručka pro

²⁷ Viz <https://www.mpsv.cz/strategie-digitalni-gramotnosti-cr>

knihovny²⁸. Proběhl specializovaný workshop pro metodiky krajských knihoven a tři semináře pro pracovníky knihoven (celkem 775 účastníků). Byl vytvořen e-learningový kurz k problematice ochrany osobních údajů v knihovnách, který je volně k dispozici všem pracovníkům knihoven.

2.3.2. Provázat standardy digitální gramotnosti s rámcovými vzdělávacími plány škol (RVP)

Realizace: MK, AKVŠ, SDRUK, SKIP, KISK, UISK

Problematika digitální gramotnosti je jednou z klíčových oblastí aktuálně probíhajících revizí rámcových vzdělávacích programů českého školství. Stávající RVP s digitální gramotností nepracují, nové RVP jsou již připraveny v rámci Strategie 2030+. KISK se zapojuje do revizních aktivit Národního pedagogického institutu ČR a v rámci svých kompetencí ovlivňuje nastavení některých rámců aplikace digitálních kompetencí do prostředí knihoven. Aktuálně je problematika digitální gramotnosti v oboru Informační studia a knihovnictví řešena na úrovni dílčích výzkumných šetření a teoretických studií vznikajících a volně dostupných jako zpracované kvalifikační práce na KISK. Na KISK je součástí kurikula pregraduálního studia v oboru Informační studia a knihovnictví několik předmětů zaměřených na posilování digitální gramotnosti budoucích informačních pracovníků a na rozvíjení edukačních dovedností v oblasti digitální gramotnosti (Vzdělávací technologie, Kurz práce s informacemi, Kurz digitálních kompetencí). Od r. 2019 je na KISK realizován grant TA ČR, jehož cílem je rozvíjet digitální kompetence žáků na SŠ a vyvíjet nástroj pro sebeřízené vzdělávání v informační gramotnosti v online prostředí. Je plánováno implementovat výsledky grantu do edukačního prostředí knihoven.

Pro potřeby knihoven v rámci rozvoje informačních a digitálních kompetencí a sebeřízeného učení jednotlivců z řad uživatelů knihoven je určen online nástroj Příručka informační gramotnosti, vytvořený KISK - <https://gramotnost.info/>. Je zaměřen na cílovou skupinu žáků staršího školního věku a středoškoláků a funguje jako otevřený vzdělávací zdroj pro mládež mj. ohroženou nedostačující informační gramotností a vystavenou nástrahám sociálních sítí a digitálního prostoru. Vzdělávací obsah příručky je kompatibilní s platnými RVP a nabízí akcent na kompetenční složku učení pro 21. století.

2.3.3. Implementovat Strategii digitální gramotnosti České republiky v oblasti knihoven

(SKP 2.1.3.H)

Realizace: MK, MPSV, MŠMT, NK, knihovny a jejich provozovatelé

Zvýšit dostupnost knihoven pro osoby ohrožené sociálním a digitálním vyloučením a zlepšit vybavení knihoven potřebnými technologiemi

Základním finančním nástrojem MK pro podporu této oblasti je podprogram VISK 3 - Informační centra veřejných knihoven, jehož cílem je systematická podpora poskytování

²⁸ Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/ochrana-osobnich-udaju/ochrana-osobnich-udaju-prirucka-pro-knihovny

veřejných knihovnických a informačních služeb s využitím informačních technologií. Dotace jsou poskytovány na projekty celostátního významu, zahájení automatizace knihovnických činností v knihovnách menších měst a obcí, zahájení výpůjček e-knih, upgrade z UNIMARC na MARC21, podporu dostupnosti služeb pro zdravotně postižené, obnovu technického a programového vybavení, zvýšení a zkvalitnění produkce, zpřístupnění a prezentace primárních a sekundárních informačních dokumentů v elektronické podobě, zlepšení vzájemné kooperace knihoven v oblasti získávání, zpracování a sdílení informačních zdrojů.

V r. 2017 bylo podpořeno 317 projektů ve výši 20 172 000 Kč, v r. 2018 250 projektů ve výši 21 287 000 Kč. V r. 2019 proběhla 2 samostatná kola: v prvním kole bylo podpořeno 223 projektů ve výši 15 906 000 Kč, ve druhém kole 45 projektů ve výši 2 126 000 Kč. V roce 2020 bylo podpořeno 354 projektů v celkové částce 22 691 000 Kč.

ROK	POČET PROJEKTŮ	Kč
2017	317	20 172 000
2018	250	21 287 000
2019	268	18 032 000
2020	354	22 691 000

*Realizovat mezigenerační vzdělávací programy pro digitální vzdělávání
Zpracovat metodiku pro přípravu kurzů ke zvýšení digitální gramotnosti veřejnosti
v knihovnách*

Realizace: MK, MPSV, MŠMT, NK, knihovny a jejich provozovatelé
nerealizováno

2.4. Podporovat kampaně na podporu čtenářství a společenské prestiže četby

2.4.1. Vytvořit Národní program na podporu čtenářství

(SKP 2.1.3.F)

Realizace: MK, MŠMT, SKIP ad.

Národní program zatím nebyl realizován vzhledem k nedostatku personálních kapacit na jeho tvorbu a personálních i finančních na následnou realizaci. V dalším období implementace Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2021 - 2027 budou hledány možnosti řešení.

2.4.2. Podporovat akce na podporu rozvoje čtenářství (např. Noc s Andersenem, Knížka pro prvňáčka, Lovci perel, Rytíři krásného slova, Jižní Morava čte, Poprvé do školy - Poprvé do knihovny, Pasování prvňáčků apod.); spolupracovat s obdobnými projekty jiných subjektů (např. Čtení pomáhá, Rosteme s knihovnou, Celé Česko čte dětem, Noc literatury, apod.)

(SKP 2.1.3.F)

Realizace: MK, SKIP, SDRUK, knihovny a jejich provozovatelé, realizátoři kampaní Rosteme s knihou, Celé Česko čte dětem, SČKN, zastupitelské úřady ČR v zahraničí, Česká centra, České školy v zahraničí, české krajanské spolky v zahraničí a další subjekty

NK vydala ve spolupráci se SKIP a s podporou MK metodické příručky pro rodiče předškolních dětí na podporu čtenářství, v roce 2017 to byla příručka „S knížkou do života“²⁹ (náklad 10 000 výtisků), v r. 2018 „Jak na projekt S knížkou do života – Bookstart“³⁰ (náklad 2 000 výtisků), v roce 2019 „Nápady, náměty a scénáře na setkání rodičů a nejmenších čtenářů v knihovnách“ a v roce 2020 „Projekt S knížkou do života a čtenářská gramotnost : metodická příručka pro práci knihoven s dětmi ve věku 3–6 let“. Příručky byly distribuovány do knihoven a současně jsou volně přístupné ke stažení v elektronické podobě.

SKIP dlouhodobě organizuje celostátní kampaně na podporu čtenářství a knihoven. V r. 2019 se uskutečnil 10. ročník akce Březen měsíc čtenářů. K tradičním aktivitám propagujícím četbu a zavádění nových služeb do knihoven (např. půjčování čteček e-knih, roznášky knih handicapovaným čtenářům a seniorům domů atd.) byla opět připravena soutěž Čtenář roku - v knihovnách v roce 2019 byli oceňováni čtenáři muži, ocenění celostátnímu vítězi bylo předáno v přímém přenosu ČT při udělování cen Magnesia Litera. Pod záštitou Asociace krajů ČR zorganizoval SKIP 20. ročník soutěže o nejlepší webovou prezentaci knihovny Biblioweb a již po devatenácté Noc s Andersenem, která proběhla na téměř 1 750 místech³¹.

Ke Světovému dni knihy a autorských práv SKIP již dlouhodobě spolupracuje se Svazem českých knihkupců a nakladatelů na kampani Kniha ti sluší. Cílem kampaně v r. 2019 bylo spojení všech subjektů knižního trhu, tj. nakladatelů, knihkupců, distributorů, autorů i knihoven a škol tak, aby pro čtenáře vznikl opravdový svátek knihy. Kampaň dlouhodobě podporuje kamenná knihkupectví jako regionální centra kultury a snaží se zatraktivnit knihy zejména pro mladou generaci formou autogramiád, osobních setkání s autory i dárky.

V r. 2019 proběhl 13. ročník celostátní akce Den pro dětskou knihu, který byl věnován spolupráci knihoven s vydavatelstvím komiksů CREW. Superhrdinské téma a komiks byly využity k propagaci prostoru knihoven.

Vedle celostátních akcí SKIP organizuje desítky tradičních aktivit na regionální a lokální úrovni, často s finanční podporou MK. Ve spolupráci s řadou partnerů organizuje celostátní projekty Knižka pro prvňáčka a S knížkou do života, jehož cílem je podpora čtenářství u dětí předškolního věku. V rámci tohoto projektu dostávají rodiče soubor publikací s návodem pro podporu čtenářské gramotnosti. Hlavním partnerem knihoven v tomto projektu jsou obce. Za projekt S knížkou do života byl SKIP oceněn cenou ministra kultury Knihovna roku – informační počin 2018.

SKIP již řadu let spolupracuje s Českými centry na akci Noc literatury, pořádá ve spolupráci s organizací Celé Česko čte dětem vzdělávací akce pro dobrovolníky, kteří poté čtou např.

²⁹ Dostupné z: <https://www.sknizkoudozivota.cz/>

³⁰ Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/ctenarstvi/jak-na-projekt-s-knizkou-do-zivota>

³¹ <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/brezen-mesic-ctenaru>

v nemocnicích. Díky Nadaci Čtení pomáhá jsou financovány projekty Knížka pro prvňáčka a S knížkou do života. SKIP je aktivním členem české sekce IBBY, spolupracuje s organizací Magnesia Litera na vyhlašování nejlepších knih za uplynulé období, dlouhodobě spolupracuje na organizaci vzdělávacích akcí pro knihovny s Goethe Institutem a Francouzským institutem v Praze.

Také aktivity v této oblasti byly v roce 2020 utlumeny z důvodu pandemie Covid-19. I když byla část akcí přesunuta do virtuálního prostoru, ne vždy došlo k naplnění plánovaných akcí v knihovnách.

Další případy dobré praxe

Spolupráce knihoven s Asociací spisovatelů	projekt Spisovatelé do knihoven
Jihomoravský kraj	dotační program Jižní Morava čte
Knihovna Jiřího Mahena v Brně	„100 let 100 knih“ - výstava na brněnském výstavišti u příležitosti vzniku republiky v roce 2018
Severočeská vědecká knihovna v Ústí n. Labem	Kromě zapojení do celostátních akcí na podporu čtenářství realizuje vlastní projekty, jako např. „Čte táta-netáta“ (tatínek, dědeček apod. jako čtenářský vzor) nebo „Povolání k předčítání“ (muži zajímavých profesí dětem představují svá povolání a své oblíbené knihy). V roce 2018 byl realizován první ročník multižánrového kulturního festivalu – akce vychází z inspirace Noci s Andersenem, dospělejším návštěvníkům knihovny umožňuje prožít noc v historickém sídle knihovny s literaturou, hudbou, divadlem, přednáškami. Tematicky je zaměřena na konkrétního autora.

2.4.3. Sledovat potřeby uživatelů, pravidelně provádět průzkumy veřejnosti ve vztahu k čtení a knihovnám na lokální i celostátní úrovni.

(SKP 6.9.3.A)

Realizace: NK, knihovny a jejich provozovatelé

Pravidelně provádět výzkumy čtenářství dětské populace

(SKP 2.1.3.G)

Realizace: MK, NK

NK uskutečnila v roce 2017 opakovaný celostátní průzkum *České děti a mládež jako čtenáři* se zaměřením na četbu knih, čtenářské chování, obvyklé způsoby trávení volného času, vlivy

rodinného a školního prostředí na vztah dětí ke knihám a čtení obecně. Podobný sociologický průzkum čtení dětí je opakován v roce 2021.

Výsledky průzkumy z roku 2017 byly zveřejněny v publikaci České děti a mládež jako čtenáři, kterou vydala NK ve spolupráci s nakladatelstvím Host v roce 2018.

Hlavní zjištění:

- Pozitivním zjištěním je, že vztah dětí ke čtení se mezi lety 2013 – 2017 nezhoršil; čtení patří stále k zábavným činnostem trávení volného času pro 65 % nejmladších školních dětí (nárůst o 5 %) a pro 54 % starších dětí (nárůst o 8 %). U mládeže obliba čtení klesá na 46 %, v této kategorii je také 19 % těch, které čtení vůbec nebaví.
- Srovnání výsledků s minulým průzkumem ukazuje, že vzrostl počet dětí, které čtou knihy denně. To se týká jak nejmladších školních dětí (růst z 14 % na 24 %), tak i starších dětí, kde zaznamenáváme růst denní četby z 13 % na 18%. Ve skupině mládeže 15–19 let čte denně 12 % mladých a současně je v této skupině 14 % těch, kteří konstatují, že knihy nečtou vůbec.
- Ve všech věkových skupinách existují výrazné genderové rozdíly. Chlapci mnohem častěji považují čtení za nudnou činnost, více než pětina chlapců (21 %) ve věku 15–19 let nečte vůbec, oproti dívkám, kde je pouze 7 % nečtenářek. Chlapci také méně navštěvují knihovny.
- S rostoucím věkem si děti uvědomují význam četby knih pro vzdělávání (mládež 46 %). Starší děti a mládež (9-19 let) přečtou za rok přibližně 8 knih. Zhruba 9 % z nich však nepřečetlo v uplynulém roce žádnou knihu, naopak více než pětina dětí a mládeže (9-19 let) přečetlo v uplynulém roce více než 11 knih.
- Způsob trávení volného času se výrazně mění s věkem dětí. Zatímco 3 nejčastější denní aktivity u nejmladší školních dětí jsou školní příprava (78 %), hraní doma s hračkami nebo stavebnicemi (60 %), četba ze slabikáře (50 %), u starších dětí postupně klesá jak frekvence školní přípravy, tak i hraní s hračkami, a naopak roste počet dětí, které denně tráví čas s médii.
- V průběhu druhého stupně základní školy rychle roste také frekvence využívání internetu, sociálních sítí, YouTube i hraní elektronických her, které však kulminuje ve věku 13-14 let, kdy se denně věnuje této činnosti 59 % 13-14 letých chlapců a 27 % 13-14 letých dívek. Mezi 3 nejčastější volnočasové aktivity mládeže 15-19 let patří využívání Facebooku a jiných sociálních sítí (67 %), vyhledávání na internetu (61 %) a poslech hudby (59 %).
- Využívání sociálních sítí roste skokově. Zatímco více než dvě třetiny dětí ve věku 9-10 let (68 %) lze považovat za „neuživatele“ sociálních sítí (nevyužívají nebo využívají méně často než 1x měsíčně), ve skupině 11-12 let klesá počet „neuživatelů“ sociálních sítí na 38 % a ve věkové kategorii 13-14 let (tedy na konci druhého stupně základní školy) již pouze 18 % dětí deklaruje nepoužívání sociálních sítí. Ve věku 15-19 let pak využívají sociální sítě téměř všichni (s výjimkou 4 - 7%) a většina dokonce denně. Sociální sítě tedy představují pro mládež klíčový zdroj informací o okolním světě i důležitý komunikační nástroj.

- Nejvýraznější vliv na rozvoj čtenářství má rodina. Naprostá většina rodičů (90 %) si je velmi dobře vědoma významu zvládnutí čtenářské gramotnosti pro své děti a souhlasí s názorem, že čtení knih je pro vzdělání dětí klíčové.
- Čtenářství rodičů ovlivňuje čtenářství dětí - z dětí rodičů, kteří sami čtou, se častěji stávají silní čtenáři a také pravidelní návštěvníci knihoven. Děti rodičů s vysokoškolským vzděláním zpravidla čtou více.
- Téměř každé dítě i dospívající dostává alespoň někdy knížku jako dárek (cca 90 %) nebo ji získává doma v domácí knihovně (cca 84 %). Mládež (15-19 let) získává nejčastěji knihy ke čtení z veřejné knihovny (25 %), na druhém místě jako dárek (19 %).
- V rámci výuky má povinnou četbu více starších dětí a mládeže ve věku 9-19 let (67 %) než nejmladších školních dětí (33 %). Povinná četba může být vhodnou pobídkou k aktivnímu čtenářství, ale hodně záleží na tom, jak je ukládána, 26 % starších dětí a mládeže není spokojeno s tím, jak je povinná četba zadávána a jaké úkoly děti a mládež v souvislosti s četbou dostávají.
- Vyšší úroveň čtenářství má jednoznačně pozitivní vliv na prospěch dítěte ve škole.
- S elektronickými knihami má v současné době zkušenost 27 % dětí a mládeže ve věku 9-19 let, v rámci toho pouze 11 % dětí 9-10 let a 44 % mládeže ve věku 17-19 let. Jen 6 % respondentů je ale čte pravidelně (12 % ve skupině 17-19 let).
- Školní knihovny využívá alespoň někdy třetina dotázaných ve věku 9-19 let, veřejnou knihovnu navštěvuje necelá polovina dětí a mládeže ve věku 9 až 19 let. Frekvence návštěv obou typů knihoven klesá s věkem dětí.
- Rodiče nejmladších školních dětí hodnotí význam knihoven podstatně pozitivněji, než mladí lidé ve věku 15-19 let. Nejvíce je v obou skupinách oceňována tradiční služba knihoven, tj. „umožnit přístup ke zdrojům a knihám“ (rodiče 94 %, mládež 86 %), „knihovna, jako důležité vzdělávací zařízení“ (rodiče 84 %, mládež 68 %) a také „knihovna jako vhodné místo pro studium“ (rodiče 69 %, mládež 57 %). Nejvíce se rodiče a mládež shodují v tom, že „chodit do knihovny není dnes pro děti a mládež příliš cool“ - 56 % rodiče, 62 % mladí lidé.

2.4.3.1. *Pravidelně provádět výzkumy čtenářství dospělé populace*

(SKP 2.1.3.G)

Realizace: MK, NK, ÚČL AV ČR

NK ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR, v.v.i. uskutečnila v roce 2018 opakovaný celostátní průzkum dospělé populace ve věku 15+ se zaměřením na čtenářství, čtenářské chování, obvyklé způsoby trávení volného času a vztah ke knihovnám.

Hlavní závěry:

- 78 % obyvatel ČR přečte za rok aspoň jednu knihu (jakoukoli, tištěnou či elektronickou, k jakémukoli účelu), 44 % nakoupí za rok aspoň jednu knihu a 28 % navštíví za rok aspoň jednou veřejnou knihovnu.
- Každý obyvatel ČR starší 15 let v průměru za rok přečte 12, 6 knih; jejich čtení denně věnuje 31 minut; za rok nakoupí průměrně 2,6 knihy a vydá za ně 649 Kč; v našich domácích knihovnách se v průměru nachází 253 knih.

- Opět se ukázalo, že ženy čtou výrazně více než muži (rozdíl 9 %).
- Pokud jde o digitální prostředí, nejčastěji čteme na chytrém telefonu; na internetu pak coby čtenáři vyhledáváme především zprávy a digitální vydání novin a časopisů.
- Elektronické knihy čte pravidelně 4 % (60 % nikdy), audioknihy pravidelně poslouchá 1 % populace 15+ (86 % nikdy).
- Nejčastějším způsobem, jímž knihy získáváme, je prostřednictvím daru; informace o knihách pak získáváme pomocí doporučení blízkých a známých.
- U služeb, které nabízejí veřejné knihovny, s velkou převahou vede půjčování knih.
- 67 % české populace 15+ tvrdí, že když byli dětmi, bylo jim rodiči či prarodiči aspoň občas předčítáno.

Vztah k povinné/doporučené četbě je rozdělen zhruba na třetiny: 35 % ji vnímá pozitivně, 31 % neutrálně a 30 % negativně.

Mezi dvěma posledními výzkumy zaznamenáváme znatelný pokles u čtení časopisů.

Průzkum ukázal oproti roku 2013 mírný, leč patrný pokles čtenářské kultury, a to ve všech třech jejích hlavních parametrech. I přesto však platí, že ČR nadále patří v Evropě k zemím se silným čtenářstvím.

2.5. Rozšiřovat nabídku knihovnických a informačních služeb pro různé cílové skupiny a jejich potřeby (příslušníci menšin, různých věkových skupin, rozdílného sociokulturního zázemí či osoby se zdravotním postižením, osoby ohrožené sociálním vyloučením)

2.5.1. Implementovat Strategii romské integrace do roku 2020 v prostředí knihoven

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

- 2.5.1.1. *Zajistit dostupnost literatury v romštině v knihovnách obcí s početnější romskojazyčnou komunitou*
- 2.5.1.2. *Podporovat čtenářství v romštině*
- 2.5.1.3. *Prezentovat romsky psanou literaturu v českých překladech*
- 2.5.1.4. *Vytvořit platformu pro komunikaci knihoven s veřejnými institucemi a neziskovými organizacemi, zabývajícími se romskou kulturou a jazykovými kompetencemi mluvčích romského jazyka*
- 2.5.1.5. *Spolupracovat s Muzeem romské kultury v Brně*

Realizace: MK, knihovny a jejich provozovatelé, SKIP, MZK, NK

Nerealizováno vzhledem k nedostatku finančních prostředků.

2.5.2. Realizovat Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí³² v knihovnách

Realizace: MK, NK, SKIP, knihovny a jejich provozovatelé

³² Viz <https://www.mpsv.cz/narodni-akcni-plan-podporujici-pozitivni-starnuti>

2.5.2.1. *Připravit metodiku pro práci knihoven zaměřenou na posilování sociálních vazeb a snášenlivost v místní komunitě a na rozvíjení mezigeneračního dialogu dětí, mládeže a seniorů*

Realizace: MK, NK, SKIP, knihovny a jejich provozovatelé

V rámci KISK jsou součástí kurikula předměty rozvíjející erudici a zájem studentů oboru Informační studia a knihovnictví a budoucích knihovníků a informačních pracovníků o téma mezigeneračního soužití a o edukaci zaměřenou na rozvíjení mezigeneračního dialogu (např. Bibliopedagogika, Komunitní knihovnictví). Zájem o problematiku mezigeneračního soužití reflektují také výzkumné kvalifikační práce, které jsou pro koncepci metodiky vhodným teoretickým a datovým základem. Jedná se např. o výzkum zaměřený na mezigenerační učení při rozvoji předčtenářské gramotnosti nebo výzkum aktuálního stavu mezigeneračních programů v některých krajích ČR. Výstupy z akademických pracovišť přispívají k deskripci aktuálního stavu této oblasti rozvoje knihovnictví a jsou vhodnými informačními podporami pro následné koncipování metodik.

2.5.3. *Zpracovat metodiky poskytování knihovnických a informačních služeb uživatelům s různými typy zdravotního postižení, pro cizince, národnostní menšiny, osoby ohrožené sociálním vyloučením*

(SKP 2.1.7.F)

Realizace: MK, NK, SKIP

NK	V roce 2018 byly uspořádány dva dvoudenní kurzy mezikulturních kompetencí.
Svaz knihovníků a informačních pracovníků	V roce 2018 SKIP realizoval celostátní projekt ve spolupráci firmou FriendlyVox, který pomáhá osobám se zrakovým handicapem. Počítače v některých knihovnách byly připojeny k této službě a personál knihovny byl proškolen tak, aby nevidomému člověku mohl pomoci při práci s internetem, současně došlo k informačnímu propojení mezi knihovnou a místně příslušnou servisní organizací. SKIP napomáhal s organizací školení pro zaměstnance knihoven.
Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem	Knihovna se cíleně věnuje vzdělávání knihovníků a dalších pracovníků knihoven Ústeckého kraje v tématu práce a komunikace s uživateli s různým znevýhodněním (např. zrakově postižení, lidé s poruchou autistického spektra, sluchově postižení). Připravuje přednášky na tato témata i pro veřejnost a spolupracuje s organizacemi, které se jednotlivým skupinám věnují.
	Projekt FriendlyVox přijala knihovna za svůj v rámci vlastní organizace (instalace i proškolení), ale šíří jej i dále: natočila propagační spot, projekt propaguje v knihovnách v kraji i v dalších institucích a pomáhá s jeho instalací (např. v domovech pro seniory). V roce 2019 došlo

	s pomocí okresní metodiky k systematickému šíření projektu v knihovnách okresu a následně prostřednictvím pověřených knihoven i v kraji.
	V roce 2018 začala knihovna spolupracovat s organizací Tichý svět (opět mj. osvěta a vzdělávání knihovníků) a byla připojena na Tichou linku (online tlumočení pro sluchově postižené). Tato spolupráce pokračuje, připravují se kurzy znakového jazyka.
	V letech 2017–2018 ve spolupráci s Multikulturním centrem Praha knihovna realizovala čtyři semináře pro knihovníky na téma mezikulturních kompetencí.
	V lednu 2019 bylo v knihovně otevřeno Poradenské a edukační centrum, které nabízí celoroční prezentaci učebnic, pomůcek pro osoby se znevýhodněním a nadané děti a poradenskou službu poskytovanou odborným garantem. Součástí centra je i Zvuková knihovna. Za zřízení této nové služby získala SVK Ústí nad Labem ocenění Knihovna roku 2019 v kategorii „významný počín v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“.
	V červnu 2019 proběhlo první kulturní fórum Ústeckého kraje pod záštitou MK a MŠMT s názvem „Máme eso v rukávu“, na němž byla prezentována řada úspěšných projektů a aktivit v rámci sdílení dobré praxe knihoven, ale i dalších kulturních institucí jako (muzea a galerie).
Knihovna Jiřího Mahena v Brně	Projekt „Knihovna pro bezbariérové Brno“, sdílení know-how, programy pro odborníky i veřejnost, spolupráce se střediskem Teiresias MU Brno

2.5.4. Pokračovat v realizaci dotačního programu na podporu akvizice literatury v jazycích národnostních a etnických menšin, knih pro zdravotně postižené občany (Knihovna 21. století aj.)

(SKP 2.1.7.G)

Realizace: MK

MK kontinuálně podporuje akvizici literatury v jazycích národnostních menšin i knih pro zdravotně postižené do knihoven prostřednictvím výběrového dotačního řízení Knihovna 21. století, konkrétně 1. okruhu **Práce s národnostními menšinami a integrace cizinců**. V r. 2017 bylo poskytnuto 35 dotací ve výši 416 000 Kč, v r. 2018 36 dotací ve výši 448 000 Kč, v r. 2019 27 dotací ve výši 357 000 Kč, v r. 2020 20 dotací ve výši 265 000 Kč.

Dalším projektem, který lze uvést k podpoře akvizic v jazycích národnostních a etnických menšin, je projekt Cizojazyčné literatury, který s finanční podporou MK realizuje MZK. Je sice primárně zaměřen na podporu doplňování cizojazyčné literatury v knihovnách pro potřebu rozvoje jazykových dovedností obyvatel, nicméně zastoupeny jsou i jazyky národnostních

a etnických menšin. V r. 2017 52 knihoven obdrželo 7 054 publikací v anglickém, německém, francouzském, španělském, italském, slovenském a ruském jazyce, vynaloženo bylo cca 1 888 tis. Kč. V r. 2018 54 knihoven obdrželo 4 594 publikací v anglickém, německém, francouzském, španělském, italském, slovenském, ruském a ukrajinském jazyce, vynaloženo bylo 1 647 tis. Kč. V r. 2019 52 knihoven obdrželo 6 221 publikací v anglickém, německém, francouzském, španělském, italském, slovenském, ruském a polském jazyce, náklady činily 1 501 tis. Kč. V roce 2020 se do projektu zapojilo 53 knihoven, které obdržely 5 627 publikací, vynaloženo bylo 2 003 mil. Kč.

NK realizovala projekt Rozšíření fondu knihoven o dokumenty vhodné pro cizince a jejich integraci. Cílem projektu bylo pořízení atraktivních knižních titulů pro cizince žijící v ČR. Vybrané jazyky: ukrajinština, ruština, vietnamština, arabština byly zvoleny dle složení nejpočetnějších skupin zde žijících cizinců původem mimo země EU, kteří také tvoří většinou největší skupiny přistěhovalců (kromě Slováků) do ČR. Výběr byl doplněn o učebnice českého jazyka. Knihy byly distribuovány do krajů.

2.5.5. Podporovat neformální vzdělávání všech věkových skupin uživatelů (např. Univerzita 3. věku)

(SKP 2.1.7.H) **Realizace:** MK, MŠMT, knihovny a jejich provozovatelé

Příklady dobré praxe

Svaz knihovníků a informačních pracovníků	V oblasti vzdělávání seniorů jako významné cílové skupiny knihoven SKIP dlouhodobě spolupracuje se soukromou VŠ v Mladé Boleslavi na celostátní konferenci Vzdělávání 3. věku. Jedná se vždy o setkání lidí z celé České republiky, kteří se systematicky zabývají vzděláváním seniorů, a to jak na akademické půdě vysokých škol a ve vzdělávacích institucích, tak i v prostředí knihoven, muzeí, škol, sociálních ústavů, agentur.
Svaz knihovníků a informačních pracovníků	V roce 2018 bylo za podpory SKIP realizováno na MU (KISK FF) v rámci závěrečné kvalifikační práce pilotní a svého druhu v ČR první šetření stavu rozvíjení informačního vzdělávání pro předškolní děti ve veřejných knihovnách. Kvantitativní výzkum s více než 200 responzemi knihoven přinesl zajímavá zjištění využitelná pro koncepci či revizi dosavadních forem a témat informačního vzdělávání pro cílovou skupinu žáků předškolního vzdělávání. Této cílové skupině je nutné věnovat v kontextu celoživotního vzdělávání v informační společnosti a nabídky služeb knihoven patřičnou pozornost.
Různé knihovny	Univerzity (akademie) třetího věku nabízelo v roce 2019 33 knihoven, virtuální univerzity třetího věku nabízelo 64 knihoven. Počet knihoven s touto nabídkou trvale roste. Realizované jsou i on-line formy.
Různé knihovny	Kluby seniorů - Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, SVK Hradec Králové, Most aj.

Různé knihovny	Trénování paměti – Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Knihovna Karla Dvořáčka Vyškov, Městská knihovna Břeclav, Městská knihovna Praha, Jevíčko, Chrudim
Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem	Knihovna se dlouhodobě věnuje vzdělávání seniorů, pořádá oblíbené kurzy Trénování paměti, zapojila se do projektu „Senioři píší Wikipedii“, připravuje speciální besedy a přednášky právě pro tuto věkovou skupinu (např. na téma bezpečnosti, finanční gramotnosti apod.). V roce 2019 zahájil činnost klub seniorů, který bude nejen příležitostí seniorů k setkávání, ale klade si za cíl právě i vzdělávání.
Městská knihovna Písek	Projekt „Spolu nabídneme víc – inspirace pro život“.

2.6. Zajistit přístup k internetu, k prostředkům ICT a k digitálnímu obsahu všem bez rozdílu

2.6.1. Naplňovat Strategii digitální gramotnosti v knihovnách

Podrobně viz opatření 2.3.3

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

2.6.2. V rámci metodické činnosti krajských a pověřených knihoven podporovat čerpání finančních prostředků z programů pro obnovu infrastruktury pro přístup obyvatel k digitálnímu obsahu

Realizace: Krajské a pověřené knihovny

Nerealizováno – bylo vázáno na Strategii digitální gramotnosti ČR na léta 2015 – 2020, na implementaci příslušných opatření v knihovnách v rámci strategie nebyly alokovány finanční prostředky.

2.7. Rozvíjet regionální funkce knihoven

Regionální funkce knihoven jsou souborem podpůrných služeb, které krajská knihovna poskytuje ve spolupráci s většími městskými knihovnami v kraji, tzv. pověřenými knihovnami menším městským a především obecním knihovnám v příslušném kraji. Jedná se o služby, které jsou specifikovány v Metodickém pokynu MK k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území ČR³³, jako je tvorba a distribuce výměnných knihovních fondů, poradenství, vzdělávání pracovníků, pomoc při revizi a aktualizaci knihovních fondů, podpora vzdělávacích, kulturních a komunitních aktivit, provoz automatizovaných knihovních systémů a další. V roce 2018 využívalo tuto podporu 5 952 obsluhovaných knihoven, v roce 2019 5 947 knihoven a v roce 2020 5 928 knihoven.

³³ Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/metodicky-pokyn-ministerstva-kultury-k-zajisteni-vykonu-regionalnich-funkci-knihoven-a-jejich-koordinaci-na-uzemi-ceske-republiky-2019>

Cílem regionálních funkcí je zaručit dostupnost veřejných knihovnických a informačních služeb ve všech místech České republiky a přispívat k vyrovnání jejich rozdílů mezi jednotlivými knihovnami a regiony. Jedná se o systémovou dotaci, která by měla knihovnám v malých obcích garantovat stabilní úroveň podpory. Bez této podpory jsou knihovny v malých obcích zcela nesoběstačné a odsouzeny k postupnému zániku.

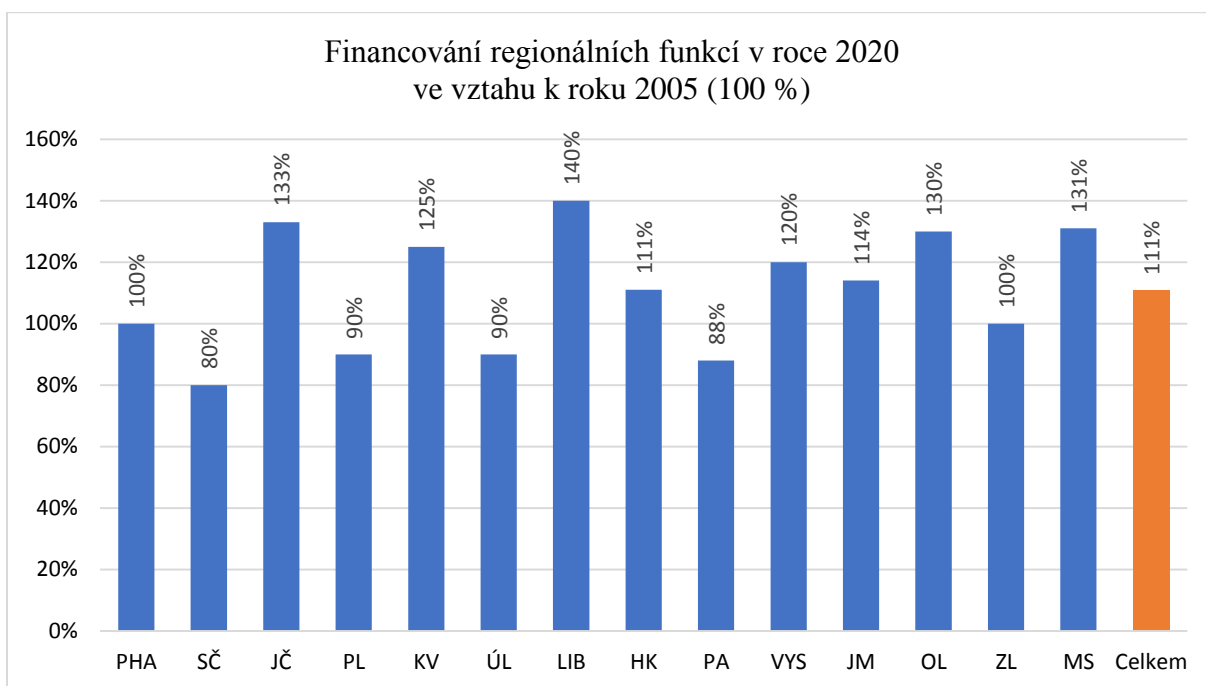
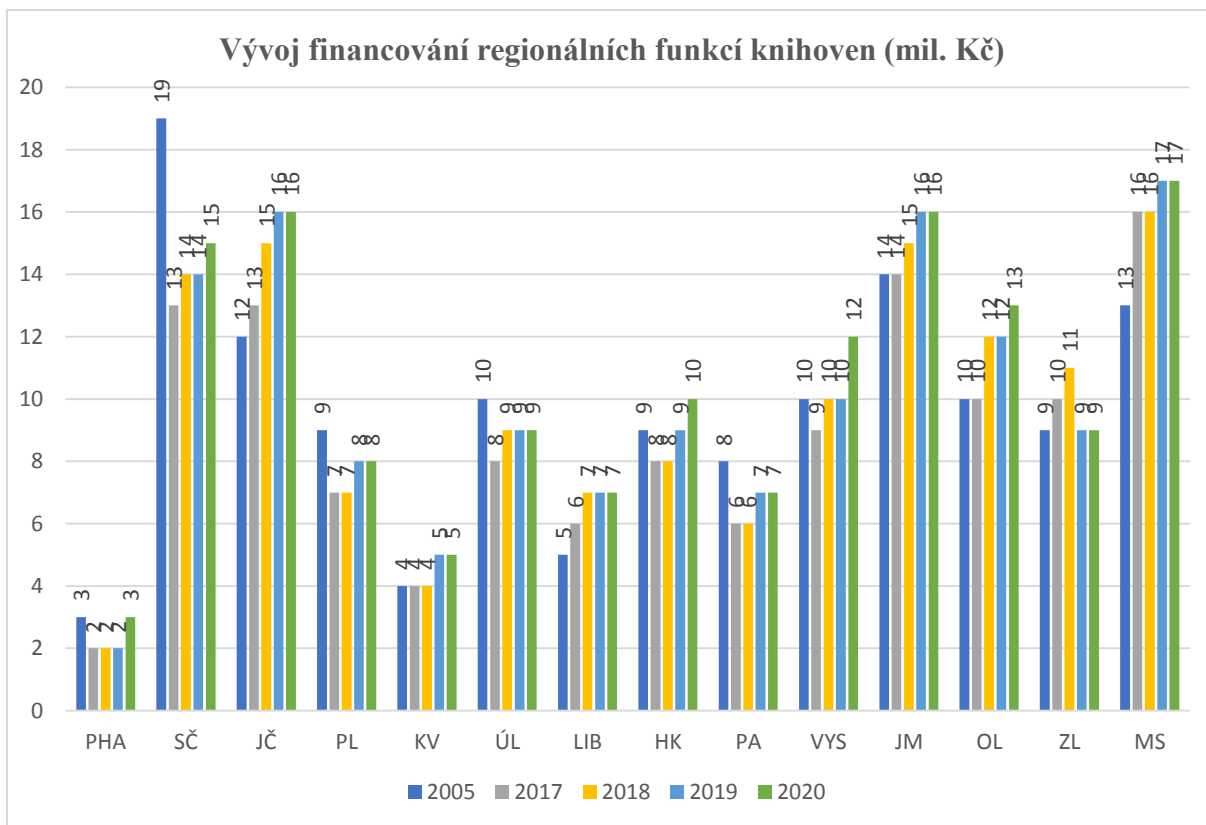
2.7.1. Posílit financování a stabilitu regionálních funkcí knihoven

(SKP 6.7.3.A)

Realizace: Kraje, krajské knihovny, NK

Systém regionálních funkcí knihoven funguje od roku 2001. Do roku 2005 byly dotace na výkon regionálních funkcí poskytovány Ministerstvem kultury. Novelou zákona o rozpočtovém určení daní přešla odpovědnost za jejich výkon a financování od roku 2005 na kraje. Do rozpočtu krajů byly v rámci rozpočtového určení daní alokovány finanční prostředky na regionální funkce ve výši 133,5 mil. Kč.

- První rok financování prostřednictvím krajů byl poznamenán snížením celkové částky převedené od státu, respektive od MK na 127,2 mil. Kč. V následujících letech postupné snižování pokračovalo až na částku 108 mil. Kč v roce 2014 (tj. snížení o 25,5 mil. Kč). Od roku 2015 dochází k obratu a krajská dotace se postupně narovnává.
- Při snižování není brána v úvahu inflace, růst cen knih apod. Inflace mezi roky 2005 až 2018 dosáhla hodnoty cca 28 %. Roční ztráta se pohybovala v posledních letech kolem 50 mil. Kč.
- Financování, respektive pokles financování regionálních funkcí bylo nerovnoměrné v jednotlivých krajích. Dobrou a stabilní podporu měly a mají knihovny zejména v Moravskoslezském a Zlínském kraji a do jisté míry také knihovny v Jihomoravském, Jihočeském, Karlovarském a Libereckém kraji.
- Nejvýraznější pokles dotace zaznamenal Středočeský kraj, který je největším krajem v ČR. Např. v roce 2011 zůstalo z původních 19,8 mil. Kč pouhých 7 mil. Kč. V roce 2013 zaznamenaly největší pokles finanční dotace na výkon regionálních funkcí kraje Plzeňský – z 8,6 mil. Kč na 5,5 mil. Kč, Královéhradecký – z 8,8 mil. Kč na 6 mil. Kč, Pardubický – z 8,2 mil. na 4 mil. Kč, Ústecký – z 10,2 mil. Kč na 7,8 mil. Kč a některé další. Tyto poklesy se nepodařilo do současnosti vyrovnat.
- V posledním období se situace zlepšovala, respektive dochází k navýšení dotací v souvislosti s růstem mezd. Přestože v poslední době se postupně zlepšuje, v pěti krajích se dotace ještě nedostala na úroveň z roku 2005.
- Snížení dotace na RF v některých krajích bylo příčinou výrazných nerovností rozsahu a kvality služeb poskytovaných veřejnosti v rámci ČR. Byly snižovány prostředky na nákup knihovních fondů a došlo k propouštění pracovníků.

2.7.2. Zefektivnit komunikaci knihoven se všemi stupni veřejné správy a vytvořit spolupracující systém

Realizace: Kraje, krajské knihovny, NK

Krajské knihovny i knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí využívají různé způsoby komunikace s veřejnou správou. V průběhu roku 2018 proběhly ve všech krajích diskuzní kulaté stoly „Knihovna – věc veřejná“ zaměřené na budoucí rozvoj veřejných knihoven. Často využívanou formou vzájemné komunikace jsou společné semináře starostů a knihovníků, setkání se zástupci Svazu měst a obcí, Spolku pro obnovu venkova a dalších institucí. V roce 2019 se ve spolupráci se Sdružením místních samospráv uskutečnily semináře pod názvem „Jak nastartovat obecní knihovnu“. Jejich cílem bylo šíření dobrého jména a chápání místa knihoven v obcích jako jedinečné a velmi důležité služby obyvatelům především menších obcí. Důležitou aktivitou je pravidelné vyhodnocování a srovnávání činnosti knihoven v rámci jednotlivých regionů, které je provázáno s oceňováním nejlepších knihoven a jejich pracovníků. V některých krajích se daří zapojovat zástupce veřejné správy do strategického plánování (např. do tvorby koncepcí a plánů), do rozhodování podílet se na společných aktivitách, informovat o důležitých událostech apod. Nejdůležitější formou komunikace je přímé jednání ředitelů a metodiků pověřených knihoven se starosty a dalšími zastupiteli, což je v některých krajích limitováno sníženým personálním zajištěním regionálních funkcí.

Pro lepší vnímání místa knihoven v obcích byla v roce 2020 vydána příručka Knihovna v obci, prioritně určena starostům, místostarostům a zastupitelům obcí.³⁴

2.7.3. Provázat poskytování regionálních funkcí knihoven s metodickým pokynem ministerstva kultury k vymezení standardu VKIS

(SKP 6.7.3.B)

Realizace: Kraje, krajské knihovny, NK

V roce 2019 byl aktualizován *Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky*³⁵ (dále standardy VKIS). Nově definuje standard „Vzdělávací, kulturní a komunitní aktivity knihoven.“ Jeho cílem je vytvořit z knihoven v místě jejich působení zázemí pro rozvoj společenského a kulturního života.

V návaznosti na aktualizaci standardů VKIS byl novelizován také *Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky*³⁶. Cílem bylo lépe provázat účastníky systému regionálních služeb knihoven (kraj, krajská knihovna, pověřená knihovna, příjemce dotace = obsluhovaná knihovna). Nově byla zavedena služba „Podpora vzdělávacích, kulturních a komunitních aktivit“. Jejím naplněním je pomoc při transformaci knihoven na informační, kulturní a komunitní centra obcí.

V roce 2018 byl vydán *Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území ČR*³⁷ v tištěné podobě nazvaný Standard pro dobrý knihovní fond Vymezuje

³⁴ Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/knihovna-v-obci_prirucka-pro-starosty.pdf

³⁵ Dostupné z: https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/2019_metodicky_pokyn_mk_vkis-11473.pdf

³⁶ Dostupné z: https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/2019_metodicky_pokyn_mk_rf-11474.pdf

³⁷ Dostupné z: https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/2017_metodicky-pokyn-mkdef-7674.pdf

základní parametry pro budování knihovních fondů z hlediska jejich objemu, obsahu i finančního zajištění, stanovuje doporučující parametry pro optimální rozsah, obsah a kvalitu knihovních fondů.

Všechny standardy jsou důležitými nástroji pro pravidelné hodnocení činnosti jednotlivých knihoven, v některých případech jsou zahrnuty do koncepčních materiálů a jsou využívány pro zacílení dotačního programu pro knihovny nebo jsou součástí smluv o poskytování regionálních služeb.

2.7.4. Stabilizovat finanční a personální zajištění výkonu regionálních funkcí a motivovat obce v péči o knihovnu

(SKP 6.7.3.C) **Realizace:** Kraje, krajské knihovny

Finanční zajištění regionálních funkcí knihoven viz opatření 2.7.1

Personální zajištění výkonu regionálních funkcí má přímou vazbu na financování dotačního programu. V krajích, které jsou výrazně podfinancované, to znamená nadměrné vytížení metodiků. V roce 2005 zajišťovalo výkon regionálních funkcí 269 pracovníků, v roce 2020 to bylo 223 pracovníků, tedy o 46 méně. Počet metodických pracovníků zajišťujících RF má i mezi lety 2018 - 2020 sestupnou tendenci. Snížení finanční částky klade velké nároky na pracovníky zajišťující výkon RF, kteří se za ztížených podmínek snaží o zachování objemu služeb na stejné úrovni jako v předešlých letech.

Počet pracovních úvazků na zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven

	2005	2017	2018	2019	2020	r.2005/2020
PHA	9	3	3	2,5	2,5	-6,5
SČ	31,4	19	19	20,6	22,2	-9,2
JČ	28	23	23	22,8	22,3	-5,7
PL	16	14	14	14,2	14,4	-1,6
KV	8,4	7	7	7,5	7	-1,4
ÚL	22,6	16	16	14,7	13,8	-8,8
LIB	14,3	12	12	11,6	11,6	-2,7
HK	17,4	15	15	16,3	16,3	-1,1
PA	11,4	8	8	7,8	8,1	-3,3
VYS	16,5	17	17	17	17	

JM	30	26	24	23,2	23,3	-6,7
OL	22	21	21	20,6	20,4	-1,6
ZL	16,8	17	17	17,1	17,1	0,3
MS	25,6	27	27	27,6	26,5	0,9
Celkem	269,4	225,3	223,4	223,5	222,9	-46,5

K vyrovnanému personálnímu zajištění přispívá finanční stabilizace, průběžné navyšování mzdových prostředků zohledňující míru inflace a změny platových tabulek. V letech 2016, 2017 a 2020 probíhalo výraznější zvyšování tarifních platů pracovníků v kultuře. V dotacích na výkon RF od jednotlivých krajů bylo toto zvyšování zohledňováno často se zpožděním; ne vždy však došlo k úplnému pokrytí nákladů, což v důsledku znamenalo redukci pracovních úvazků.

Pro motivaci provozovatelů knihoven i jejich pracovníků využívají všechny kraje různé formy oceňování knihoven a knihovníků/knihovnic. V některých krajích byly otevřeny nebo jsou připravovány nové dotační programy pro knihovny. Příkladem je Jihomoravský kraj s dotačním titulem „Obecní knihovny“ na podporu rozvoje a modernizace knihoven v obcích do 3 000 obyvatel (vyhlašovaný každoročně od roku 2016). Dále celokrajový projekt na podporu čtenářství „Jižní Morava čte“, do něhož bývá každý rok zapojeno na 60 knihoven. Jako velmi přínosné se ukázalo v roce 2018 zřízení Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven v MZK v Brně³⁸. Jeho vznik byl motivován současnými potřebami veřejných knihoven, které se vedle tradičních služeb soustřeďují také na komunitní a společenskou funkci. Metodické centrum radí, jaké jsou možnosti financování rekonstrukce knihovny, nabízí inspiraci z již renovovaných knihoven, pomáhá s hledáním vhodného architekta a poskytuje další důležité informace k výstavbě a rekonstrukci knihoven.

2.7.5. Zajišťovat a rozšířit nabídku celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven, motivovat k jejich stálému profesnímu růstu

(SKP 6.7.3.C)

Realizace: Kraje, krajské knihovny, pověřené knihovny, NK, SKIP

Ve všech krajích byla vytvořena široká nabídka vzdělávacích aktivit, které jsou financovány z rozpočtu krajských knihoven, z programu regionálních funkcí knihoven a také z dotačního programu MK VISK 2.

Statistika vzdělávacích aktivit v rámci výkonu regionálních funkcí knihoven

	2017	2018	2019	2020
Počet obslužených knihoven	3 557	3 470	3 537	2 181

³⁸ Viz <https://mcvrk.mzk.cz/>

Počet všech vzdělávacích akcí	1 464	1 648	1 611	917
z toho: Počet akcí v rámci RF	604	573	557	299
Počet všech účastníků	17 606	18 170	12 569	9 152
z toho: Počet účastníků akcí v rámci RF	8 864	8 169	8 361	3 929
Počet všech vyučovacích hodin	8 260	8 625	6 635	5 193
z toho: Počet vyučovacích hodin v rámci RF	2 943	2 257	2 455	1 042

Jedním ze základních předpokladů, aby knihovna dobře plnila svou funkci a zajišťovala své služby na potřebné úrovni, je kvalifikovaný knihovník. Vzdělávání poskytují krajské a pověřené knihovny formou seminářů, workshopů, přednášek, školení, porad a podobně. Krajské knihovny jsou v tomto směru vybaveny vzdělávacími centry, kde jsou schopny organizovat celou řadu akcí pro obsluhované knihovny svého kraje. Nabídka vzdělávacích aktivit je z hlediska tematického zaměření široká, např. základní knihovnické kurzy, kurzy počítačové a informační gramotnosti, pedagogicko-psychologické workshopy a literárněvědné semináře, ochrana osobních údajů. Postupně se rozšiřuje nabídka e-learningových kurzů. Trvalým problémem je účast knihovníků obecních (neprofesionálních) knihoven. Jedním z důvodů je pravděpodobně čas konání vzdělávací akce v dopoledních hodinách, kdy se nemohou uvolnit ze zaměstnání. Obtíže s účastí se vyskytují i u malých profesionálních knihoven s jedním pracovníkem, kde neexistuje zastupitelnost. Kvalitu vzdělávacích aktivit zvyšuje spolupráce se Slezskou univerzitou v Opavě (Informační studia a knihovnictví) a KISK.

2.7.5.1. *Zajišťovat vzdělávání metodiků krajských a pověřených knihoven mj. v oblasti metod a cílů komunitně fungujících knihoven*

Realizace: Kraje, krajské knihovny, pověřené knihovny, NK, SKIP

Od roku 2014 organizuje SKIP ve spolupráci s NK a příslušnými krajskými knihovnami speciální semináře pro metodiky pověřených knihoven, jejichž hlavní náplní je profesní vzdělávání pracovníků metodických oddělení pověřených knihoven. Jednotlivé semináře mají široký vzdělávací záběr, přinášejí novinky v oboru, učí zásady efektivní komunikace, způsoby, jak nejlépe obnovit (nastartovat) obecní knihovnu, sdílí příklady dobré praxe aj.

2.7.6. Preferovat pomoc knihovnám v malých obcích

(SKP 6.7.3.C)

Realizace: Kraje, krajské knihovny, NK

Ve všech krajích je poskytována metodická pomoc knihovnám v malých obcích. Tyto preference jsou zvýrazňovány v krajských koncepcích regionálních funkcí, ale také při oceňování knihoven, kde jsou zvláště oceňovány knihovny v nejmenších obcích. Využívanost

jednotlivých služeb ukazuje na důležitost a nezastupitelnost regionálních funkcí v systému podpory veřejných knihoven.

V roce 2020 poklesl počet přímé metodické pomoci, a to v souvislosti s pandemií Covid-19.

Využívání jednotlivých služeb v letech 2017–2020

Služby	2017	2018	2019	2020
Poradenství	100%	102%	100%	99%
Statistika	98%	98%	98%	97%
Vzdělávání	60%	58%	59%	37%
Porady	41%	40%	40%	23%
Revize a aktualizace KF	19%	19%	20%	16%
Nákup KF obcí	18%	17%	16%	15%
Zpracování KF obcí	26%	25%	26%	24%
Cirkulace VF	88%	86%	88%	84%
Servis AKS	34%	35%	39%	41%

2.7.7. Podporovat spolupráci knihoven, paměťových a dalších odborných institucí v regionech

Realizace: Kraje, krajské knihovny, pověřené knihovny, SKIP

Na krajské i lokální úrovni probíhá široká spolupráce mezi různými typy knihoven (školní, vysokoškolské knihovny) a paměťových institucí (archivy, galerie, muzea). Mezi hlavní oblasti spolupráce patří vzdělávání knihovníků, sdílení prostor, exkurze, pořádání společných výstav a akcí (např. Noc muzeí a galerií, Noc literatury), společné projekty digitalizace knihovních fondů, společné čtenářské průkazy apod.

Na celostátní úrovni pořádá každoročně SKIP ve spolupráci s NK a Národním archivem konferenci Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě, která je věnována problematice spolupráce archivů, knihoven, muzeí, galerií a památkové péče při využívání informačních a komunikačních technologií pro ochranu a zpřístupnění kulturního dědictví.

2.7.8. Rozšířit a zefektivnit vytváření a cirkulaci výměnných souborů knih (VF) a dalších dokumentů v rámci regionu

(SKP 6.7.3.C)

Realizace: Kraje, krajské knihovny, pověřené knihovny

Budování VF je stěžejní služba nejen velmi žádaná, ale také ekonomicky velmi výhodná. Tím, že výměnný fond cirkuluje po knihovnách, je jeho budování a využívání efektivní a ekonomické. Krajské i pověřené knihovny dbají o kvalitu VF. Stále častěji se soustřeďují nejen na knihy, ale také na další druhy dokumentů, o které je velký zájem (časopisy, CD, zvukové knihy, společenské hry aj.)

Půjčování výměnných souborů je jedním z hlavních nástrojů při plnění základních cílů RF. Mít kvalitní a aktuální knihovní fond je základem každé dobře fungující knihovny. Obsah, rozsah a počet výměnných souborů, které jsou poskytovány knihovnám v menších obcích, je primárně závislý na objemu financování regionálních funkcí. Snížení financí na nákup VF v roce 2017 bylo v mnoha krajích způsobeno nutností pokrýt navýšení platů, které v krajské dotaci na výkon RF nebyly zohledněny. V roce 2018 již situace v tomto směru nebyla kritická. Náklady na nákup výměnného fondu z krajské dotace se v roce 2018 zvýšily o 378 tis. Kč oproti roku 2017.

Ve většině krajů se daří rozvíjet vícezdrojové financování výměnných fondů – z celkové částky na nákup do výměnného fondu tvoří 19 % financí jiné zdroje než je krajská dotace. Podíl těchto zdrojů každoročně stoupá. V některých krajích funguje toto vícezdrojové financování výměnných souborů ve větší míře, například v Královéhradeckém tvoří jiné zdroje více než 50 % celkové částky na nákup výměnného fondu již několik let.

Pozitivně působí rozšiřování nabídky obsahu výměnných souborů o audioknihy, deskové hry apod. Hledají se cesty k optimalizaci dopravy a pozitivně působí také implementace regionálních automatizovaných systémů.

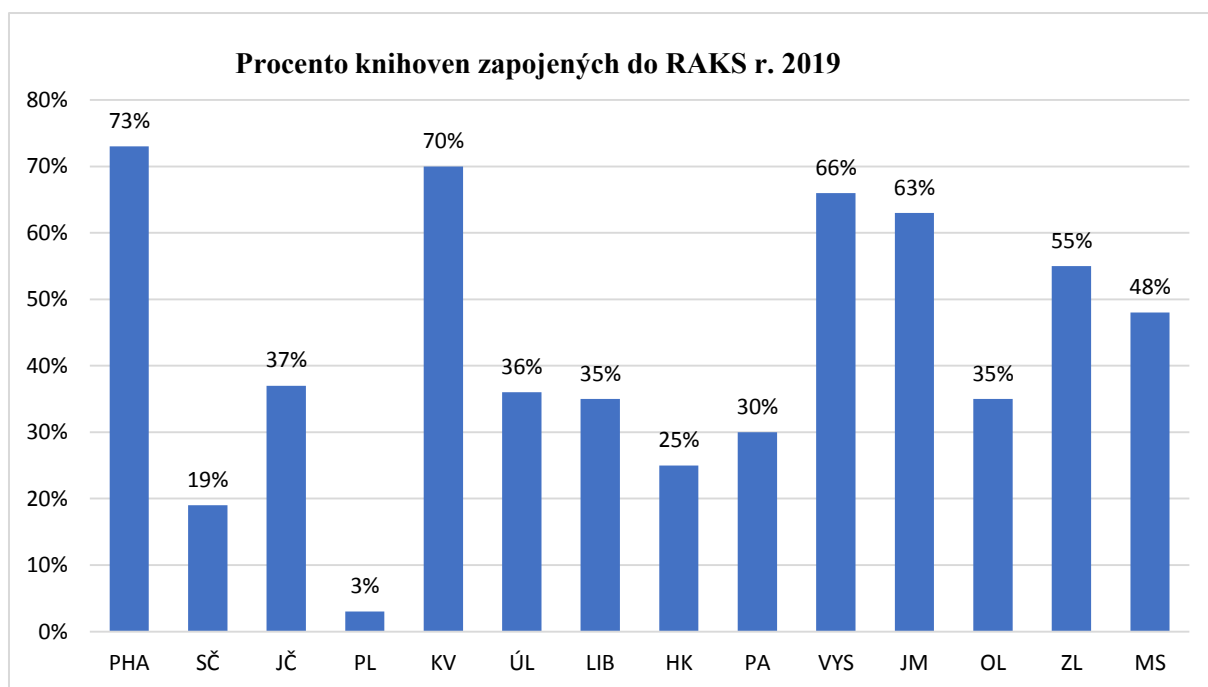
2.7.9. Podporovat využívání a provoz regionálních automatizovaných systémů (RAKS)

(SKP 6.7.3.C)

Realizace: Kraje, krajské knihovny, pověřené knihovny

Počet knihoven, které jsou vybaveny automatizovaným knihovním systémem (AKS), každý rok stoupá, a servis AKS je v rámci regionálních funkcí službou, jejíž využívání každoročně vykazuje nárůst. Nejvýhodnějším a nejehospodárnějším způsobem automatizace malých knihoven je jejich připojení do tzv. regionálního automatizovaného systému (RAKS). Nákup licencí malým knihovnám je řešen v rámci dotačního programu MK VISK 3, v němž představuje implementace RAKS jednu z podporovaných priorit. Regionální AKS je ekonomické řešení, kdy funguje jeden systém pro celý region, systém je pak spravován pověřenou knihovnou. Pověřená knihovna jako jeho provozovatel a správce zaručuje kvalitu a rychlost vkládaných záznamů.

Problematickým aspektem zavádění AKS do malých knihoven je velká nerovnoměrnost v jednotlivých krajích. V některých regionech tyto systémy nefungují, malé knihovny musí žádat o dotaci na samostatný automatizovaný systém, což je mimořádně nákladné. Zapojení knihoven do RAKS v jednotlivých krajích je velmi rozdílné. Nejmenší podíl zapojených knihoven mají kraje Plzeňský (3 %) a Středočeský (19 %). Naopak v krajích Karlovarském, Vysočina a Jihomoravském je zapojení knihoven poměrně vysoké (kolem 65 %).

2.7.10. Asistovat malým neprofesionálním knihovnám při aktualizaci webových stránek a zpřístupňování údajů o nabízených informačních zdrojích

Realizace: Kraje, KK

Dlouhodobě se daří zvyšovat počty knihoven, které prezentují své služby pomocí své webové stránky, na níž nabízejí on-line katalog svého knihovního fondu.

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
On-line katalog	1787	2 061	2231	2398	2 573	2 643	2763	2847	2962	3046
Webové stránky	2709	2 932	3015	3142	3 319	3 380	3464	3426	3459	3551

Významnou pomoc představuje podpora v rámci výkonu regionálních funkcí formou vzdělávacích aktivit nebo přímou pomocí při zpracování a aktualizaci webových stránek. Podporuje se využití šablon. V roce 2018 vydala Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové příručku Webové stránky malých knihoven, která je metodickým doporučením pro knihovníky v obcích do 3 000 obyvatel.

2.8 Konceptně a metodicky podporovat dobrovolnictví v kultuře

2.8.1 Zajistit pro knihovny metodickou podporu uplatnění dobrovolnictví

(SKP 6.7.6.E)

Realizace: MK, NK, SKIP

K realizaci opatření vznikla pracovní skupina, jejímiž hlavními tématy je popularizace využívání dobrovolníků v praxi knihoven a prezentace příkladů dobré praxe na odborných konferencích a seminářích.

3. Budování knihovních fondů a informačních zdrojů

Indikátory úspěšné realizace

Počet a kvalita nově získaných knihovních jednotek, vývoj v časové řadě	Sledováno průběžně, viz komentář níže
Počet získaných elektronických informačních zdrojů a jejich využívanost, vývoj v časové řadě	plněno průběžně; podrobně za podprogram VISK 8 viz opatření 3.6 a za CzechELib opatření 3.11
Vznik Národního centra pro elektronické informační zdroje CzechELib	splněno, podrobně viz opatření 3.11
Vznik odborného pracoviště pro analytickou bibliografii v NK	zatím nesplněno, byly realizovány přípravné kroky, podrobně viz opatření 3.10.1
Nárůst počtu českých časopisů podchycených centrální analytickou bibliografií (s excerpcí min. 75 % obsahu) a dostupných v centralizovaném systému	plněno, podrobně viz opatření 3.10.1

V oblasti základních knihoven lze v posledních letech zaznamenat pokles objemu přírůstků knihovních jednotek (k.j.), například v roce 2014 činil objem ročního přírůstku 1,88 mil. k.j., v roce 2017 to bylo pouze 1,81 mil. k.j. V návaznosti na to klesá i objem výpůjček. Možnou příčinou poklesu je mmj. nedostatečný objem financování nákupu knihovních fondů.

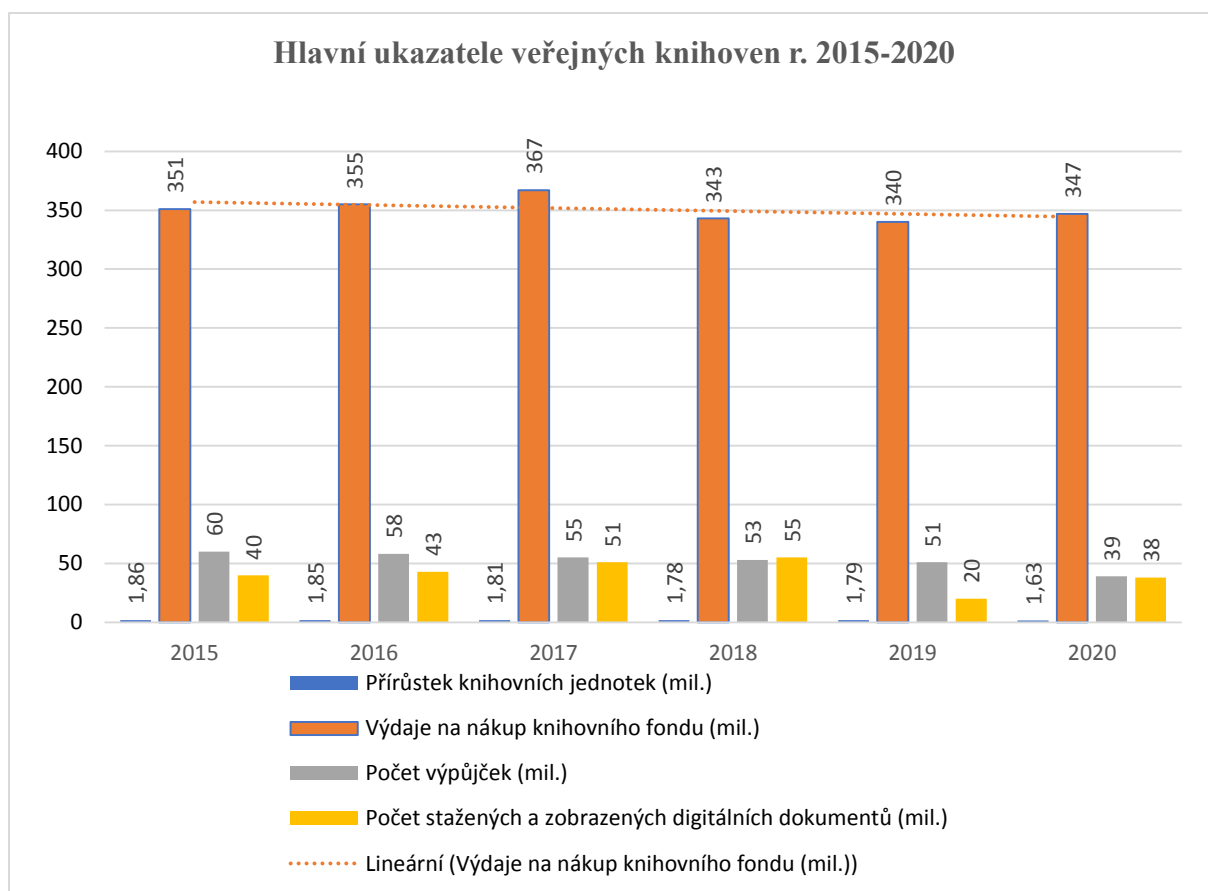
Na druhou stranu narůstá využívání digitálních dokumentů, které nabyly na významu v období uzavření knihoven z důvodu pandemie Covid-19. Knihovny také nabízejí půjčování elektronických knih z domácí produkce, ale nabídka je zatím omezená – v r. 2018 bylo systémem Palmknihy-eReading nabízeno 7 071 titulů e-knih, v posledních letech se rozšiřuje na téměř 10 tis. titulů (9969 k 31. 5. 2021). Tato služba knihovnám je rovněž podporována v dotačním programu VISK 3.

Zcela mimořádným pro oblast poskytování digitálních služeb v knihovnách byl bezpochyby rok 2020: globální pandemie onemocnění Covid-19 a doprovodná mimořádná nařízení vlády ČR s důsledky v podobě uzavírky knihoven, omezení pohybu obyvatel apod. přinesly mimo mnohého dalšího skokový nárůst využití e-knih v knihovnách (v případě výpůjček Palmknihy-eReading [zhruba dvojnásobný](#), obdobně také u e-knih poskytovaných volně ke

stažení v Městské knihovně v Praze). Řada knihoven využila jedinečný rok k zavádění nových služeb (výpůjčky e-knih, streamování a produkce on-line obsahu typu přednášky, rozhovory aj.), komunikaci nového obsahu (#knihovnyprotiviru transformované do portálu <https://online.knihovny.cz> a mnoho dalších). Zcela zásadní bylo také dočasné zpřístupnění digitalizovaných dokumentů ve speciálním režimu díky dohodě vyjednané Národní knihovnou ČR, Svazem českých knihkupců a nakladatelů a kolektivním správcem [Dilia](#). Otevřeny byly digitální knihovny Národní knihovny ČR, Moravské zemské knihovny, Knihovny Akademie věd ČR, Univerzity Karlovy a Městské knihovny v Praze. Zpřístupněno tak bylo více než 250 000 svazků knih a časopisů. Např. za 64 dní první vlny provozu od 17. 3. 2020 bylo zaznamenáno v Národní knihovně ČR téměř 900 tisíc přístupů, kterou realizovalo na 150 tisíc oprávněných uživatelů. V době omezení vyvolaných druhou vlnou pandemie Covid-19 od 3. 11. do konce roku 2020 využilo přístup přes Národní knihovnu ČR dalších 120 tisíc uživatelů v téměř 700 tisících návštěv. Jen přes Národní knihovnu ČR bylo zobrazeno v tomto režimu více než 10 milionů stran.

V roce 2020 zároveň v důsledku uzavírky knihoven logicky došlo k poklesu klíčových ukazatelů jako absenční výpůjčky, návštěvy akcí. Tento rok se tak například v Městské knihovně v Praze dlouhodobý očekávatelný trend poklesu absenčních výpůjček spojuje s rostoucím počtem stažených e-knih a poprvé se tak uskutečnilo více stažení e-knih, než absenčních výpůjček knih papírových.

V návaznosti na tyto jednoznačné trendy probíhá výzkum s cílem sledovat pro oblast e-knih v knihovnách vývoj v čase a v místě – bylo např. zjištěno, že čtenáři upřednostňují stažení e-knihy před výpůjčkou (19 % vs 9 % v roce 2019) a tento trend pandemická situace výrazně akcelerovala (z 19 % na 39 % v roce 2020); v prostředí knihoven zároveň existuje další potenciál pro využití služby novými uživateli - 31 % respondentů vyjadřuje ochotu se čtením e-knih začít v nejbližších dvou letech. Z dat získaných v rámci průzkumů podpořených v programu VISK právě e-knihám zároveň vyplývá důležitý pohled ekonomický: v průměru je ochota platit za možnost stažení e-knihy srovnatelná s výpůjčkou papírové knihy (60 Kč vs 59 Kč v roce 2019), zatímco náklady jsou řádově odlišné. Data z průzkumů jsou přehledně zpracovaná ke stažení ve formě infografiky na webu <https://www.hodnota-knihovny.cz/>.

V oblasti specializovaných knihoven, zejména vysokoškolských a akademických se daří pokles kompenzovat nákupem elektronických informačních zdrojů. Klíčovým okamžikem je vstup českých nakladatelství na trh platform nabízejících české odborné knihy. Nabídka ještě není zdaleka kompletní, ale zejména v období roku 2020, kdy byly knihovny pro studenty a akademické pracovníky (a tím pádem i pro širší veřejnost) na dlouhou dobu uzavřeny, se ukázalo zpřístupnění odborných e-knih jako klíčové pro výuku a vědeckou práci na vysokých školách.

Ve sledovaném období se dařilo zachovat kontinuální podporu akvizice elektronických informačních zdrojů v podprogramu VISK 8.

Významným počinem v této oblasti bylo zřízení Národního centra pro elektronické informační zdroje CzechELib³⁹ při Národní technické knihovně, která zajistila přístup k více než stovce klíčových EIZ, které zahrnují tisíce až desetitisíce odborných elektronických časopisů a knih a speciální databáze, včetně manažerských nástrojů pro podporu hodnocení výzkumu. Tyto zdroje CzechELib pořizuje pro více než 120 vysokých škol, ústavů Akademie věd ČR a další výzkumné organizace, přičemž na elektronické časopisy přispívá 50 % ceny a na speciální databáze a manažerské nástroje 70 %. Podrobnosti na stránkách CzechELib <https://www.czechelib.cz/cs/>

³⁹ Viz <https://www.czechelib.cz/cs/>

Byla zpracována Koncepce rozvoje analytické bibliografie⁴⁰ na národní úrovni, zatím se však nepodařilo zřídit pracoviště analytické bibliografie v Národní knihovně. Jsou plánovány konkrétní kroky k jeho realizaci. Pokračoval i projekt doplňování zahraniční literatury na podporu jazykového vzdělávání uživatelů knihoven a projekt Česká knihovna na podporu akvizic původní české literatury do fondů knihoven (viz též opatření 2.1.5), naopak dotační program na podporu akviziční činnosti knihoven je zvažován na další období implementace Koncepce.

3.1. Zpracovat efektivní akviziční strategii s vymezením rolí jednotlivých typů knihoven; v oblasti knihoven provozovaných obcemi klást důraz na kvalitu fondu regionální literatury

(SKP 2.1.11.A)

Realizace: ÚKR, NK, KK

Byla vydána metodická příručka *Standard pro dobrý knihovní fond. Metodický pokyn MK k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území ČR.*

V r. 2017 NK vytvořila neformální panel odborníků zastupující různé typy knihoven, který se podílí na dílčích konzultacích k celé problematice. Zastoupení odborníci připravovali v r. 2019 zpracování efektivní akviziční strategie s vymezením rolí jednotlivých typů knihoven.

3.2. Zavést dotační program na podporu akviziční činnosti knihoven včetně doplňování starších fondů z antikvariátů, aukcí a internetových portálů

(SKP 2.1.11.A)

Realizace: MK

Nerealizováno, je plánováno na období implementace Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2021–2027. Proběhly první konzultace mezi NK a MK s cílem zmapovat možnosti zavedení tohoto programu.

3.3. Podporovat doplňování zahraniční literatury na podporu jazykového vzdělávání uživatelů do fondů knihoven

(SKP 2.1.11.B)

Realizace: MK, MZK

Viz projekt Cizojazyčné literatury v opatření 2.1.5

Projekt Cizojazyčná literatura podporuje doplňování zahraniční literatury do fondů knihoven. V projektu je zapojeno 54 center cizojazyčné literatury, která pokrývají celou Českou republiku. Během roku 2019 byly upraveny podmínky výběru knih pro akvizitéry a rovněž pro knihovny.

Podmínky pro akvizitéry:

⁴⁰ Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/koncepce/koncepce-narodniho-systemu-analyticke-bibliografie>

- výběr literatury by měl preferovat uměleckou či odbornou kvalitu tak, aby projekt naplňoval požadavek kultivace čtenářské zkušenosti a čtenářství vůbec, rozvoj kulturní encyklopedie a podněcoval zájem o jiné kultury,
- zastoupena může být i populární literatura, je-li primárně určena k zvýšení jazykových kompetencí, i ta by si však měla uchovávat jistou kvalitu,
- texty ve výjimečných případech nemusí být v původním jazyce autorského originálu, to znamená, že prostřednictvím jazyků, které byly do projektu vybrány, je možné zpřístupnit i tituly z jiných jazykových oblastí,
- při výběru je vhodné zohlednit aktivitu literárních cen v daných jazykových oblastech a informaci o příslušném ocenění přidat k titulu,
- cílovou skupinou jsou jak dospělí, tak děti, při výběru je vhodné zohledňovat obojí,
- jazyk: angličtina, němčina, francouzština, španělština, ruština, slovenština, polština, italština,
- při výběru je vhodné zvážit i texty, které rozvíjejí na různých úrovních jazykové kompetence (např. zjednodušená četba),
- tituly by měly odrážet aktuální situaci v dané kultuře či v daném jazyce.

Podmínky pro knihovny:

- evidovat knihy v katalogu,
- posílat zpět potvrzené výdejky s přírůstkovými čísly,
- evidovat výpůjčky a poskytnout evidenci MZK pro potřeby evaluace projektu,
- propagovat projekt na webových stránkách knihovny,
- dle svých možností propagovat projekt přes dostupná media a mediální výstupy poskytnout MZK pro potřeby evaluace projektu (min. 1x ročně),
- spolupracovat s oddělením Česká knihovna na průběžném hodnocení projektu, jeho účelnosti, potřebnosti a obsahové kvality,
- zapojené knihovny poskytují zakoupené knihy z projektu uživatelům přímou výpůjčkou, prostřednictvím MVS a formou výměnných fondů,
- je-li to vzhledem k provozu knihovny možné, měl by být fond tvořený publikacemi z projektu vystaven zvlášť, aby přístup k němu byl pro uživatele co nejpřímější a nejkomplexnější,
- podle technických podmínek knihovny zpřístupnit uživatelům knihoven seznam knih získaných v rámci projektu,
- pokud zapojená knihovna nebude v projektu aktivní, bude z projektu vyřazena.

Realizace projektu přispívá k vyššímu povědomí veřejnosti o současné kvalitní zahraniční produkci, která napomáhá jazykovému rozvoji čtenářů a prostřednictvím výměnných fondů se může dostat do celé sítě knihoven v ČR.

Přehled za období 2019-2020

	2019	2020
Počet přihlášených center	52	53

Počet titulů, ze kterých si knihovny mohly vybrat publikace	498	459
Počet svazků, které knihovny dostaly	6221	5627
Finanční limit pro knihovny/základní řada	30 000 Kč	30 000 Kč
Finanční limit pro knihovny/rezerva	20 000 Kč	20 000 Kč

3.4. Pokračovat v realizaci dotačního programu na podporu akvizice literatury v jazycích národnostních a etnických menšin, knih pro zdravotně postižené občany (Knihovna 21. století aj.)

(SKP 2.1.7.G) **Realizace:** MK

Viz opatření 2.5.4

3.5. Pokračovat v podpoře projektu Česká knihovna na podporu akvizic nekomerčních titulů původní české literatury pro knihovny zapsané v evidenci knihoven

(SKP 1.2.1.B)

Realizace: MK, MZK

Viz opatření 2.1.5

3.6. Podporovat zajištění elektronických informačních zdrojů (včetně e-knih) pro výzkum, vývoj i veřejnost a nákup licencí na zpřístupnění výsledků digitalizace a děl nedostupných na trhu

(SKP 2.1.11.C)

Realizace: MK, NK, MŠMT, NTK

Základním nástrojem podpory této oblasti je podprogram MK VISK 8 – Elektronické informační zdroje a zpřístupnění informačních zdrojů. Jeho základním smyslem je zajištění rychlého a efektivního zpřístupňování českých i zahraničních informací v knihovnách s využitím možností ICT. V části VISK 8/A jsou podporovány multilicenční přístupy k elektronickým informačním zdrojům (dále „EIZ“). Záměrem části VISK 8/B je zajištění jednoduchého a komplexního zpřístupnění a propagace informačních zdrojů, dříve prostřednictvím Jednotné informační brány a oborových informačních bran. Prioritní oblastí podpory je nyní provoz a další rozvoj Centrálního portálu českých knihoven (CPK) a zapojení dalších institucí a informačních zdrojů.

V r. 2017 byla v části VISK 8/A poskytnuta dotace na projekt Národní knihovny ČR ve výši 2 659 000 Kč na zakoupení multilicence pro přístup do Mediální databáze firmy Anopress IT, a.s. pro 62 knihoven, do databáze právních informací ASPI firmy Wolters Kluwer ČR, a.s. pro 30 knihoven a do databáze LibraryPressDisplay kanadské firmy NewspaperDirect pro 21 knihoven.

V části VISK 8/B byl podpořen provoz a rozvoj CPK jako národního portálu a provoz a příprava integrace Jednotné informační brány a oborových informačních bran do CPK. Celkem 9 projektům byla přidělena částka 10 793 000 Kč.

V r. 2018 byla v části VISK 8/A poskytnuta dotace na projekt Národní knihovny ČR ve výši 2 902 000 Kč, spočívající v zakoupení multilicence pro přístup do Mediální databáze firmy Anopress IT, a.s. pro 64 knihoven, do databáze právních informací ASPI firmy Wolters Kluwer ČR, a.s. pro 31 knihoven a do databáze LibraryPressDisplay kanadské firmy NewspaperDirect pro 20 knihoven.

V části VISK 8/B bylo podpořeno jednoduché a komplexní zpřístupnění a propagace informačních zdrojů prostřednictvím národního Centrálního portálu knihoven, zapojení dalších institucí a informačních zdrojů do CPK a provoz Jednotné informační brány a oborových informačních bran včetně přípravy jejich integrace do CPK. Celkem 8 projektům byla přidělena částka 10 220 000 Kč.

V r. 2019 byly v části VISK 8/A poskytnuty účelové prostředky na zakoupení multilicence ve výši 3 200 000 Kč do rozpočtu Národní knihovny ČR. Pro 61 knihoven byl zajištěn přístup do Mediální databáze firmy Anopress IT, pro 32 knihoven přístup do databáze právních informací ASPI firmy WoltersKluwer ČR, a.s. a pro 22 knihoven přístup do databáze LibraryPressDisplay firmy NewspaperDirect. Nedočerpané finance byly použity na rozšíření přístupu o sociální média, který nabídla firma Anopress IT.

Od r. 2019 byla v části VISK 8/B ukončena podpora Jednotné informační brány a oborových informačních bran (nyní existují ve formě tematických informačních portálu pod CPK, brána ART se rozhodla jít vlastní cestou). Finanční podpora se soustředila na zpřístupnění a propagaci informačních zdrojů prostřednictvím národního CPK a zapojení dalších institucí a informačních zdrojů a jejich integraci do CPK. Prostředky na provoz portálu jsou od r. 2019 převáděny Moravské zemské knihovně v Brně do příspěvku na provoz (5 617 000 Kč). V rámci dotačního řízení byla 2 projektům přidělena částka 3 185 000 Kč.

V r. 2020 v části VISK8/A pokračovala podpora multilicenčních přístupů k EIZ, prostředky na podporu projektu ve výši 3 300 000 Kč byly účelově poskytnuty do rozpočtu NK. Přístup do Mediální databáze firmy Newton Media (dříve Anopress IT) byl zajištěn pro 61 knihoven. O přístup do databáze právních informací ASPI firmy WoltersKluwer ČR, a.s. projevil zájem 33 knihoven a 24 knihoven si vybralo přístup do databáze zahraničních novin a časopisů PressReader (dříve LibraryPressDisplay). Od května r. 2020 došlo ke změně výše DPH a tím i ke změně DPH u přístupu do databází. Finanční prostředky, které nebyly z tohoto důvodu vyčerpány, byly použity na obohacení přístupu o sociální média firmy Newton Média (17 knihoven) a rozšíření přístupu do databáze ASPI prostřednictvím webové licence (33 knihoven).

Počet knihoven a zpřístupňovaných databází, financované v projektech VISK8/A:

Rok	dtb Anopress	dtb ASPI	dtb LPD
2017	62	30	21

2018	64	31	20
2019	61	32	22
2020	61	33	24

V části VISK 8/B se v r. 2020 podpora zaměřila na zajištění jednoduchého a komplexního zpřístupnění a propagaci informačních zdrojů prostřednictvím národního CPK a rozšíření počtu dalších zapojených institucí a informačních zdrojů. Prostředky na provoz portálu byly převedeny MZK do příspěvku na provoz. V rámci dotačního řízení byla celkem 3 projektům přidělena částka 3 231 000 Kč.

ROK	VISK 8/A (v tis. Kč)	VISK 8/B (v tis. Kč)
2017	2 659	10 793
2018	2 902	10 220
2019	3 200	8 802
2020	3 300	3 231

Nad rámec projektu CzechELib (viz opatření 3.11) NTK v r. 2018 zajistila přístup do objemných kolekcí elektronických knih čtyř významných vydavatelů odborné literatury Elsevier, Springer, Taylor & Francis a Wiley, jejichž tituly pokrývají širokou oblast technických a přírodovědných oborů, medicíny, ekologie, architektury, ekonomie a dalších s cílem získat do trvalého nákupu kolekce e-knih v hodnotě přes 15 mil. Kč uvolněných se souhlasem MŠMT jako zřizovatele NTK. Kolekce e-knih Springer byla získána formou trvalého nákupu, tedy je již nyní součástí fondu NTK. Kolekce dalších tří vydavatelů byly získány formou Evidence Based Selection (pro rok 2018 byly zpřístupněny plné kolekce a poté byl vybrán počet titulů odpovídající zaplacené sumě a tyto tituly zůstanou trvale ve fondu).

V r. 2018 bylo takto zpřístupněno téměř 19 000 titulů elektronických knih pro 74 členských institucí CzechELib, které nakupují zdroje uvedených vydavatelů. Již od roku 2014 zajišťuje NTK pro instituce zabývající se částicovou fyzikou členství v konsorciu SCOAP3, které zajišťuje za přibližně stejný náklad jako původní předplatné nejen otevřený přístup do nejdůležitějších časopiseckých titulů publikujících v tomto oboru, ale také bez dalších nákladů bezplatné publikování pro české autory (<https://www.techlib.cz/cs/2970-scoap3>).

V r. 2020 byl přístup podpořen z prostředků CzechELib částkou cca 860 tis. Kč. V r. 2021 se bude v režimu Open Access trvale zpřístupněn soubor 102 hodnotných základních textů oboru

vybraných expertním týmem v rámci projektu SCOAP3 Books. Česká republika přispěla částkou 12.709 € (cca 323 tis. Kč), z čehož 50 % uhradil CzechELib.

3.7. Propagovat a využívat otevřená úložiště pro přístup k publikovaným recenzovaným výsledkům výzkumu a vývoje

Realizace: NTK, NK, AKVŠ ad.

Knihovny se věnovaly propagaci otevřených zdrojů v rámci školení elektronických informačních zdrojů, v rámci propagačních akcí během Open Access Week. Na svých webových stránkách budují informační podporu pro výzkum a vývoj včetně problematiky vědeckého publikování a otevřeného šíření publikačních výstupů. Problematice otevřeného přístupu k vědeckým informacím se věnuje web Open Access v ČR⁴¹ a facebooková stránka Open Access.

Asociace knihoven vysokých škol ČR (AKVŠ) pořádala seminář Otevřené repozitáře jako platformu pro výměnu zkušeností v oblasti budování otevřených systémů na podporu otevřeného přístupu k výsledkům VaVaI. Národní technická knihovna pořádala seminář ke zpřístupňování šedé literatury s obdobným zaměřením. Pracovníci členských institucí AKVŠ se pravidelně zúčastňují mezinárodní konference Open Repositories a AKVŠ je členem organizace SPARC Europe.

Řada knihoven využívá možnosti integrovat volně dostupné zdroje do svých vyhledávačů elektronických informačních zdrojů typu discovery service.

Do evropské infrastruktury pro otevřenou vědu je Česká republika zapojena prostřednictvím Masarykovy univerzity, která je účastníkem mezinárodní organizace OpenAIRE⁴² a prostřednictvím NTK aktivní v iniciativě OA2020 a rovněž v pracovní skupině EUA (European Universities Association) pro Open Access/Open Science.

V letech 2019 a 2020 se téma otevřeného přístupu k vědeckým publikacím začalo posouvat k širšímu konceptu tzv. Open Science (otevřená věda). Tento koncept zahrnuje i další aspekty zpřístupnění výsledků vědecké práce (otevřená výzkumná data) nebo větší transparentnost procesů, které v této oblasti probíhají (např. open peer review). Koncept se stal součástí koncepčních materiálů MŠMT, včetně Strategického záměru ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Např. Knihovna AV ČR od roku 2017 provozuje datový repozitář, který umožňuje pracovníkům vědeckých ústavů AV ČR ukládání datasetů do velikosti 20 GB se standardizovanými metadaty a možností sdílení záznamů do OpenAire.

3.8. Využití nástroje projektu Virtuální depozitní knihovna pro efektivní doplňování fondů depozitních knihoven o dokumenty vyřazované z jiných knihoven

(SKP 2.1.11.D)

Realizace: NK, knihovny a jejich provozovatelé

⁴¹ Viz <https://openaccess.cz/>

⁴² Viz <https://www.openaire.eu/>

Cílem aplikace Virtuální depozitní knihovna (dále „VDK“) je umožnit konzervačním knihovnám zautomatizovat procesy jako jsou např. zjišťování počtu dochovaných exemplářů v systému vybraných knihoven, doplňování konzervačních sbírek pomocí automatizovaného vyhledávání titulů v bázi atd. Snahou je postupně přejít k efektivnějšímu přístupu doplňování zejména konzervačních sbírek za využití zdrojů vyřazovaných publikací, knižních darů či dosud nezpracovaných fondů knihoven. Aplikace VDK je veřejně dostupná na stránkách <http://vdk.nkp.cz/>, k dispozici je i uživatelská příručka http://vdk.nkp.cz/?attachment_id=514.

Záznamy jsou do aplikace zatím harvestovány z katalogů NK, Vědecké knihovny v Olomouci, MZK, Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové, Krajské vědecké knihovny v Liberci, a Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Při stávajícím využívání aplikace však bohužel dochází ke zkreslování výsledků vyhledávání a napojování díky vysoké míře duplicit, které vznikají nejednotným nebo chybným katalogizačním zpracováním v jednotlivých knihovnách. V r. 2018 byl proto vytvořen návrh nové podoby modulu pro deduplikaci harvestovaných dat. Jeho nasazení je s ohledem na omezené finanční zdroje (projekt NAKI, díky němuž aplikace vznikla, skončil v roce 2016) postupné. Pro náročnější procesy, jako je například automatické zjištění unikátně dochovaných dokumentů, se postupně vytváří dílčí inovované metodické postupy, které budou postupně publikovány na výše uvedeném webu.

Aplikace VDK v současné době obsahuje více než 4,8 milionů bohemikálních i nebohemikálních dokumentů. Na základě prací provázaných s ověřováním dat v rámci VDK bylo do konce roku 2018 zahrnuto do Národního konzervačního fondu více než 2 000 svazků, které v této konzervační sbírce nebyly zastoupeny, téměř 3 000 svazků pak bylo zahrnuto do Univerzálního knihovního fondu (náhrady za ztracené svazky, dosud nezahrnuté knižní svazky atd.)

Během let 2019–2020 byla aplikace Virtuální depozitní knihovna začleněna do Integrovaného systému pro práci s konzervačními sbírkami, který byl vyvinut v rámci projektu NAKI „IN-PROVE: budování Integrovaného prostředí pro PRůzkum, Ochranu, Výzkum a Evidenci novodobých knihovních fondů“. Kromě aplikace VDK jsou dalšími zdrojovými systémy Registr digitalizace, Aplikace pro průzkum fondů a Databáze provenienčních znaků. Cílem tohoto Integrovaného systému je vytvoření komplexní platformy pro správu novodobých konzervačních sbírek, kde bude možné získat ucelenou informaci o umístění konkrétních exemplářů, jejich fyzickém stavu, uložení, digitalizaci apod. VDK je jedním z páteřních systémů, který poskytuje data harvestovaná z knihovních katalogů.

3.9. Podporovat kooperativní tvorbu národních, regionálních a oborových bibliografií s návazností na faktografické, plnotextové a multimediální zdroje

(SKP 4.3.2.A)

Realizace: NK, kraje, specializované knihovny

NK podporuje kooperativní tvorbu národní bibliografie. Podílela se na přípravě zapojení Městské knihovny v Praze do centrální katalogizace (projekt Central), na zajištění příjmu

záznamů, testování, metodika zpracování. Projekt Central byl spuštěn v roce 2019. Zasiláním svých bibliografických záznamů krajské, regionální a oborové knihovny obohacují Českou národní bibliografii zejména o záznamy dokumentů, které jsou vydávány v příslušných krajích či regionech nebo které jsou v mnoha případech vydávány a distribuovány mimo klasický knižní trh (oborové knihovny). Tím napomáhají k větší úplnosti ČNB. Příkladem kooperativní tvorby národní bibliografie je i realizace projektů v rámci podprogramu VISK 9/I, zaměřených na tvorbu báze ANL. Na doplňování databáze ANL spolupracují krajské a oborové knihovny a NK, blíže viz opatření 3.10.

3.10. Systematicky retrospektivně zpracovávat dosud nezpracované knihovní fondy včetně analytického zpracování

3.10.1. Zpracovat a realizovat Koncepti rozvoje analytické bibliografie na národní úrovni

Realizace: KK, NK

NK zpracovala za projektové podpory z programu VISK v roce 2017 Koncepti národního systému analytické bibliografie viz <http://ipk.nkp.cz/docs/koncepce/koncepce-narodniho-systemu-analyticke-bibliografie>, která předpokládá vytvoření vhodných podmínek pro vznik plně funkčního pracoviště NK a jeho finanční, technické a personální zabezpečení. Realizace tohoto centrálního pracoviště bude řešena v následujících letech.

V rámci podprogramu VISK 9/I – CASLIN – Souborný katalog ČR, Kooperativní tvorba a využívání souborů národních autorit byly poskytovány dotace knihovnám, které se podílely na tvorbě a zpracování metadat v systému analytické (článekové) bibliografie ANL.

V r. 2017 byla 14 projektům přidělena částka celkem 866 000 Kč, v r. 2018 16 projektům částka ve výši 1 009 000 Kč, v r. 2019 14 projektům částka 972 000 Kč (jeden příjemce projekt nerealizoval) v roce 2020 13 projektům částka 869 000 Kč.

ROK	VISK 9/I – CASLIN (v tis. Kč)
2017	866
2018	1 009
2019	972
2020	868

Již od roku 2012 krajské a některé specializované knihovny realizují kooperativní projekty s cílem vytvářet bibliografické záznamy článků, které zasílají průběžně do databáze ANL. V letech 2017 až 2020 byly výstupy těchto projektů (podpořených v rámci podprogramu VISK 9/I) importovány do báze ANL - celkem 265 424 záznamů. Kromě záznamů z kooperativních projektů jsou do báze zasílány záznamy z excerpce z regionálního tisku (krajské knihovny), záznamy z odborných periodik (specializované knihovny a univerzitní knihovny) a záznamy

z knihovnického tisku (NK). Přesto se stále nedaří pokrýt celou excerptní základnu a některá periodika nejsou analyticky zpracovávána, chybí zpracování článků z denního tisku, sborníků a ročenek.

K 1. 1. 2021 bylo v databázi ANL celkem 1 831 026 záznamů, z toho záznamů s odkazy na plné texty bylo ke stejnému dni 580 222 (32 % z celkového počtu záznamů). Do licencovaných databází směřuje 6 148 odkazů ze záznamů v ANL. V bázi bylo dále nově k dispozici 26 821 odkazů do digitálních knihoven v systému Kramerius (21 821 do volně dostupných digitalizovaných titulů Knihovny Akademie věd ČR a 5 212 do ostatních digitálních knihoven). Do Webarchivu směřují odkazy u 4 240 záznamů.

V r. 2017 zajišťovala koordinaci kooperativních projektů SVK v Hradci Králové a správu ANL NK, od roku 2018 správu i koordinaci zajišťuje NK. Od r. 2019 postupně klesá počet hodin věnovaných kooperativnímu zpracování článků do báze ANL, i počet celkově zpracovaných záznamů v rámci širší kooperace. Množství zpracovaných záznamů ovlivňují pracovní kapacity, nutnost finanční spoluúčasti zúčastněných knihoven i nízké finanční ohodnocení této kvalifikované práce, do ceny záznamů se nepromítají náklady na sociální a zdravotní pojištění a režijní náklady. Vyčlenění finančních i personálních kapacit pro vznik centrálního pracoviště včetně nezbytného vývoje nových nástrojů pro automatizované zpracování analytických záznamů je jedinou možnou perspektivou rozvoje analytické databáze ANL.

3.10.2. Zajistit zdroje kvalitních bibliografických a katalogizačních záznamů, především Českou národní bibliografii, analytickou bázi ANL a Souborný katalog ČR, pro:

- sdílenou katalogizaci v rámci celé ČR;
- tvorbu metadat při digitalizaci dokumentů;
- tvorbu a rozvoj národních autorit;
- tvorbu bibliografického popisu na analytické úrovni;
- Centrální portál knihoven.

Realizace: KK, NK

V roce 2018 byla Jednotná informační brána nahrazena portálem Knihovny.cz (<https://knihovny.cz>) a její provoz byl ke dni 31. 12. 2018 ukončen.

Portál knihovny.cz nyní zahrnuje záznamy [České národní bibliografie](#), jejich počet činil ke dni 1. 1. 2020 celkem 1 160 tis. záznamů, další záznamy NK a dalších spolupracujících knihoven i záznamy [Souborného katalogu ČR](#), který přesáhl počet 8 mil. záznamů. Důležitým zdrojem pro zajištění provozu portálu knihoven je Centrální adresář knihoven, který obsahuje 9,9 tis. záznamů.

Pro potřeby koordinace digitalizace pokračuje přidělování čísel ČNB prostřednictvím Souborného katalogu ČR a České národní bibliografie. Pokračuje kooperace na vytváření [Národních autorit ČR](#). Národní autority ČR dosáhly ke dni 1. 1. 2021 celkem 1 100 tis. záznamů a představují důležitý nástroj pro kooperační projekty knihoven i dalších paměťových institucí. Bibliografický popis na analytické úrovni probíhá s podporou projektu

VISK 9, báze ANL obsahuje přes 1,8 mil. záznamů. Zároveň pokračovala jednání o možnosti obnovení pracoviště v NK (viz opatření 3.10.1).

Sdílená katalogizace byla v letech 2019 – 2020 výrazně posílena v oblasti zpracování beletrie – s dotační podporou MK v podprogramu VISK 1 byl úspěšně realizován projekt Central Městské knihovny v Praze. Jeho cílem je rychle a kvalitně zpracovat českou beletrii na jednom místě tak, aby se jiné knihovny mohly věnovat dalším činnostem. Ročně jsou tímto způsobem zkatalogizovány jednotky tisíc titulů (denní průměr je cca 16 titulů), které jsou do Souborného katalogu ČR dodávány co nejdříve od svého vydání, zpravidla v rozmezí 3 až 7 dnů. Podrobnosti včetně aktuálních dat jsou zveřejněny na webové stránce projektu <https://sdilenakatalogizace.cz/>.

3.10.3. Podporovat tvorbu a využití regionálních a oborových informačních zdrojů

Realizace: Kraje, KK, specializované knihovny

NK vytváří zdroje kvalitních bibliografických a autoritních záznamů (ČNB, SK ČR), podílí se na vytváření analytické bibliografie (v oblasti knihovnictví a informační vědy), spolupracuje s portálem Knihovny.cz.

Krajské knihovny vytvářejí regionální článkové databáze, databáze regionálních autorit a databáze regionálních výročí (především osobností). Specializované knihovny vytvářejí speciální oborové bibliografie, které jsou zapojeny do portálu Knihovny.cz. Většina krajských i specializovaných knihoven zpřístupňuje tyto databáze on-line bez omezení, což přispívá k jejich většímu využití.

3.10.4. Systematicky retrospektivně zpracovávat dosud nezpracované knihovní fondy včetně analytického zpracování

Realizace: NK, KK, specializované knihovny a další

Stejně jako v předchozím období pokračovalo i v letech 2017-2020 financování programu VISK 5 – RETROKON. V rámci dotačního řízení bylo realizováno 28 projektů v roce 2017, 32 projektů v roce 2018, 14 projektů v roce 2019 a 12 projektů v roce 2020. MK poskytlo dotační prostředky ve výši 3 665 000 Kč (2017), 3 416 000 Kč (2018), 1 190 000 Kč (2019) a 1 084 000 Kč (2020), které byly účelně vynaloženy na zpracování bibliografických záznamů českých i zahraničních monografií, seriálů, hudebnin a zvukových dokumentů. Příspěvkové organizace MK se dotačního řízení od r. 2019 neúčastní a prostředky na retrokonverzi či rekatalogizaci fondů jsou jim poskytovány přímo do rozpočtu - v letech 2019 až 2020 šlo každoročně o 11 projektů, na něž bylo poskytnuto celkem 2 332 000 Kč (2019) a 2 218 000 Kč (2020),

ROK	POČET PROJEKTŮ	ČÁSTKA (v tis. Kč)
2017	28	3 665
2018	32	3 416
2019	14	1 190

2020	12	1 084
------	----	-------

Výsledkem programu VISK 5 v letech 2017 až 2020 bylo vytvoření 320 tis. bibliografických záznamů ve standardizovaném formátu MARC21. Záznamy byly dodány do Souborného katalogu ČR (CASLIN). Stanovených cílů v rámci VISK 5 se podařilo úspěšně dosáhnout, ačkoliv přidělené finanční prostředky nedokázaly pokrýt veškeré náklady na zpracování a zpřístupnění knihovních fondů. Přes vytrvalou snahu českých knihoven v oblasti retrospektivní konverze a výraznou podporu v rámci programu VISK 5 – RETROKON se dosud nepodařilo zpřístupnit všechny knihovní fondy. Významný podíl katalogů českých knihoven je tvořen fondy značně rozsáhlými nebo jazykově a oborově specifickými a jejich zpracování je velmi náročné. Úspěšné dokončení takových projektů je proto otázkou delšího časového intervalu. Program VISK 5 stále představuje nezbytnou podmínku pro úspěšné pokračování a dokončení retrospektivní konverze katalogů českých knihoven směřující k úplnému zpřístupnění knihovních fondů všem uživatelům.

Přehled výsledků retrokonverze viz:

https://visk.nkp.cz/dokumenty/visk5/2017/souhrnna_zprava_2017.pdf

https://visk.nkp.cz/dokumenty/visk5/2018/Souhrnna_zprava_2018.pdf

https://visk.nkp.cz/dokumenty/visk5/2019/Souhrnna_zprava_2019_visk5.pdf

https://visk.nkp.cz/dokumenty/visk5/2020/VISK_5_Souhrnna_zprava_2020.pdf

NK pokračuje vedle projektu retrospektivní konverze Generálního katalogu 1 i v rekatalogizaci fondu 19. století.

Zpracování záznamů článků do báze ANL v rámci kooperačních projektů i mimo ně je zaměřeno především na aktuálně vycházející periodika s tím, že se od roku 2012 nepodařilo plně dohnat zpoždění a v jednotlivých letech jsou zpracovávány záznamy se zpožděním převážně jednoho roku (nejedná se tedy o klasickou retrospektivu). Krajské knihovny mají záznamy článků v elektronických katalozích cca od roku 1993, někde i dřív. V některých knihovnách (např. v SVK HK) probíhá retrokonverze klasických lístkových regionálních kartoték článků budovaných před rokem 1993, financovaná z vlastních zdrojů. K masivnějšímu retrospektivnímu analytickému zpracování článků může dojít po obnovení činnosti analytického pracoviště v NK. Krajské knihovny nedisponují finančními ani personálními zdroji na retrospektivní zpracování v oblasti analytické bibliografie.

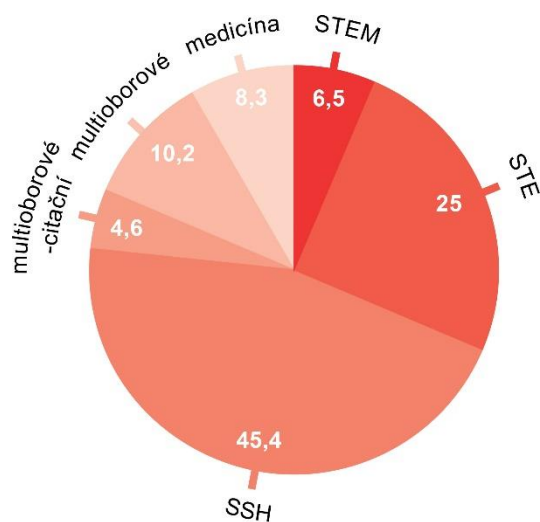
3.11. Vybudovat Národní centrum pro elektronické informační zdroje CzechELib

Realizace: MŠMT, NTK

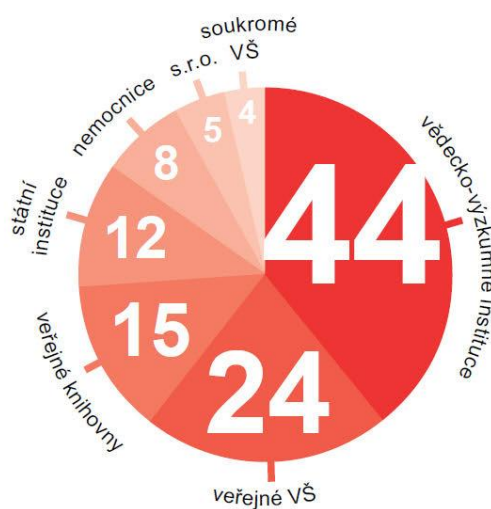
NTK uspěla s projektovým záměrem v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a stala se realizátorem projektu Národní centrum pro elektronické informační zdroje – CzechELib, jehož fyzická realizace byla zahájena 1. 1. 2017. Ukončení realizace projektu je plánováno k 31. 12. 2022, nicméně se počítá s tím, že i po tomto termínu bude Národní centrum pokračovat ve svých aktivitách.

CzechELib funguje v rámci organizační struktury NTK jako jeden z jejích odborů. Vytváří a provozuje stabilní systém pro nákup a zpřístupňování EIZ, který je přínosem pro členské instituce (vysoké školy, ústavy Akademie věd ČR, knihovny, orgány státní správy, odbornou veřejnost apod.), osoby, které jejich prostřednictvím k e-zdrojům přistupují (studenti, vědci, čtenáři atd.) a pro celou oblast výzkumu, vývoje a vzdělávání v ČR. V roce 2017 byl vytvořen základní právní, ekonomický a metodický rámec fungování Národního centra. Byly zpracovány klíčové projektové metodiky a postupy, např. Metodika čerpání podpory v rámci CzechELib, Metodika výběru EIZ, Postup stanovení kurzu apod., také byly vytvořeny vzorové smlouvy pro členské instituce (smlouva o centralizovaném zadávání, smlouva o zajištění a zpřístupnění EIZ) a pro poskytovatele EIZ (licenční smlouva). Zároveň byl realizován sběr požadavků institucí na konkrétní EIZ a zahájeny kroky k jejich zajištění a zpřístupnění formou jednacích řízení bez uveřejnění.

Celkové výdaje na provoz centra za rok 2017 činily 13 065 812,66 Kč, jeho personální obsazení představovalo 15,4 pracovního úvazku. Mezi hlavní výdaje lze zahrnout výdaje na platy a právní služby spojené s přípravou vzorových smluv, mezi ostatní výdaje pak HW a SW vybavení, tvorbu webových stránek projektu a organizaci setkání s členskými institucemi. Na r. 2018 byly zajištěny EIZ pro 112 institucí. V této souvislosti bylo uzavřeno 112 smluv o centralizovaném zadávání, realizováno 20 veřejných zakázek v jednacím řízení bez uveřejnění a uzavřeno 20 licenčních smluv s vydavateli a dodavateli EIZ (poskytovateli EIZ). Následně bylo s členskými institucemi CzechELib uzavřeno 112 smluv o zajištění a zpřístupnění EIZ na období 2018-2022. Prostřednictvím CzechELib byl zajištěn na základě podepsaných licenčních smluv přístup k více než stovce klíčových EIZ, které zahrnují tisíce až desetitisíce odborných elektronických časopisů a knih a speciální databáze, včetně manažerských nástrojů pro podporu hodnocení výzkumu. Od podzimu 2018 probíhal stejný proces vedoucí k zajištění přístupu k novým EIZ od roku 2019. Požadavky na nové EIZ vneslo 39 institucí, s nimiž byly uzavřeny smlouvy o centralizovaném zadávání, bylo realizováno 14 veřejných zakázek v jednacím řízení bez uveřejnění a po podpisu licenčních smluv s dodavateli EIZ byly se členskými institucemi uzavřeny smlouvy o zajištění a zpřístupnění EIZ na období 2019–2022. Byly rovněž zpracovány další dokumenty, např. Metodika výběru individuálních časopisů, Postup vyúčtování apod. V r. 2019 se podařilo najít řešení, jak z projektu CzechELib přispívat na pořízení EIZ také významným knihovnám, které nemají status výzkumné organizace. Národní centrum pro elektronické informační zdroje – CzechELib bylo prezentováno na řadě tuzemských i zahraničních konferencí a workshopů.

Počty EIZ podle oborů v % (k 30. 4. 2018)

Členské instituce CzechELib
(k 1. 1. 2019)

	2018	2019	2020
Celkové výdaje projektu	268 189 561,93	323 990 601,73	401 384 872,32
Výdaje na provoz centra	18 567 905,69	19 862 527,39	18 191 932,14
Provoz centra v %	6,92%	6,13%	4,53%
Podpora pořízení EIZ	249 621 656,24	304 128 074,34	383 192 940,18
Pořízení EIZ celkem	462 951 864,90	568 123 235,59	713 406 979,30
Výše podpory v %	53,92%	53,53%	53,71%
Personální obsazení k 31.12.	18,4	16,70	18,35
Hlavní výdaje	Platy, právní služby, software, setkání s členskými institucemi		

Ostatní výdaje	Rozšíření HW datového centra, publicita	Daňové poradenství a reprezentace projektu/NTK na zahraničních setkáních	Polygrafické služby/publicita
----------------	---	--	-------------------------------

V závěru r. 2020 byla mezi MŠMT a NTK podepsána smlouva na řešení projektu společných činností s názvem Národní centrum pro informační podporu výzkumu, vývoje a inovací (NCIP VaVaI). Projekt umožní pokračování další podpory pořizování nákladných elektronických informačních zdrojů v letech 2021 až 2027. Z jeho rozpočtu 3 499 654 tis. Kč je více než 90 % věnováno právě EIZ, a to nejen jejich pořizování, ale díky tzv. transformačním smlouvám také podpoře publikování článků českých autorů v režimu Open Access. Ke konci roku 2020 byly platné transformační smlouvy s vydavateli Cambridge University Press, Emerald, IEEE, Karger, Lippincot, Taylor&Francis, Walter de Gruyter. Byla zahájena jednání s vydavateli J. Wiley a ACS. Více na webu CzechELib (<https://www.czechelib.cz/cs/145-licencni-smlouvy>).

3.12. Umožnit přístup k veřejným úložištím v reakci na změny přístupu k vědeckým informacím

Realizace: NTK, NK, vysokoškolské knihovny, knihovny AV ČR a další

Národní úložiště šedé literatury je službou Národní technické knihovny, která podporuje otevřený přístup k odborným nepublikovaným dokumentům, tedy i k některým výzkumným publikacím. Jedná se o digitální repozitář sloužící ke shromažďování, dlouhodobé archivaci a zpřístupňování šedé⁴³ literatury z produkce českých institucí i jednotlivých autorů. Celkem s NUŠL spolupracuje přes 150 institucí a jeho obsah přesahuje 525 tisíc záznamů. Významnými přispěvateli jsou jednotlivé ústavy Akademie věd ČR, veřejné výzkumné instituce, soukromé výzkumné instituce a firmy a veřejné vysoké školy.

V NUŠL jsou ukládány zejména různé typy zpráv, preprinty, vysokoškolské kvalifikační práce nebo firemní literatura, z výzkumných výstupů lze zmínit certifikované metodiky, výzkumné zprávy, konferenční příspěvky nebo celé sborníky. Záznamy výzkumných výstupů jsou provázány se záznamy v Informačním systému VaVaI v sekcích RIV a CEP, pokud je to technicky možné. Dokumenty v NUŠL jsou veřejně dostupné, NUŠL podporuje rovněž publikování elektronických dokumentů pod veřejnými licencemi Creative Commons.

V roce 2020 byly zahájeny přípravné práce na modernizaci softwarového prostředí repozitáře NUŠL a současně jeho transformace na národní dokumentový repozitář, která proběhne také v rámci zmíněného projektu NCIP VaVaI.

Národní technická knihovna (a také Akademie věd ČR) podepsala iniciativu OA2020⁴⁴ usilující o transformaci obchodního modelu z předplatného na model open access.

⁴³ Viz <https://nusl.techlib.cz/cs/nusl/typologie-dokumentu-nusl>

⁴⁴ Viz <https://oa2020.org/>

Knihovna AV ČR, v.v.i. se podílí na řadě aktivit, které posilují postavení knihovny v procesu tvorby vědeckých výsledků a systémové podpory pro otevřené šíření vědeckých výstupů a jejich uchovávání, viz například projekt DARIAH-ERIC – evropské infrastruktury pro oblast humanitních věd (<https://www.lib.cas.cz/projekt/dariah-eric-sustainability-refined-desir/>).

Knihovny veřejných výzkumných organizací budují otevřená úložiště pro otevřené sdílení výsledků výzkumu a vývoje (vědeckých článků, sborníků aj. typů výsledků), přičemž otevřenost úložišť je zajištěna jak pro koncového uživatele, tak pro strojovou interoperabilitu s národními (NUŠL) či mezinárodními agregátory (OpenAIRE, BASE, OpenDOAR atd).

Knihovny (reprezentované zejména AKVŠ, NTK a KNAV) se zapojily do přípravy Národní strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím na léta 2017 - 2020, kterou schválila vláda ČR dne 14. června 2017 svým usnesením č. 444. Z iniciativy NTK připravil Odbor Rady pro výzkum, vývoj a inovace a pracovní skupina s účastí AV ČR, AKVŠ, MŠMT a NTK stručný a proveditelný Akční plán pro implementaci Národní strategie otevřeného přístupu České republiky k vědeckým informacím na léta 2017 – 2020, který byl 29. dubna 2019 schválen usnesením vlády ČR č. 289.

NTK přímo odpovídala nebo se podílela na řadě opatření Akčního plánu (<https://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=876326&ad=1&attid=876344>), z nichž všechna byla splněna. Materiál s názvem Vyhodnocení plnění Akčního plánu pro implementaci Národní strategie otevřeného přístupu České republiky k vědeckým informacím na léta 2017–2020 za celé období jeho platnosti byl předložen vládě ČR pro informaci a projednán dne 11. ledna 2021 (<https://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=876326>).

4. Trvalé uchování tradičních knihovních dokumentů

Indikátory úspěšné realizace

Vybudování metodického centra konzervace novodobých dokumentů	probíhají přípravné práce, podrobně viz další text
Zajištění potřebných kapacit pro odkyselování knihovních fondů	plněno průběžně částečně, podrobně viz další text
Zajištění ochrany a dlouhodobého uchování zvukových záznamů	plněno průběžně, podrobně viz další text
Zpracování strategie nakládání s málo využívanou literaturou v knihovnách ČR	probíhají přípravné práce, podrobně viz další text

Základem úspěšného postupu plnění této priority bylo sestavení dobře fungujícího pracovního týmu. Jeho členové svou odborností a kompetencemi pokrývali jednotlivé aspekty plnění cílů koncepce a zastupovali širší spektrum participujících knihoven a dalších relevantních pracovišť (NK, Vědecká knihovna Olomouc, Národní lékařská knihovna, Knihovna

Národního muzea, MZK, Muzeum Jindřichohradecka, Fakulta restaurování univerzity Pardubice).

Výše uvedené indikátory předpokládají vysoké finanční náklady, spojené jak s vybudováním metodického centra konzervace novodobých dokumentů, zajištěním odkyselovacích kapacit, tak založením kooperativního systému depozitního ukládání (včetně vybudování Centrální depozitní knihovny samotné) či systematickou péčí o zvukové dokumenty. Z disponibilních zdrojů nebylo možné tyto činnosti v hodnocených letech zajistit v plné šíři. Jsou však realizovány postupné kroky včetně přípravy dokumentace strategického charakteru, která může sloužit k vyjednávání o posílení finančních zdrojů. Probíhají dílčí práce v oblasti postupného odkyselování knižních fondů (ze zdrojů programu MK VISK, mimořádného jednorozhodného financování MK a prostředků krajských úřadů) i ochrany zvukového dědictví (ze zdrojů programu NAKI II). Velkým pozitivem je zejména příprava metodických dokumentů, šíření best-practices, vytváření odborných pomůcek pro knihovny, odborná školení atd., jež přispívají k nápravě zjištěných nedostatků a slabých míst a směřují k jednotlivým paměťovým institucím, odpovědným za trvalé uchování našeho kulturního dědictví. Tyto činnosti nejsou sice v indikátorech realizace přímo uvedeny, nicméně odborná komunita je vnímá jako nevyčíslitelný vklad do budoucna.

V rámci pracovní skupiny byla např. formulována potřeba vzdělávání v oblasti trvalého uchování knihovních fondů. Diskutováno bylo vytvoření specializovaného workshopu „Akademie základních knihovnických postupů při správě a ochraně fondů“ za spoluúčasti odborníků z knihoven a vysokoškolských pedagogů, pokračování stávajících akcí a zavedení lekcí tzv. konzervátorského minima pro pracovníky správy a digitalizace novodobých knihovních fondů. V r. 2019 byly uvedeny do praxe workshopy zaměřené na ambulantní opravy. Dosud proběhly tři ve Vědecké knihovně v Olomouci, Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové a v rámci výroční konference knihovnické sekce Asociace muzeí a galerií ČR v Opavě. Další plánované workshopy nemohly být uskutečněny z důvodu pandemické situace spojené se šířením nemoci Covid-19, protože podobné akce nelze uspořádat online.

Pokračovaly tradiční činnosti svázané s plněním této priority, tedy aktivity financované z programu VISK 7 (průzkumy fondů, odkyselování dokumentů zasažených rozpadem papíru, výroba ochranných obalů) a nově digitalizace zvukových dokumentů v podprogramu VISK 7.

4.1. Aktualizovat a pokračovat v realizaci Koncepce trvalého uchování knihovních fondů tradičních dokumentů v knihovnách ČR

(SKP 3.3.1.C)

Realizace: NK, knihovny a jejich provozovatelé

4.1.1. Posílit finanční a prostorové možnosti knihoven v oblasti plnění koncepce trvalého uchování knihovních fondů tradičních dokumentů v knihovnách ČR

Realizace: NK, knihovny a jejich provozovatelé

Byla aktualizována Koncepce trvalého uchování tradičních knihovních dokumentů http://files.ukr.knihovna.cz/200000248-d9619da5a2/Koncepce_trvaleho_uchovani_2018.pdf.

Hlavní cíl tohoto opatření tak byl naplněn. Další kroky nastíněné v dokumentu jsou realizovány postupně dle finančních, organizačních a personálních možností. Současně probíhá osvětová, prezentační a publikační činnost, jejímž cílem je seznámit co nejširší část profesionální komunity s metodickými postupy a praktickými dopady snah směřujících k trvalému uchování tradičních knihovních dokumentů. Velmi důležitý je z tohoto pohledu zejména okruh muzejních a regionálních knihoven. V návaznosti na jimi identifikované potřeby došlo k aktualizaci textové části a následnému vytištění tzv. Koleček první pomoci, zaměřených už nejen na paměťové instituce obecně, ale právě na potřeby knihoven. Kolečka byla distribuována prostřednictvím významných oborových akcí, v rámci regionálních funkcí krajských knihoven i individuálně žadatelům.

Posílení finančních a prostorových možností knihoven je přímo závislé na zřizovatelích jednotlivých knihoven či na zapojení dotačních mechanismů. Za zmínku stojí například vybudování nového depozitáře Vědecké knihovny v Olomouci z prostředků Integrovaného regionálního operačního programu.

4.2. Navrhnout systém centrálního depozitního ukládání málo využívané literatury z knihovních fondů v ČR

(SKP 2.1.11.D a 3.3.1.C)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

4.2.1. Zpracovat studii mapující podmínky pro vybudování a provoz fyzické depozitní knihovny

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

4.2.2. Připravit strategii depozitního ukládání v systému knihoven ČR včetně návrhu legislativních úprav

Realizace: MK, NK

4.2.3. Rozvíjet spolupráci knihoven v oblasti budování fondů a při efektivním sdílení informací o vyřazovaných knihách

Realizace: MK, NK, jednotlivé knihovny

4.2.4. Systémově řešit nevyhovující uložení knihovních fondů v interiérových knihovnách památkových objektů

Realizace: MK, KNM, vlastníci památkových objektů

V rámci projektu NAKI INPROVE zpracovala NK vstupní návrh analytické studie budování Centrální depozitní knihovny, která byla podrobena připomínkovému řízení. Tato studie, obsahující i návrh organizačního, legislativního, finančního i provozního zakončení systému depozitního ukládání v ČR, bude návazně projednána s MK jako zřizovatelem ve věci finanční podpory budování systému.

NK, MZK a VK Olomouc jako páteří instituce pro trvalé uchování knižních fondů budou i v nadcházejícím období pokračovat v dobré spolupráci při doplňování svých fondů z různých

zdrojů, tj. darů, vyřazených publikací atd. Do této spolupráce budou postupně zvány i další významné knihovny.

4.3. Budovat mezioborové metodické centrum konzervace novodobých dokumentů včetně centrálního pracoviště pro odkyselení knihovních fondů

(SKP 3.3.1.D)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

4.3.1. Pokračovat v mapování fyzického stavu a úrovně zpracování fondů včetně regionálních mutací velkých novinových titulů a dalších dokumentů (monografie, dobové pohlednice a fotografie apod.)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

4.3.2. Zpracovat standardy pro bezpečné uložení a ochranu knihovních fondů pro různé typy knihoven (SKP 3.3.1.E)

Realizace: MK, NK

Proběhl sběr a hodnocení metodických dokumentů důležitých pro oblast správy a ochrany dokumentů. Ve spolupráci s Památkem národního písemnictví došlo k aktualizaci a tisku Metodiky pro průzkum novodobých fondů (https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=002977664&local_base=NKC) a Metodiky pro přípravu novodobých knihovních fondů na hromadné odkyselování a kontrolu kvality odkyselení - kritéria výběru a proces zpracování (https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=003166293&local_base=NKC). Obě metodiky byly distribuovány na významných oborových akcích širokému spektru knihoven. Dosud nedistribuované výtisky by měly být i v budoucnu dále šířeny všem potencionálním zájemcům.

Byla identifikována potřeba knihoven na vytvoření vzorového krizového plánu, který by přispíval k eliminaci dopadů živelných pohrom a jiných škod na knihovních fondech. Vzorový krizový plán byl vytvořen a sdílen do dalších knihoven. V rámci projektu podpořeného dotačním programem NAKI byl v NK zpracován vstupní návrh analytické studie „Mezioborové metodické centrum restaurování a konzervace novodobých knihovních fondů - analytická studie“ (verze 1.0 publikována dne 4. 1. 2020). Studie shrnuje podmínky pro vznik takového centra, inspiraci ze zahraničních institucí či českých metodických center, reflektuje potřeby knihoven na základě průzkumu, popisuje finanční, prostorové a personální náklady na činnost centra a podmínky pro jeho vznik.

V r. 2018 byl vytvořen a distribuován dotazník mapující potřeby knihoven v oblasti správy a ochrany fondů, za účelem zjištění potřeb jednotlivých knihoven, stanovení priorit práce a kvantifikace požadavků. Dotazník byl distribuován prostřednictvím různých oborových mailových konferencí i adresně ředitelům významných knihoven. Zúčastnilo se 148 respondentů. Výsledky šetření byly prezentovány na knihovnických konferencích a seminářích (např. konference Knihovny současnosti a výroční seminář muzejních a galerijních knihoven).

Oblast spolupráce s tzv. GLAM sektorem (Galleries-Libraries-Archives-Museums) bude nosná i v dalším koncepčním období. V návaznosti na zastoupení Asociace muzeí a galerií ČR v pracovní skupině byly definovány základní okruhy ke směřování další vzájemné spolupráce:

- oblast tradičních dokumentů - ochrana historických, vzácných a dalších dokumentů (zapojení celostátních metodických center, krajských metodiků vědeckých knihoven, metodiků archivů, AMG pro muzea a galerie a další: školení a sdílení zkušeností)
- digitalizace, spolupráce s digitalizačními centry krajů a programem VISK
- podpora restaurování, konzervování a odkyselování na úrovni krajů, a to v oblasti financování projektů, zřízení krizových záchranných pracovišť, zřizování restaurátorských a konzervátorských dílen na úrovni krajů
- zapojení záznamů zmíněných dokumentů do regionálních i souborných katalogů, výběr vhodných evidenčních systémů
- společná propagace činnosti knihoven GLAM sektoru na celostátní i regionální úrovni

V rámci aktivit zaměřených na preventivní postupy ochrany novodobých knihovnických fondů došlo k zajištění tzv. First Aid Kitů, vzorových havarijních boxů se základním vybavením pro snížení dopadu přírodních katastrof či vnitřního technického ohrožení (např. zasažení vodou, ohněm či jiným druhem poškození). Tyto havarijní boxy první pomoci jsou fyzicky připraveny pro případ jakékoli nešťastné události v rámci konzervačních fondů NK, zároveň slouží pro potřeby rychlé pomoci, pro okamžitý zásah, i pro jiné kulturní instituce. Sady také slouží a budou sloužit jako edukační materiál formou živých ukázek jejich složení, s možností využití na odborných seminářích a konferencích. Na téma tvorby a obsahu boxů vzniklo několik odborných článků, jejichž prostřednictvím s nimi byla seznámena odborná veřejnost.

4.3.3. Pokračovat v odkyselování fondů v rámci dotačního programu VISK

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

Cílem programu VISK 7 - Národního programu ochrany a digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius je záchrana a zpřístupnění bohemikálních dokumentů, tištěných na kyselém papíře, jejichž existence je ohrožena rozpadem (křehnutím) papírového nosiče. Od r. 2013 probíhá ochranné reformátování ohrožených periodik a monografií podle standardů a formátů využívaných Národní digitální knihovnou. Archivní digitální kopie zůstávají v majetku institucí, kopie pro zpřístupnění jsou ukládány do digitální knihovny NK Kramerius (<https://kramerius5.nkp.cz/>). Pro evidenci digitalizovaných dokumentů slouží Registr digitalizace.

V r. 2017 byla 19 projektům přidělena dotace ve výši 3 728 000 Kč.

Bylo zdigitalizováno 657 titulů novodobých dokumentů v celkovém rozsahu 621 058 stran. Dotace byly poskytovány také na zhotovení ochranných obalů z nekyselého lepenky (vyrobena 1529 ks ochranných obalů), odkyselení svazků postižených degradací dřevitého papíru (odkyseleno 1764 svazků), ochranu dokumentů před dalšími nepříznivými vlivy prostředí (konzervátorským a restaurátorským ošetřením prošlo 281 svazků) a instalaci nové, vyšší verze systému Kramerius (jedna instalace v NFA).

V r. 2018 byla 18 projektům přidělena částka 4 044 000 Kč.

Bylo zdigitalizováno 196 titulů novodobých dokumentů v celkovém rozsahu 331 146 stran. Dotace byly poskytovány také na zhotovení ochranných obalů z nekyselé lepenky (vyrobena 1298 ks ochranných obalů), odkyselení svazků postižených degradací dřevitého papíru (odkyseleno 1752 svazků), ochranu dokumentů před dalšími nepříznivými vlivy prostředí (konzervátorským a restaurátorským ošetřením prošlo 116 svazků, průzkumy fondu v MSVK v Ostravě, p.o. – 501 svazků, měření kyselosti v knihovně ÚZEI - 6010 svazků) a instalaci nové, vyšší verze systému Kramerius (jedna instalace v UPM Praha).

V r. 2019 byla 14 projektům přidělena částka 2 288 000 Kč.

V rámci dotačního řízení bylo zdigitalizováno 583 svazků novodobých dokumentů v celkovém rozsahu 304 088 stran. Dotace byly poskytovány také na zhotovení ochranných obalů z nekyselé lepenky (vyrobena 893 ks ochranných obalů), ochranu dokumentů před dalšími nepříznivými vlivy prostředí (restaurováno 476 listů titulu Olmützer Zwischen-Akt, průzkumy fondu MSVK v Ostravě, p.o. a měření kyselosti u 220 svazků) a instalaci nové, vyšší verze systému Kramerius (jedna instalace v Krajské knihovně Karlovy Vary).

V r. 2020 byla 17 projektům přidělena částka 2 411 000 Kč.

V rámci dotačního řízení bylo zdigitalizováno 478 titulů novodobých dokumentů v celkovém rozsahu 257 267 stran. Dotace byly poskytovány také na zhotovení ochranných obalů z nekyselé lepenky (vyrobena 12954 ks ochranných obalů), průzkumy novodobých fondů v celkovém počtu 6211 svazků dokumentů a restaurátorský zásah v části periodika Olmützer Zwischen-Akt z fondů Vědecké knihovny v Olomouci.

ROK	POČET PROJEKTŮ	ČÁSTKA v tis. Kč
2017	19	3 728
2018	18	4 044
2019	14	2 288
2020	17	2 411

Ve standardním režimu jsou dva softwarové nástroje, které zefektivňují výběr dokumentů pro odkyselování a budují také znalostní základnu odkyselených dokumentů: Aplikace pro průzkum fondů a Registr odkyselování⁴⁵ (jsou navzájem propojeny). Dokumenty do odkyselovacích projektů se vybírají s ohledem na kritické hodnoty pH.

4.3.4. Vytvořit předpoklady pro zavedení systému hromadného odkyselování

Realizace: MK, NK

4.3.4.1. *Zahájení odkyselování formou služby v zahraničí*

4.3.4.2. *Projekt instalace odkyselovacího zařízení v Národní knihovně*

⁴⁵ Viz <http://odkyselovani.nkp.cz/>

4.3.4.3. *Provoz linky*

Realizace: MK, NK

NK vydala metodiku „Příprava novodobých knihovních fondů na hromadné odkyselování a kontrola kvality odkyselení – kritéria výběru a proces zpracování“, která byla certifikována a je dostupná prostřednictvím NUŠL⁴⁶. Probíhá dobrá spolupráce se slovenskými institucemi (SNK Martin, Slovenská technická univerzita) a plánuje se i uspořádání společného odborného semináře.

V rámci projektu INPROVE (financovaného prostřednictvím NAKI II) vznikla analytická studie vybudování Metodického centra ochrany a konzervace novodobých knihovních dokumentů. Součástí studie je i zhodnocení odkyselování a možností provozu odkyselovací linky v ČR.

Mimo dílčí projekty zaměřené na odkyselování knihovních fondů financovaných ze zdrojů VISK 7 byly zahájeny i další obdobné aktivity hrazené z dalších zdrojů. Lze uvést systematicky připravované aktivity Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě a z krajského rozpočtu financovanou deacidifikaci ohrožených dokumentů ze sbírek Vědecké knihovny v Olomouci, jež byla první institucí, která za podpory krajské samosprávy realizovala v r. 2018 masivní projekt záchranného odkyselování knihovních fondů v celkové hodnotě několika milionů korun. Menšími objemy knihovních fondů se zapojily spíše v pilotních projektech Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea, Knihovna Národní galerie, Knihovna Národního muzea a Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Samostatnou kapitolou bylo odkyselování financované jednorázovou účelovou dotací MK ve výši 6 mil. Kč určené Národní knihovně ČR, která byla poskytnuta na odkyselení kriticky ohrožených signatur 54 E a tzv. Konzervačního fondu 19. století. Celkem bylo ošetřeno 8 650 svazků o celkové váze 4 593 kg. Tento větší jednorázový projekt ukázal schopnost jednotlivých pracovišť NK plnohodnotně organizačně zaštitit všechny aktivity hromadného odkyselování knihovních fondů.

Problém dokumentů ohrožených kyselostí papíru je dlouhodobou záležitostí. Mnoha dokumentům hrozí rozpad způsobený mj. špatnými, nízkými hodnotami pH. Této problematice je třeba se systematicky věnovat ve střednědobé i dlouhodobé perspektivě s tím, že jakékoli systémové, koncepční řešení bude velice nákladnou záležitostí. Téma hromadného odkyselování knihovních fondů se tudíž stalo mj. plnohodnotným předmětem jednání Garanční rady NK včetně požadavků na zpracování komplexní analýzy zabývající se organizačními a ekonomickými aspekty.

Koncem r. 2020 byla navázána odborná spolupráce knihoven (NK a SNK Martin, Slovensko), archivu (Archiv města Budapešť, Maďarsko) a univerzity (Faculty of Biology University of Warsaw, Polsko) ze zemí V4 v rámci projektu „Mass Document and Books Disinfection and Preservation for Future Generations - the Conservators and Restorers' Aspect“. Jednotlivé země ztrácejí velkou část svého kulturního dědictví, které je rozhodující pro zachování národní identity a národního kulturního dědictví. Archivní a knihovní dokumenty jsou často používány širokou veřejností a vedení institucí paměti je přímo odpovědné za předcházení

⁴⁶ Dostupné z: http://invenio.nusl.cz/record/390315/files/000089019_1.pdf?version=1

šíření nakažlivých chorob prostřednictvím vypůjčených dokumentů. Jejich úkolem je také vzdělávání budoucí generace k péči a ochraně kulturního dědictví. V rámci projektu jsou plánovány odborné workshopy archivářů a knihovníků v daném regionu, s cílem poskytovat přístup ke znalostem restaurátorů a sdílet odborné know-how a prezentovat znalosti v oblasti trvalého uchování fondů a dokumentů, včetně odkyselování.

4.4. Uchování národního zvukového dědictví

4.4.1. Zpracovat a naplňovat koncepci ochrany a zpřístupnění zvukových dokumentů jako významné součásti kulturního dědictví (SKP 3.3.2.A)

Realizace: MK, MZK

4.4.2. Dotační programy MK rozšířit o podporu ochrany zvukových dokumentů

Realizace: MK

4.4.3. Vybudovat v Moravské zemské knihovně (ve spolupráci s Národním muzeem, resp. Českým muzeem hudby, příp. Moravským zemským muzeem) metodické a digitalizační centrum pro záchranu zvukových dokumentů

(SKP 3.3.2.B)

Realizace: MK, MZK, NM – ČMH, MZM

4.4.4. Vybudovat dlouhodobé úložiště pro uchování a zpřístupnění zvukových dat

(SKP 3.3.2.C)

Realizace: MK, MZK

4.4.5. Provozovat a rozvíjet portál Virtuální národní fonotéka (VNF), zpřístupnit obsah systému knihoven

(SKP 3.3.2.D)

Realizace: MK, NTK, MZK, NK

V oblasti ochrany zvukových dokumentů byla zpracována příslušná pasáž k problematice do aktualizované verze Koncepce trvalého uchování tradičních knihovních dokumentů. Digitalizace zvuku byla zahrnuta do podporovaných aktivit podprogramu VISK 7, přičemž paralelně byly pro ni vytvořeny technické předpoklady (úprava ProArc jako nástroje pro vytvoření metadat, editace standardů atd.). Byla spuštěna podpora rekatalogizace zvukových dokumentů prostřednictvím podprogramu VISK 5. Národní muzeum zahájilo realizaci projektu NAKI II „Nový fonograf: naslouchejme zvuku historie.“, který by měl přinést další poznatky o ochraně a zpřístupnění zvukového dědictví a zároveň postoupit ve vývoji standardů a návazných nástrojů. Provoz systému Virtuální národní fonotéky včetně metodického vedení ochrany a reformátování zvukových dokumentů byl v průběhu realizace koncepce převeden z MZK nejprve do Národní technické knihovny. V současné době započala vyjednávání o zaštitění projektu Národním muzeem v Praze, nicméně role MZK je pro rozvoj této priority stále velmi důležitá, neboť je vepsána do řady koncepčních dokumentů. Neustále probíhají prezentační aktivity, které popularizují téma zvukových

dokumentů na prestižních domácích i zahraničních akcích, v paměťových institucích a dalších relevantních místech (Supraphon, Český rozhlas). Jsou vydávány i potřebné metodické pomůcky v oblasti trvalého uchování zvukových dokumentů, např. Metodika pro výrobu ochranných obalů zvukových dokumentů.

5. Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách

Indikátory úspěšné realizace

1.	Zvýšení rozsahu plochy knihovny určené pro uživatele	Rozsah plochy se mezi lety 2016-2020 mírně zvýšil, a to z 45,8 m ² na 47,7 m ² . Metodický pokyn MK doporučuje nejméně 60 m ² .
2.	Zajištění dostupnosti vysokorychlostního připojení k internetu prostřednictvím knihoven	Zatím neplněno, je vázáno na rozvoj komunikační infrastruktury v rámci ČR.
3.	Vybavení knihoven nejnovějšími informačními technologiemi pro poskytování služeb, zvyšující se počty počítačů připojených k internetu apod.	Vybavení nejnovějšími informačními technologiemi v knihovnách je podporováno dotačním podprogramem MK VISK 3, v jehož rámci byla v letech 2017-2020 poskytnuta za tímto účelem celkem částka 82,182 mil. Kč. Obecným trendem je pokles počítačů připojených k internetu, který je kompenzován nabídkou wifi připojení pro všechny uživatele.
4.	Zajištění odpovídající prostorové kapacity pro ukládání fondů	Indikátor byl naplňován v případě zajištění prostorových kapacit krajských knihoven z programu IROP v celkové hodnotě 1 297 mil. Kč, viz podrobně podopatření 5.5.1.

Prostorové a technické zajištění činnosti knihoven je jednou z rozhodujících podmínek jejich rozvoje. V posledních letech se dařilo stavět a rekonstruovat řadu knihoven, zejména krajských a vysokoškolských, ale v oblasti veřejných knihoven nadále přetrvává značný dluh. Jednou z příčin toho stavu je skutečnost, že ve stávajícím programovém období strukturálních fondů EU nebyla výstavba či rekonstrukce veřejných knihoven mezi podporovanými prioritami. Díky projektům financovaných z IROP se výrazně zlepšilo prostorové zajištění krajských knihoven, celková hodnota projektů činí 1 297 mil. Kč. Výstavba krajské knihovny Vysočiny je financována výhradně z rozpočtu kraje a města. Nepodařilo se zahájit výstavbu Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě. Pozitivní je, že na úrovni některých krajů (např. Jihomoravský, Olomoucký kraj) se podařilo otevřít dotační programy na obnovu vnitřního vybavení veřejných knihoven v malých obcích. V roce 2018 se podařilo zahájit činnost Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukce v Moravské zemské knihovně v

Brně, což v budoucnu umožní odborně podporovat knihovny a jejich provozovatele při přípravě projektů na výstavbu a rekonstrukce knihoven.

5.1. Zpracovat analýzu prostorového zajištění knihoven provozovaných obcemi

(SKP 2.2.2.A)

Realizace: MK, NK, MZK

NK ve spolupráci s MZK provedla v r. 2016 celostátní průzkum prostorového a technického zajištění veřejných knihoven. Cílem bylo zjistit současný stav prostorového a částečně i technického vybavení knihoven. Průzkumu se zúčastnilo 2 027 knihoven a poboček různých velikostí. Jedná se o reprezentativní soubor dat, který podrobně popisuje současný stav.

Výsledky průzkumu ukazují, že existují přibližně tři stejně velké skupiny knihoven. První z nich tvoří knihovny, do kterých obce investují a proměňují je na moderní informační, vzdělávací a kulturní centra. Druhou skupinou jsou knihovny, ve kterých obce udržují tradiční výpůjční služby s mírnými modernizacemi. Třetí skupinu představují knihovny, kde k žádným modernizacím nedochází. Zde obce a jejich obyvatelé stojí před rozhodnutím, jak v budoucnu s knihovnou naložit.

Hlavní zjištění průzkumu:

- Ve třetině dotázaných veřejných knihoven (35 %, 675 knihoven) v posledních 20 letech neproběhla žádná investiční akce ani obnova interiéru.
- I přes řadu investičních aktivit v knihovnách se nedaří zcela odstranit dlouhodobou investiční zanedbanost v této oblasti. V období socialismu výstavba knihoven fakticky neexistovala.
- Pětina knihoven byla vymalována naposledy před šestnácti lety.
- Pouze 20 % objektů veřejných knihoven a poboček bylo projektováno a vystavěno pro účely knihovny.
- Při hodnocení celkové dispozice knihovny označila více než polovina knihoven (57 %) celkovou dispozici prostor jako částečně omezující a nevyhovující.
- Výstavba knihoven je v obcích často odkládána pro nedostatek finančních prostředků.
- Pro výstavbu knihoven není k dispozici zvláštní dotační program. Nastavení priorit strukturálních fondů podporu výstavby knihoven značně limituje či znemožňuje.
- 52 % knihoven nemá bezbariérový vstup do budovy, nejhůře jsou na tom knihovny v nejmenších obcích do 1 000 obyvatel (61 %).
- 42 % knihoven nemá zajištěn bezbariérový přístup po všech prostorách knihovny, nejhůře jsou na tom knihovny v nejmenších obcích do 1 000 obyvatel a knihovny v městech 20 001 až 40 000 obyvatel (49 %).
- 50 % knihoven nemá k dispozici parkovací místa a pouze 12 % knihoven má zvlášť rezervovaná parkovací místa pro osoby s postižením.
- Mnohým knihovnám chybí prostory pro poskytování základních knihovnických a informačních služeb. Chybí prostory pro práci s dětmi a mládeží, prostory pro pořádání

kolektivních kulturních a vzdělávacích akcí, oddychové i studijní prostory. Sociální zázemí pro veřejnost je často hodnoceno jako zastaralé.

5.2. Vybudovat metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukce knihoven v Moravské zemské knihovně

(SKP 2.2.2.A)

Realizace: MK, MZK

- 5.2.1. Vybudovat pomocnou evidenci realizovaných projektů
- 5.2.2. Připravit doprovodné materiály
- 5.2.3. Připravit semináře pro pověřené knihovny a metodiky a standardy podle velikosti obce pro různé typy knihoven

Realizace: MK, MZK

Centrum zahájilo svoji činnost v březnu 2018 s finanční podporou z programu VISK. Finanční zajištění je od roku 2019 součástí provozního rozpočtu MZK.

V období březen - listopad 2018 proběhly kontaktní schůzky s knihovníky, první projekční práce, zahájení spolupráce s architekty a modelové realizace v případě vybraných knihoven. V koordinaci s projektem „Obecní knihovna“ Jihomoravského kraje byly možnosti centra představeny zainteresovaným knihovnám a zřizovatelům. Na jednání s představiteli krajů na MK v roce 2018 byl představen projekt Metodického centra pro výstavbu a rozvoj knihoven a vyjednána další spolupráce mezi kraji.

Konkrétní práce Metodického centra a náplň práce s harmonogramem činností byly představeny na Konferenci knihovny současnosti 2018 v Olomouci. V listopadu 2018 se uskutečnilo centrum kolokvium s knihovníky a architekty v MZK Brně a v Městské knihovně v Praze. V rámci setkání proběhly separátně kulaté stoly s řediteli krajských knihoven a krajskými metodiky. Byly připraveny webové stránky Metodického centra (<https://mcvrk.mzk.cz/>) i potřebné informační tiskové materiály, jejichž distribuce proběhla v lednu/únoru 2019.

Během roku 2019 byla zajišťována průběžná pomoc všem knihovnám, širokospektrální činnost Metodického centra zahrnovala zodpovězení dotazů normativního charakteru k výstavbě či rekonstrukci knihoven, zprostředkování kontaktů či financování. Probíhala aktualizace webových stránek, které poskytují informace o financování (aktuální dotační výzvy a granty) k výstavbě a rekonstrukci knihoven, přehled dodavatelů knihovnického mobiliáře a seznam architektů a designérů podílejících se na realizaci knihoven, databázi příkladů dobré praxe (přehled nových a rekonstruovaných knihoven v ČR i zahraničí) a volně stažitelné dokumenty související s výstavbou a rekonstrukcí knihoven. Začal vycházet newsletter se čtvrtletní periodicitou. Po celý rok byl prostřednictvím krajských knihoven nabízen workshop *Tvoříme koncepci knihovny*, který vznikl v rámci projektu „Sociální inovace v knihovnách“ ve spolupráci s KISK. Podařilo se navázat spolupráci s Národní sítí zdravých měst, Svazem měst a obcí a Fakultou architektury VUT v Brně.

Zástupci Metodického centra se účastnili jako členové hodnotící komise v soutěžích Městská knihovna roku a Komunitní knihovna Jihomoravského kraje. Činnost centra byla prezentována na akcích Valná hromada SKIP – Konference Architektura a výstavba knihoven (červen, Praha), Celostátní seminář Regionální funkce knihoven (říjen, Pardubice) a Setkání starostů a knihovníků (listopad, Knihovna B. B. Buchlovana Uherské Hradiště). V listopadu 2019 byla zorganizována konference *Architektura a role knihoven v současnosti* v Městské knihovně v Písku.

V roce 2020 probíhaly konzultace s architekty, knihovníky a zřizovateli knihoven, kteří se rozhodli přistoupit k rekonstrukci nebo modernizaci knihovny. Na téma architektura knihoven byly pravidelně publikovány články v odborných knihovnických časopisech (Duha, Čtenář). Workshop *Tvoříme koncepci knihovny* proběhl ve dvou knihovnách (Regionální knihovna v Karviné a Středočeská vědecká knihovně v Kladně), ostatní plánované workshopy byly kvůli pandemii Covid-19 pozastaveny. Metodické centrum bylo garantem knihovnické konference *Knihy ve 21. století*, každoročně pořádané Slezskou univerzitou v Opavě. Od července 2020 je pracovnice Metodického centra členkou pracovní skupiny Architecture Working Group, jednoho z tematických uskupení mezinárodní organizace LIBER. V rámci navázané spolupráce s Fakultou architektury VUT bylo pro studenty architektury 1. a 4. ročníku vypsáno ateliérové zadání - Knihovna pro 21. století.

Vznikl *Metodický pokyn pro postupy rekonstrukce knihoven*⁴⁷, který byl v září 2020 schválen Ministerstvem kultury. Metodické centrum se opět účastnilo jako člen hodnotící komise v soutěži Komunitní knihovna Jihomoravského kraje. Spolupodílelo se i na přípravě dokumentu *Knihovna v obci: příručka pro starosty a zastupitele*, kterou vydal Knihovnický institut NK. Činnost centra byla prezentována na konferencích *Funkčný dizajn a moderná architektúra knižníc* (září, MK Bratislava) a *Podzimní škola* (říjen, Národní síť zdravých měst).

5.3. Finančně podporovat investiční projekty knihoven v regionech

(SKP 2.2.2.C)

Realizace: MK, KK, knihovny a jejich provozovatelé

V rámci aproximační strategie MK v oblasti podpory investiční činnosti regionálních kulturních zařízení (tedy i knihoven) je od r. 2019 připravován návrh dokumentace nového investičního programu „Kofinancování projektů kulturní infrastruktury“ ke schválení Ministerstvem financí. Program založený na vícezdrojovém principu má napomoci rozvoji a obnově kulturních zařízení pro poskytování veřejných kulturních služeb (koncertních sálů, divadel, knihoven, muzeí, galerií, apod.) na území celého státu.

V rámci příprav programu IROP na období 2021-2027 byla aktivována podpora knihoven v krajích, zaměřená na revitalizaci, odbornou infrastrukturu a vybavení pro činnost muzeí a knihoven (depozitáře, technické zázemí, edukační centra, restaurování, ochrana fondů, technické vybavení knihoven). Souběžně byl materiál připomínkován zřizovateli knihoven na úrovni krajů a MK s požadavkem, aby se případnými žadateli a příjemci staly - vedle knihoven vykonávajících a zajišťujících regionální funkce, základních knihoven se

⁴⁷ Dostupné z: <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-432048>

specializovaným knihovním fondem a Národní knihovny ČR - také knihovny ve větších městech, které nevykonávají regionální funkce (základní knihovny provozované obcí s počtem obyvatel 10 000 a výše). Této připomínce bylo ze strany Ministerstva pro místní rozvoj vyhověno.

5.4. Podporovat vybavování knihoven ICT v oblasti služeb uživatelům (program VISK)

(SKP 2.2.3.D)

Realizace: MK, ÚKR, NK, knihovny a jejich provozovatelé

5.4.1. Implementovat Strategii digitální gramotnosti České republiky v knihovnách

Realizace: Knihovny a jejich provozovatelé

Viz opatření 2.3.3

5.5. Využít možnosti financování rozvoje knihoven z programu IROP, strategických cílů: 2.1 Aktivita komunitního centra, 2.4 Aktivita neformální vzdělávání a 3.1 Zefektivnění prezentace, posílení ochrany a rozvoje kulturního dědictví (určeno pouze pro krajské knihovny)

(SKP 4.3.1.B - L)

Realizace: MK ČR, KK, knihovny a jejich provozovatelé

5.5.1. Realizace projektů IROP u krajských knihoven a Moravské zemské knihovny v Brně

Realizace: MK ČR, KK, knihovny a jejich provozovatelé

Z projektů IROP - specifický cíl 3.1 Zefektivnění prezentace, posílení ochrany a rozvoje kulturního dědictví jsou realizovány stavby knihoven či knihovních depozitářů, ochrana fondů.

Aktuálně k IROP:

<https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-2/knihovny-maji-sanci-ziskat-podporu-na-vystavbu>

<https://svkkl.cz/ctenar/clanek/2939>

Knihovna	Projekt	Celková finanční hodnota projektu (v mil. Kč)	Termín dokončení
Moravská zemská knihovna v	Zkvalitnění služeb a ochrana fondu kulturního dědictví v MZK Realizace souboru opatření, jejichž cílem je	95,7	12/2021

Brně	lepší ochrana fondu a zvýšení komfortu pro uživatele knihovny. Došlo mj. k rekonstrukci atria budovy, částečné výměně osvětlení, zateplení skladové části budovy, rekonstrukci atria včetně nového provedení hydroizolace a k výměně některých zastaralých technologických celků (dieselagregát, kompresory chlazení, měření a regulace apod.). Realizace v letech 2019-2021.		
Moravská zemská knihovna v Brně	Výstavba depozitáře MZK Přestavba a dostavba budovy bývalého Ústavu výpočetní techniky v těsném sousedství MZK do podoby moderního depozitáře pro konzervační fond MZK. Přestavba spočívá v nástavbě tří nadzemních podlaží a v dispozičních úpravách 1. PP a 2. PP. Objekt bude sloužit jako depozitář MZK, jsou zde umístěny kancelářské prostory a technické zázemí objektu. V 1. NP jsou umístěny kanceláře a prostory pro příjem, část střechy bude využívána jako parkoviště, část bude tvořena intenzivní zelenou střechou.	245,5	12/2022
Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích	Přístavba a stavební úpravy budovy Jihočeské vědecké knihovny - Lidická 1 Realizace projektu přístavby a stavebních úprav budovy Lidická 1, s cílem zvýšení komfortu pro uživatele knihovny a řešení efektivního uložení a správy knihovního fondu. Bylo přistavěno nové křídlo budovy, bezbariérově spojené s 1. nadzemním podlažím stávající budovy. V nově vzniklém prostoru bude uživatelům knihovny zpřístupněno ve volném výběru s využitím RFID technologie cca 130.000 knih.	168,3	1/2021
Vědecká knihovna v Olomouci	Realizace depozitáře pro Vědeckou knihovnu v Olomouci Realizace - stavba nového depozitáře, cílem bylo zajištění optimálních podmínek pro fond knihovny (přestěhováno z nevyhovujících skladů cca 1,25 mil. knih). Sklad bylo možno	121,7	6/2019

	rozšířit o jeden segment, o který byl zkrácen z důvodu omezení částky. V nové budově jsou i odborná pracoviště (knihárna, restaurátorské pracoviště, digitalizační a mikrofilmovací pracoviště). Stavba byla započata v polovině roku 2017, V současné době tak VKOL disponuje moderními skladovacími i pracovními prostory. V klimatizovaném depozitáři Hejčín zbývá místo na ukládání knih po dobu příštích 15–20 let, stavba je navíc projekčně připravena na dostavbu, která by celkovou kapacitu depozitáře mohla zvýšit o dalších přibližně 20 000 běžných metrů. Oblast dlouhodobého uchování fondů tak knihovna může považovat za vyřešenou.		
Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, p.o.	Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně - vybudování komplexního depozitního centra Cílem projektu realizovaného v letech 2016–2018 bylo vybudování komplexního pracoviště sloužícího k uložení, zpřístupnění a ochraně knihovního fondu. Tento cíl byl naplněn doplněním systému posuvných regálů (celkem 136 kusů), pořízením knižního skeneru, zařízení na odprašnění knih a sady knihovních vozíků (13 kusů).	5,9	9/2018
Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje	Rekonstrukce depozitáře SVK PK Kompletní rekonstrukcí stávajícího depozitáře v objektu B16 a jeho zvýšením o dvě patra bude zajištěna dostatečná kapacita na bezpečné ukládání nových přírůstků knihovního fondu na odhadovaných 30 let. Předpokládaný termín realizace: 2019-2021.	72,7	12/2021
Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje	Záchrana ohrožených historických knižních fondů SVK PK Projekt restaurování 261 nejvzácnějších a nejohroženějších svazků z fondu SVK PK.	21,6	12/2021

<p>Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové</p>	<p>Zvýšení ochrany fondu a komplexní řešení ukládání a zálohování digitálních dokumentů v SVK HK</p> <p>SVK HK v rámci projektu realizovala soubor opatření, jejichž cílem je lepší ochrana fondu a zvýšení komfortu pro uživatele knihovny, a to konkrétně posílení klimatizace a doplnění zvlhčování do stávajících vzduchotechnik ve skladech a v prostorech pro veřejnost, modernizace síťové infrastruktury a zajištění zálohování (2 servery, backup diskové pole, zálohovací SW, pásková knihovna) a rozšíření digitalizačního pracoviště (knižní skener formátu A1, pracovní stanice, licence pro OCR). Projekt byl zrealizován a ukončen v závěru roku 2018.</p>	<p>11,7</p>	<p>12/2018</p>
<p>Středočeská vědecká knihovna v Kladně, p.o.</p>	<p>Centrální depozitář – zajištění efektivní ochrany, správy a zpřístupnění knihovního fondu Středočeské vědecké knihovny v Kladně, p. o.</p> <p>Cílem projektu výstavby centrálního depozitáře je zefektivnění ochrany a využívání knihovního fondu knihovny. Realizací dojde ke zlepšení v oblasti preventivní konzervace fondu a jeho ochrany. Knihovní fond obsahuje 963.000 knihovních jednotek. Předmětem projektu je instalace technologií zajišťující požadované podmínky pro uchování fondu, přesun digitalizačního pracoviště a knihařské dílny do centrálního depozitáře. Výsledkem projektu bude zajištění kapacitně a kvalitativně optimálního prostředí pro uchování knihovního fondu SVK a výrazné zlepšení ochrany knihovního fondu oproti současnému stavu. Stavba depozitáře byla dokončena v květnu 2021, nyní čeká na kolaudaci a instalaci úložného systému. Po přestěhování fondů bude běžný provoz zahájen do 12/2021.</p>	<p>144</p>	<p>12/2021</p>
<p>Krajská knihovna v Pardubicích</p>	<p>Příhrádek Pardubice čp. 6, 7, 8 – Obnova historické památky</p> <p>KK Pardubice v rámci projektu IROP realizovala kompletní rekonstrukci 3</p>	<p>54</p>	<p>9/2020</p>

	<p>historických domů v centru města včetně nových technologií, jednak za účelem zpřístupnění památkově chráněných objektů, zároveň nové prostory umožní rozvoj a zkvalitnění knihovnických služeb pro širokou veřejnost. Dalším z cílů je lepší ochrana a zpřístupnění fondu, včetně zdigitalizovaných dokumentů a historických tisků. Tento projekt byl vybrán jako vzorový pro podporu mediální kampaně IROP. Rekonstrukce byla zahájena v roce 2018, projekt byl v termínu úspěšně dokončen a zařízení již slouží veřejnosti od 26.6.2020.</p>		
<p>Krajská vědecká knihovna v Liberci</p>	<p>Knihovna Liberec - zkvalitnění ochrany a zpřístupnění knihovního fondu a jeho prezentace</p> <p>V rámci projektu došlo k rekonstrukci klimatizace a k zajištění optimálních podmínek pro archivaci vzácných tisků, restaurování vybraných dokumentů, k digitalizaci regionálních novin a monografií. Byla vytvořena tichá studijní zóna pro návštěvníky knihovny, zlepšily se podmínky pro návštěvníky knihovny: proběhla rekonstrukce WC, dílčí oprava střechy, renovace osvětlení, byl zakoupen a instalován nový koberec do všech půjčoven, obnoveno zařízení Knihovny pro děti a mládež. Pořídily se nové mediální tabule umístěné na venkovním plášti budovy. Zakoupena RFID technologie na ochranu knihovního fondu. Všechny aktivity byly ukončeny k 30.4.2021.</p>	<p>37</p>	<p>4/2021</p>
<p>Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem</p>	<p>Rekonstrukce vily Velká Hradební č. p. 49 – Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem</p> <p>Cílem projektu je zvýšení ochrany, zlepšení péče a využívání knihovního fondu SVK v Ústí nad Labem. Cíle bylo dosaženo prostřednictvím rekonstrukce historické vily, která je sídlem knihovny. Objekt neodpovídal požadavkům na provoz knihovny. Jeho realizací jsou zajištěny</p>	<p>50,7</p>	<p>5/2019</p>

	podmínky pro zvýšení ochrany a zpřístupnění knihovního fondu a zefektivnění využití objektu. Projekt byl dokončen v roce 2019.		
Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem	<p>Depozitář SVK Ústí nad Labem – Evropská knihovna</p> <p>Předmětem projektu je výstavba nového depozitáře SVK Ústí nad Labem, který řeší neuspokojivou situaci knihovny v oblasti ochrany a správy knihovního fondu. Stavba nového depozitáře knihovny, který bude splňovat v náležitě kvalitě všechny požadované funkce – ochranu, správu a zpřístupnění knihovního fondu a zároveň poskytne dostatečnou plochu pro dlouhodobé ukládání knih vč. budoucích povinných výtisků. Předpokládaný termín dokončení projektu je 12/2021.</p>	123,2	12/2021
Krajská knihovna v Karlových Varech	<p>Ochrana, zefektivnění správy, zpřístupnění a využívání knihovních fondů Krajské knihovny Karlovy Vary</p> <p>Cílem projektu je vybudování nového depozitáře krajské knihovny a revitalizace přilehlého území, čímž dojde ke zvýšení kvality objektu kulturní povahy a jeho atraktivity v regionu, zkvalitnění infrastruktury pro rozvoj cestovního ruchu v regionu a zvýšení efektivity uchovávání sbírkových předmětů. Projekt si klade za cíl zefektivnit správu, půjčování, uložení dokumentů, zpřístupnit a využívat knihovní fondy a zajistit ochranu stávajícího fondu knihovny. Kromě vybudování nového objektu depozitáře bude pořízeno jeho vybavení včetně IT a zefektivněn systém ukládání a uchovávání knihovních fondů. Počítá se i s vybudováním badatelny a dílny pro rekonstrukci knih a prostoru pro digitalizaci knihovního fondu (především historického a balneologického) s cílem zajistit dlouhodobé uchování těchto vzácných dokumentů.</p>	145	12/2021
	Celková hodnota projektů	1 297 mil. Kč	

5.6. Vyhodnotit efektivitu revitalizace Klementina a depozitářů a ověřit otázku výstavby nové budovy Národní knihovny ČR

(SKP 2.2.1.B)

Realizace: MK, NK

Rekapitulace probíhajících investičních akcí

Rekonstrukce a revitalizace Klementina:

I. etapa rekonstrukce Klementinského areálu - dokončena v červnu r. 2011 s depozitní kapacitou 0,67 mil. svazků

II. etapa rekonstrukce Klementinského areálu - navazující akce na předcházející I. etapu, dokončena v červnu r. 2017 s depozitní kapacitou 0,57 mil. svazků

III. etapa rekonstrukce Klementinského areálu - dokončení celkové rekonstrukce a opravy, zahájena v prosinci r. 2017; dosažitelný termín jejího dokončení je v roce 2024 s prozatím přesně nestanovenou depozitní kapacitou svazků dle dosud zpracovávané projektové dokumentace.

Depozitáře Národní knihovny České republiky v Hostivaři:

1. Investiční akce „Depozitář NK v Hostivaři“ - výstavba prvního nového depozitáře, ukončena v březnu r. 2013 s depozitní kapacitou 1,9 mil. svazků,
2. Investiční akce „Rekonstrukce stávajícího depozitáře v Hostivaři“ - modernizace a oprava původního depozitáře, dokončena v září r. 2020 s plánovanou depozitní kapacitou 4 mil. svazků,
3. Investiční akce „NK - II. nový depozitář v Hostivaři“ – výstavba druhého nového depozitáře, zahájena v prosinci r. 2015, předpokládaný termín dokončení je prosinec r. 2023 s plánovanou depozitní kapacitou 3,1 mil. svazků.

Stav, kterého bude dosaženo v nejbližších letech po dokončení dostavby a rekonstrukce Centrálního depozitáře v Hostivaři a dokončení revitalizace Klementina, bude formálně saturovat kapacitní potřeby depozitářů NK do r. 2040.

Tento stav však nebude vyhovovat pro poskytování moderních služeb očekávaných od národní knihovny. Je charakterizován roztržitým poskytováním služeb uživatelům moderních fondů vyplývajícím z 18 km vzdálenosti mezi Klementinem jako místem, které bude nadále využíváno pro poskytování služeb a kontakt s uživateli, a Hostivaři, kde bude uloženo téměř 90 % veškerého fondu NK. Toto řešení vyžaduje nadále zajišťovat transport svazků mezi Hostivaři a Klementinem.

Důsledky tohoto řešení představují negativní dopady z hlediska:

- rychlosti dodání požadovaného svazku uživatelům,
- ochrany fondů (častá přeprava a manipulace se svazky negativně působí na jejich stav),
- ekonomického (zvýšené náklady na pohonné hmoty i na pracovní sílu),
- ekologického (permanentní potřeba provozu motorových vozidel).

Nabízejícím se řešením tohoto stavu je návrat k záměru výstavby nové budovy pro práci s moderními fondy. Toto řešení by znamenalo dokončení třetí etapy revitalizace Klementina dle požadavků památkové péče, a to se zásadním omezením stavebních zásahů do historických konstrukcí, dále dokončení dostavby Centrálního depozitáře v Hostivaři a následnou výstavbu nové budovy pro potřeby poskytování služeb moderních fondů NK.

V návaznosti na výše uvedené byly zahájeny kroky k předložení materiálu s tématem prostorové situace Národní knihovny České republiky formou výstavby nové budovy vlády ČR.

Výstavba nové budovy Národní knihovny České republiky byla též zařazena mezi investiční akce Ministerstva kultury, uvedené v Národním investičním plánu České republiky 2020 – 2050, s předpokládaným rokem zahájení realizace v r. 2028.

5.7. Rekonstruovat a dostavět depozitář Moravské zemské knihovny v Brně

(SKP 2.2.1.D)

Realizace: MK, MZK

Návrh stavby řeší účelné uložení fondu v klimatizovaných prostorách a podle možností s využitím technického zázemí stávající budovy MZK. V r. 2018 MZK předložila MK žádost s investičním záměrem na financování Rekonstrukce a dostavby depozitáře MZK (Šumavská). V roce 2019 byla akce MZK – rekonstrukce a dostavba depozitáře Šumavská (H1) po odsouhlasení Ministerstvem financí zaregistrována, celkové investiční náklady + rezerva činí 344 500 000 Kč. Byla zpracována a odsouhlasena zadávací dokumentace, která je předmětem zadávacího řízení na dodavatele stavby. Zadávací řízení bylo zahájeno začátkem roku 2020, výběr dodavatele v pololetí roku 2020. Na základě výsledků zadávacího řízení bylo vydáno rozhodnutí o poskytnutí dotace. Realizace akce je naplánována na období 2020 – 2022. Stavební práce po veřejné soutěži byly zahájeny v listopadu 2021.

5.8. Podporovat výstavbu nových budov Vědecké knihovny v Olomouci, Krajské knihovny Vysočiny, Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě

Realizace: kraje, KK

Viz opatření 5.3

6. Systém hodnocení a marketing veřejných knihovnických a informačních služeb

Indikátory úspěšné realizace

Zpracování nových standardů služeb	Splněno; aktualizován Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami
------------------------------------	--

	zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území ČR, zpracován nový standard pro doplňování a aktualizaci knihovních fondů veřejných knihoven, podrobně viz opatření 6.1
Existence nástrojů pro hodnocení činnosti a efektivnosti knihoven a vzdělávací aktivity v této oblasti, jejich využívání	Splněno; knihovny mají k dispozici metodiku zjišťování ekonomické efektivnosti (projekt ROI), která se stala součástí advokacie knihoven, zpracovává se ROI dalších služeb knihoven, např. efektivita půjčování/nabízení e-knih, do projektu Benchmarking knihoven je zapojeno 314 knihoven z ČR; podrobně viz opatření 6.2 a 6.3
Návrh společného jádra statistických výkazů knihoven různých typů	Splněno částečně, nově vyplynula nutnost revize číselného sledování služeb knihoven v online prostředí; podrobně viz opatření 6.4
Průzkumy uživatelských potřeb, četby a čtenářství, pravidelné opakování a porovnání výsledků v časové řadě	Splněno; v letech 2017 a 2018 realizovány celostátní průzkumy čtenářství dětské a dospělé populace ČR; podrobně viz opatření 6.9, respektive podopatření 2.4.3.1 a 2.4.3.2. a opatření 6.5
Vzdělávací aktivity zaměřené na téma marketingu a public relations, počet akcí a účastníků	Plněno průběžně; např. průběžná komunikace s metodiky a lidmi zodpovědnými za PR v knihovnách, opakovaná realizace PR akademie pro knihovny, e-learningový kurz advokacie knihoven
Vznik nových a míra využívání stávajících nástrojů na podporu marketingu a public relations	Plněno průběžně; shoda na výběru ročního tématu, které se promítá do činnosti a komunikace knihoven; podrobně viz opatření 6.6
Marketing Centrálního portálu knihoven, rostoucí počet zapojených knihoven	Plněno průběžně; stoupá počet knihoven zapojených do Centrálního portálu knihoven (v r. 2020 zapojeno 50 knihoven) i intenzita jeho využití (návštěvnost v r. 2020 - 393 312 návštěvníků).

Knihovny se učí pracovat s advokací a PR zaměřeným na služby. Využívají k tomu podklady připravené na národní úrovni, a to včetně výsledků ROI, interpretace statistických čísel nebo metodických příruček. Výsledky se projevují zejména v oblasti prostorového zajištění knihoven (rekonstrukce, novostavby) i technologického zajištění.

Nadále je potřeba pracovat na změně vnímání knihoven širokou veřejností a zejména se stakeholdery. Významnou měrou k tomu přispívá rozhodnutí o výběru ročního tématu, které je vždy komunikováno v souvislosti s činností knihoven (v roce 2019 zaměřeno na vzdělávací roli knihoven, v roce 2020 na cíle udržitelného rozvoje). Významné posílení vnímání knihoven sebe sama jako kulturních institucí, ale také institucí komunitních a vzdělávacích, přinesly nejen aktivity KISK v rámci projektu „Sociální inovace v knihovnách“. V nové Koncepci rozvoje knihoven v ČR na léta 2021–2027 je akcent na tuto roli knihoven jasně zřetelný.

Aktivní knihovnice a knihovníci využívají pro inspiraci a sdílení dobré praxe sociální sítě, kde se tvoří oborové skupiny bez tematického zaměření (Knihovny knihovnám), nebo tematické (Komunitní knihovna, Udržitelnost v knihovnách, E-knihy v knihovnách apod.)

Rozšířilo se spektrum nástrojů, které mohou knihovny využít pro hodnocení své činnosti i pro vzájemné porovnávání a sledování ekonomické efektivity. Míra uplatnění těchto nástrojů v jednotlivých knihovnách se liší, vedení řady knihoven není vždy motivováno k jejich využití. V uplynulém období byla věnována zvýšená pozornost veřejným diskuzím o budoucím vývoji veřejných knihoven, zejména ve vztahu ke stoleté tradici veřejného knihovnictví v ČR. Nadále se daří organizovat celostátní kampaně na podporu čtenářství a činnosti knihoven, ale míra zapojení zejména menších knihoven není příliš velká. Opakované celostátní průzkumy dětské a dospělé populace se zaměřením na čtenářství a vztah ke knihovnám jsou kvalitním a spolehlivým zdrojem informací jak pro knihovny, tak i pro odbornou i širokou veřejnost.

6.1. Aktualizovat Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky

(SKP 6.6.1.B)

Realizace: MK, NK, SKIP

V r. 2019 byl aktualizován Metodický pokyn MK k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky, který nově zahrnuje i standard pro vzdělávací, kulturní a komunitní aktivity.

6.1.1. Zpracovat standard pro budování a aktualizaci knihovnických fondů základních knihoven

Realizace: MK, NK, SKIP

Byl vydán Metodický pokyn MK k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území ČR⁴⁸. Cílem je stanovení doporučujících parametrů pro optimální rozsah, obsah a kvalitu knihovních fondů. Je určen zejména knihovnám v obcích do 40 000 obyvatel, kterým poskytuje návod k provádění průběžné, pravidelné i mimořádné aktualizace knihovního fondu.

6.2. Podporovat tvorbu metodik měření ekonomické efektivity služeb knihoven a jejich uplatňování v praxi

(SKP 6.6.1.C)

Realizace: MK, MKP, knihovny a jejich provozovatelé

Městská knihovna v Praze realizovala průzkum s cílem sledovat trendy v oceňování hodnoty výpůjček čtenáři. V letech 2017-2018 pokračovalo šíření metodiky ROI mezi další knihovny. V r. 2017 byl uspořádán jeden informativní seminář a jeden navazující workshop (v obou případech celkem 11 účastníků z 9 knihoven). Zúčastněné knihovny spočítaly hodnoty čísla ROI (na základě nákladových a výkonových dat), výsledky ověřila a potvrdila garantovaným certifikátem Fakulta ekonomicko-správní Univerzity Pardubice. V r. 2018 nebyl na realizaci a rozvoj ROI čerpán žádný grant a semináře se nekonaly, některé knihovny však samy využily nabízenou metodiku a prováděly výpočet samostatně. Městská knihovna v Praze realizovala průzkum s cílem sledovat trendy v oceňování hodnoty výpůjček čtenáři.

V r. 2019 byla poskytnuta dotace na projekt MKP Efektivní knihovna v digitálním prostředí⁴⁹, který řeší efektivní využívání e-knih v knihovnách na základě zájmu uživatelů. Bylo doporučeno zaměřit analýzu obecně na domácí produkci e-knih a jejich využití knihovnami a výzkum orientovat na praxi. Výsledky výzkumu byly komunikačně využity v r. 2020 v rámci Světového dne knihy autorských práv, shrnující článek byl zveřejněn na webu koncepce.knihovna.cz a sdílen mezi knihovnami (<https://koncepce.knihovna.cz/ctenari-a-online-sluzby-vysledky-vyzkumu-o-e-knihach/>).

6.3. Pokračovat v benchmarkingu knihoven

(SKP 6.6.1.D)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé

Úspěšně se rozvíjel česko-slovenský projekt Benchmarking knihoven⁵⁰, jehož cílem je hodnocení a porovnávání výkonů a činnosti veřejných knihoven. V roce 2020 na projektu participovalo 314 z ČR a Slovenska.

Databáze obsahuje údaje o knihovnách z let 2006 až 2020 a umožňuje kromě propočtu výkonových indikátorů zjištění minimálních, průměrných a maximálních hodnot indikátorů pro jednotlivé kategorie knihoven (9 velikostních kategorií), výpočet hodnoty mediánu a kromě toho vzájemné porovnávání výkonových indikátorů vybraných knihoven včetně

⁴⁸ Dostupné z: https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/2017_metodicky-pokyn-mkdef-7674.pdf

⁴⁹ Dostupné z: https://issuu.com/mestskaknihovnavpraze/docs/efektivn_knihovna_v_digitln_m_prost_ed_-_metodi

⁵⁰ Viz <https://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/mereni-vykonu-a-kvality-v-knihovnach-1/Benchmarking.htm>

sledování vývojových trendů jednotlivých indikátorů v průběhu více let. Předmětem porovnávání je 36 indikátorů, které jsou rozděleny do tří skupin:

- nabídka služeb, podmínky pro činnosti knihovny,
- využívání knihovny a služeb,
- financování výdaje, efektivita.

Účastníci projektu mají k dispozici seznam všech knihoven zúčastněných v projektu s údajem o počtu obyvatel obce, ve které knihovny působí. Podle tohoto kritéria si mohou vybírat knihovny ke srovnávání. Výsledky vzájemného porovnávání i sledování trendů je vyjádřeno v tabulce nebo pomocí grafů. Souhrn údajů za městské a obecní knihovny.

Souhrn za městské a obecní knihovny | rok 2019
(počet knihoven ve výběru: 316)

Indikátor	hodnoty pro vybranou skupinu				celostátní průměry CZ	
	minimum	průměr	medián	maximum	průměr	počet knihoven
Podmínky pro činnost knihovny						
1. Objem knihovního fondu na 1000 obyvatel	350,33	5 017,65	4 565,27	27 752,94	5 117,00	5006
2. % obnovy knižního fondu	0,79	4,00	3,57	31,57	3,70	2580
3. Objem přírůstků na 1000 obyvatel	16,93	186,01	161,64	1 050,60	154,00	3599
4. Počet exemplářů docházejících periodik na 1000 obyvatel	0,00	6,98	5,67	141,18	4,00	5228
5. Počet internetových stanic na 1000 obyvatel	0,00	0,97	0,75	5,88	3,17	4508
6. Plocha knihovny pro uživatele v m2 na 1000 obyvatel	4,45	51,30	41,76	346,72	99,00	5212
7. Počet studijních míst na 1000 obyvatel	0,08	5,53	3,77	36,46	16,50	5013
8. Počet zaměstnanců (úvazků) na 1000 obyvatel	0,00	0,54	0,48	5,88	0,44	1898
9. Počet zaměstnanců (úvazků) na 1000 registrovaných čtenářů	0,00	3,50	3,42	28,57	5,97	1897
10. Počet zaměstnanců (úvazků) na 1000 návštěvníků	0,00	0,24	0,20	1,46	1,60	1898
11. Roční provozní doba na 1000 obyvatel	1,92	295,06	207,88	7 058,82	(?)	(?)
12. % roční provozní doby z celkového pracovního fondu zaměstnanců knihovny	0,10	34,71	22,86	425,36	(?)	(?)
13. Počet hodin pro veřejnost týdně	2,00	32,50	34,00	71,00	6,90	5222
14. % výdajů na knihovnu z celkových výdajů zřizovatele	0,00	1,02	0,91	8,44	(?)	(?)
Uživatelé, služby						
15. Registrovaní čtenáři - % z obsluhované populace	2,78	14,47	13,74	53,53	9,80	5223
16. Registrovaní čtenáři do 15 let - % z obsluhované populace mládeže do 15 let	0,00	33,80	30,64	118,18	(?)	(?)
17. Počet návštěv na jednoho obyvatele	0,34	2,62	2,26	13,77	1,10	5094
18. Počet návštěv na 1 provozní hodinu nový indikátor	0,24	28,14	10,85	2 651,97	(?)	(?)
19. Počet virtuálních návštěv na obyvatele	0,00	3,68	1,11	221,68	3,38	2368
20. % návštěvníků internetu z celkového počtu návštěvníků	0,00	5,36	3,72	53,54	9,88	2287
21. Počet (absenčních) výpůjček na obyvatele nový indikátor	-0,75	3,87	3,56	16,10	1,91	5208
22. Počet výpůjček na registrovaného čtenáře	5,27	41,22	35,17	121,03	26,43	5217
23. Obrát knihovního fondu	0,12	1,34	1,23	4,07	0,78	4991
24. Kulturní a vzdělávací akce na 1000 obyvatel	0,00	21,13	15,18	317,85	9,00	5228
25. Internetové služby: webová stránka, OPAC, interaktivní funkce, soubor odkazů, virtuální informační služba, elektronické informační zdroje, pro-aktivní informační služby (email, SMS, newsletter)	0,00	31,00	11,00	4 368,00	(?)	(?)
Financování, výdaje, efektivita						
26. Provozní výdaje na 1 návštěvu nový indikátor	Kč 0,00	Kč 150,92	Kč 127,82	Kč 1 044,74	Kč 141,00	2951
27. Celkové provozní náklady v přepočtu na jednoho obyvatele	Kč 0,00	Kč 343,45	Kč 296,36	Kč 3 211,28	Kč 124,00	2951
28. Náklady na pořízení knihovního fondu (tradiční dokumenty) v přepočtu na jednoho obyvatele	Kč 0,52	Kč 33,97	Kč 30,61	Kč 135,21	Kč 22,00	3523
29. Náklady na nákup licencí na el. inf. zdroje v přepočtu na jednoho obyvatele	Kč 0,00	Kč 4,15	Kč 0,00	Kč 1 111,39	Kč 3,72	2016
30. Náklady na pořízení knihovního fondu (tradiční dokumenty) na výpůjčku	Kč 0,69	Kč 6,96	Kč 5,58	Kč 86,61	Kč 15,99	3541
31. % čistých provozních nákladů (bez osobních nákladů a nákladů na knihovní fond) z celkových provozních nákladů	-472,18	17,22	15,02	91,98	24,96	1946
32. % nákladů na pořízení knihovního fondu z celkových provozních nákladů	0,31	12,45	10,35	98,68	30,00	2372
33. % osobních nákladů z celkových provozních nákladů	0,00	69,65	70,89	530,22	71,30	2739
34. % získaných dotací a grantů na celkovém rozpočtu knihovny z celkových příjmů na provoz	0,00	46,58	1,07	13 187,10	(?)	(?)
35. % vlastních příjmů na celkovém rozpočtu knihovny z celkových příjmů na provoz	0,00	8,79	3,90	100,00	5,90	1409
Nové indikátory						
36. Počet kladně vyřízených zaslaných požadavků MVS na 100 reg. uživatelů	0,00	14,30	5,25	385,71	16,00	5223

6.4. Optimalizovat a sjednotit statistické vykazování činnosti všech typů knihoven poskytujících VKIS, aktualizovat související metodiky, zvýšit příslušnou kvalifikaci odpovědných pracovníků knihoven

Realizace: ÚKR, NK, NIPOS

NK ve spolupráci krajskými knihovnami realizovala v roce 2017 cyklus seminářů se zaměřením na optimalizaci knihovnické statistiky. V dalších letech pokračovala diskuze nad revizí číselných ukazatelů, která vyústila v příslib drobných úprav v ročním výkazu o knihovně NIPOS. Zároveň rok 2020 přinesl novou výzvu v podobě sledování a číselného zaznamenávání online činností knihoven. Aktuálně na téma statistik probíhají živé debaty.

6.5. Akcentovat orientaci knihoven na koncové uživatele (stávající i potenciální), soustavně zjišťovat jejich potřeby a následně upravovat pojetí služeb

(SKP 6.9.3.A)

Realizace: MK, SKIP, SDRUK, knihovny a jejich provozovatelé

Pracovní skupina k prioritě 6 provedla dotazníkové šetření k tomu, jak knihovny provádějí průzkumy uživatelských potřeb a spokojenosti. Ze 660 zúčastněných knihoven zhruba polovina šetření neprovádí. Z toho důvodu začala revize materiálů o uživatelských výzkumech, aby byly snáze dostupné a použitelné pro odbornou veřejnost. Přestože proces nebyl z personálních důvodů dokončen, je zřejmé, že probíhá postupný posun důrazu „z knihy na člověka“. K tomu významně k tomu přispěl projekt KISK Masarykovy univerzity s názvem Sociální inovace v knihovnách, zakončený v roce 2020 konferencí v Brně, který učil knihovnice a knihovníky přemýšlet o nových službách s ohledem na uživatele. Synergie tohoto projektu a společně s dalším projektem Poslání a role knihoven vyvolala diskusi a snad i drobný posun ve vnímání knihoven.

6.6. Využívat metod marketingu a aktivního public relations k prezentaci poskytovaných a připravovaných VKIS

Realizace: MK, SKIP, SDRUK, knihovny a jejich provozovatelé

VKIS jsou prezentovány celonárodními kampaněmi, od r. 2018 také kampaní Bookstart: S knížkou do života. Díky spolupráci lidí z PR v knihovnách na bázi různých platforem (SKIP, PR sekce SDRUK, pracovní skupina P6) dochází k intenzivnějšímu předávání příkladů dobré praxe a efektivnějších domluv. Knihovnice a knihovníci intenzivně sdílejí své zkušenosti prostřednictvím sociální sítě Facebook, kde vzniklo mnoho oborových skupin. Tyto skupiny pak lidé z pracovní skupiny Priorita 6 využívají k moderování probíhajících diskuzí a odkazování na relevantní oborové materiály.

Efektivnější komunikace přinesla shodu na realizaci ročních témat, které zacílí komunikaci knihoven vždy na jednu část jejich činnosti. V r. 2020 byla pozornost věnována roli knihovny jako vzdělávací instituce (a to i v online prostředí), v r. 2021 je pozornost zaměřena na cíle udržitelného rozvoje, které jsou také významným tématem IFLA.

6.7. Zajistit pro systém knihoven marketing, public relations, propagaci na centrální úrovni. Poskytovat služby knihovnám bez profesionálního zázemí

Realizace: MK, SKIP, SDRUK

Od r. 2016 jsou připravovány Sdružením knihoven ČR intenzivní vzdělávací kurzy PR Akademie SDRUK. Do současnosti proběhly 2 běhy 5denního kurzu. Prvního běhu se zúčastnilo 21 účastníků, druhého pak 17 zaměstnanců knihoven. Kromě toho SDRUK realizoval seminář zaměřený na spolupráci ředitele s marketingovým pracovníkem knihovny (15 účastníků). V r. 2018 SKIP uskutečnil seminář o marketingu a příkladech dobré praxe ze Skandinávie.

Pro rok 2019 obdržela Městská knihovna dotaci z programu VISK na projekt Poslání a role knihoven: definování základního rámce komunikace s veřejností a zřizovateli s cílem vytýčení rolí a poslání knihoven a následného zpracování jejich základního komunikačního rámce. Projekt přinesl zajímavé výsledky, jejichž prezentace a diskuze nad nimi se staly výchozím podkladem při zpracovávání další koncepce na léta 2017-2020. Výsledky byly publikovány na webu koncepce.knihovna.cz⁵¹.

6.8. Propagovat úlohu knihoven ve společnosti a prosazovat jejich rozvoj u veřejné správy a u veřejnosti

Realizace: MK, SKIP, SDRUK

SKIP ve spolupráci se SDRUK v průběhu r. 2018 realizoval cyklus 14 diskuzních kulatých stolů „Knihovna – věc veřejná“. Tématem diskuze byla reflexe stoletého vývoje systému veřejných knihoven v ČR s orientací na priority knihoven pro budoucí rozvoj. Na závěr proběhla celostátní debata Knihovna věc veřejná v červnu 2019.

V r. 2019 obdržela Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje dotaci z programu VISK 2 na přípravu e-learningového kurzu advokacie pro veřejné knihovny. Kurz je zdarma přístupný ze vzdělávací stránky Moravské zemské knihovny v Brně (<https://kurzy.knihovna.cz/>), o tématu byla publikována řada článků v odborných periodikách.

Vládou přijatá Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2021-2027 posloužila jako komunikace proměny českých knihoven směrem dovnitř oboru. Pro metodiky bylo realizováno několik workshopů, které pomohly najít cestu, jak koncepční témata a Koncepci samotnou dobře komunikovat. Výstupem je inovovaný web **koncepce.knihovna.cz** a návazný web **Co dokáže knihovna** s příklady dobré praxe a přehledná brožura Od knihovny ke knihovnám, která byla zaslána knihovnám v tištěné podobě, zároveň byla součástí balíčku informací o knihovnách, který Knihovnický institut NK rozeslal všem starostům.

6.9. Sledovat potřeby uživatelů i obecné populace, provádět průzkumy na místní i celostátní úrovni. Využívat statistická data z knihovních systémů, CPK a dalších zdrojů při analýze efektivity akvizice, cirkulace dokumentů a navrhování služeb

(SKP 2.1.3.G a 6.9.3.A)

Realizace: MK, NK, knihovny a jejich provozovatelé, ÚČL AV ČR

Průběžně probíhá analýza návštěvnosti CPK a podle výsledků je upravováno rozhraní CPK. Trvale stoupá počet knihoven zapojených do Centrálního portálu i intenzita jeho využití.

⁵¹ Viz <https://koncepce.knihovna.cz/vystupy-z-projektu-poslani-a-role-knihoven/>

Viz též opatření 1.1.2.

6.9.1. Periodické výzkumy dětské populace ve vztahu k čtení a knihovnám

Realizace: NK, knihovny a jejich provozovatelé

NK uskutečnila v roce 2017 opakovaný celostátní průzkum České děti a mládež jako čtenáři se zaměřením na četbu knih, čtenářské chování, obvyklé způsoby trávení volného času, vlivy rodinného a školního prostředí na vztah dětí ke knihám a čtení obecně.

Hlavní výsledky průzkumu, viz úkol 2.4.3.1

6.9.2. Periodické výzkumy dospělé populace ve vztahu k čtení a knihovnám

Realizace: MK, NK, ÚČL AVČR

NK ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR uskutečnila v roce 2018 opakovaný celostátní průzkum dospělé populace ve věku 15+ se zaměřením na čtenářství, čtenářské chování, obvyklé způsoby trávení volného času a vztah ke knihovnám.

Hlavní výsledky průzkumu, viz úkol 2.4.3.2

7. Vzdělávání pracovníků knihoven

Indikátory úspěšné realizace

1.	Zvýšený podíl pracovníků knihoven s formálním oborovým vzděláním	Plněno průběžně
2.	Zvýšený podíl pracovníků s neformálním certifikovaným oborovým vzděláním v knihovnách	Plněno průběžně, realizovány akreditované rekvalifikační kurzy se závěrečným osvědčením, viz podrobně opatření 7.6.
3.	Aktualizace katalogu prací s vazbou na Národní soustavu povolání a Národní soustavu kvalifikací	Splněno částečně, viz podrobně opatření 7.2.
4.	Funkční systém celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven	Plněno průběžně a postupně (v kompetenci vedení jednotlivých knihoven)
5.	Počet akreditovaných kurzů a jejich absolventů	Plněno průběžně, viz podrobně opatření 7.6.

V letech 2017 až 2020 se podařilo vybudovat akreditovaný systém rekvalifikačního studia pro středoškolské knihovnické pozice ukončený závěrečnou zkouškou s osvědčením. Realizaci vzdělávacích aktivit v roce 2020 poznamenala nepříznivá situace v souvislosti s pandemií Covid-19. Plánované akce, přednášky, semináře a workshopy knihovny přesouvaly na

příznivější období, akce podpořené z dotačních programů byly realizovány prostřednictvím on-line nástrojů.

Pokračují práce na rekvalifikačním studiu pro vysokoškoláky. Byla připravena novela Katalogu prací pro povolání Knihovník, která byla v roce 2019 projednána s MPSV a poté schválena. Daří se spolupracovat se zástupci oborových vysokých škol, ale nadále přetrvává problém malého zájmu absolventů knihovnických škol o práci v knihovnách. Příčinou je především nízká úroveň platů.

Oblasti celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven se dlouhodobě věnuje SKIP. Sekce vzdělávání SKIP se pravidelně schází v NK; jejími členy jsou pracovníci vzdělávání krajských knihoven, zástupci oborových škol a další zájemci o oborové vzdělávání. Pravidelně se věnuje naplňování Koncepce celoživotního vzdělávání, projektů v oblasti vzdělávání pracovníků knihoven a náměty na aktualizaci podprogramu VISK 2.

7.1. Analyzovat současný systém odměňování, provádět průzkumy věkové, vzdělanostní a mzdové struktury zaměstnanců knihoven; sledovat motivační a nefinanční odměny a benefity uplatňované v knihovnách; zavést Podopatření vedoucí k nastavení systému adekvátního odměňování knihovníků a odborných pracovníků knihoven

(SKP 6.7.8.D)

Realizace: MK, MŠMT, MK, NK

NK provedla opakovaný celostátní Průzkum věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v letech 2016/2017 a 2020/2021. V letech 2016/2017 se průzkumu účastnilo 748 veřejných a specializovaných knihoven. Většinu tvořily veřejné knihovny (604), kterých odpovědělo 76 % z cílové skupiny (veřejné knihovny s profesionálním pracovníkem). Údaje byly poskytnuty celkem za 5559 pracovníků knihoven, resp. za 4330 knihovnic/knihovníků. V letech 2020/2021 se průzkumu účastnilo 552 veřejných a specializovaných knihoven. Většinu tvořily veřejné knihovny (420), kterých odpovědělo 52 % z cílové skupiny (veřejné knihovny s profesionálním pracovníkem). Údaje byly poskytnuty celkem za 5570 pracovníků knihoven, resp. za 4295 knihovnic/knihovníků.

Hlavní výsledky průzkumu 2020/2021:

- Podíl knihovníků (77 %) na celkové struktuře pracovních míst v knihovnách se nemění, ale dále postupuje dlouhodobý trend zvyšování podílu technickohospodářských pracovníků.
- Nadále se mění věková struktura pracovníků knihoven ve prospěch starších věkových kategorií. Dominantní věkovou skupinu tvoří knihovníci ve věku 41-50 let (30 %) a 51-60 let (29 %). Společně s 13 % knihovníků ve věku nad 61 let to znamená, že 72 % knihovníků je starší 41 let. Skupina knihovníků do 40 let se oproti minulému průzkumu opět zmenšila (28 % vs. 32 %). Podíl nejmladších pracovníků ve věku 18-30 je pouhých 9 %.
- Ženy tvoří převážnou většinu odborných zaměstnanců na knihovnických pozicích (85 %).

- Na pozici knihovník působí 47 % pracovníků, kteří nemají odborné knihovnické vzdělání, naopak 53 % pracovníků má odborné knihovnické vzdělání.
- Nadále pokračuje pozitivní trend růstu vysokoškolsky vzdělaných pracovníků na knihovnických pozicích, v roce 2020 dosáhl hodnoty 43 % (v roce 1998 to bylo pouze 22 %).
- Požadavek na rekvalifikaci z celkového počtu 4421 úvazků je 417 úvazků, tedy 9 %, většinou z veřejných knihoven (92 % z těchto 417 úvazků).
- Více než polovina (54 %) knihovníků pracuje v knihovně 10 a více let.
- Podíl knihovníků, kteří ovládají anglický jazyk, zůstává stejný (54 %), klesá počet knihovníků, kteří ovládají ruštinu (40 % v roce 1998, 14 % v roce 2020).
- Na pozici vedoucích/ředitelů knihoven působí 86 % žen a 14 % mužů. Délka praxe v knihovně se na těchto pozicích pohybuje průměrně v rozpětí 18 až 22 let. 65 % vedoucích/ředitelů knihoven má vysokoškolské vzdělání.
- Průměrný počet hodin dalšího vzdělávání za rok 2020 je značně zkreslen pandemickou situací, kdy vzdělávání tradiční formou neprobíhalo, ale naopak probíhalo mnoho vzdělávacích akcí v online prostředí. Prohloubil se tak rozdíl mezi knihovnami, především zaměstnanci specializovaných knihoven využívali online vzdělávání ve velké míře. Průměrný počet hodin dalšího vzdělávání činil průměrně 45 hodin (oproti 30 hodinám v r. 2016).
- Na průměrný plat dosahují až knihovníci zařazení do 11 třídy platové tabulky a výše, což jsou vysokoškolsky vzdělaní knihovníci a v mnoha případech vedoucí a ředitelé knihoven. Podíl knihovníků zúčastněných v průzkumu ve třídách 11-14 tvoří 21 %.

7.2. Aktualizovat katalog prací v kulturním sektoru pro povolání Knihovník, a propojit ho s Národní soustavou povolání a Národní soustavou kvalifikací

(SKP 6.7.8.D)

Realizace: MK, MPSV, MK, NK, SKIP, SDRUK

NK ve spolupráci se Zaměstnavatelskou sekcí SKIP připravila návrh novely nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě pro povolání „Knihovník“, který byl po projednání s MK předán MPSV. Novela nabyla účinnosti 1. 1. 2020.

Novelizované znění je navrženo bez ohledu na územní působnost knihovny tak, aby každá dílčí knihovnická profese (např. katalogizátor) měla svou činnost zachycenu v jednotlivých třídách. Katalog prací se tak uvádí do většího souladu s knihovnickými profesními kvalifikacemi Národní soustavy kvalifikací (Knihovník katalogizátor, Samostatný knihovník katalogizátor, Knihovník specialista katalogizátor) podle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání), v platném znění. Úplného propojení Katalogu prací s NSK (v gesci MŠMT) a s Národní soustavou povolání (v gesci MPSV), které by mělo dopad na finanční ohodnocení pracovníků v knihovnách, však dosud nebylo dosaženo.

7.3. Realizovat Koncepti celoživotního vzdělávání knihovníků a dalších odborných pracovníků v knihovnách; zajistit koordinaci systému celoživotního vzdělávání v knihovnách

(SKP 2.1.5.H a 2.1.5.J)

Realizace: MK, ÚKR, NK, SDRUK, SKIP, knihovny a jejich provozovatelé

7.3.1. Vytvořit motivační systém v knihovnách včetně zavedení nefinančních odměn a benefitů

Realizace: MK, ÚKR, NK, SDRUK, SKIP, knihovny a jejich provozovatelé

Nefinanční odměny a benefity byly jedním z témat řešených v rámci projektu ESF „Společným postupem sociálních partnerů k přípravě na změny v důchodovém systému - etapa II“, ve kterém byl SKIP ČR jedním z partnerů hlavního řešitele Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů. Projekt řešil udržitelnost pracovníků nejen ve vyšším věku na pracovních místech. Zaměstnanecké benefity hrají významnou motivační roli pro stávající i nové potenciální zaměstnance. Každá knihovna by měla využívat svých možností a vytvořit funkční a propracovaný systém benefitů, k jeho vytvoření je však potřebná dobrá znalost této problematiky. V rámci projektu bylo vypracováno za pomoci odborníků doporučení pro knihovny „Zaměstnanecké benefity v knihovnách a příspěvkových organizacích“, který má pomoci zorientovat se zaměstnavatelům. Jako další pomůcka byl sestaven seznam benefitů poskytovaných knihovnami, který knihovny mohou využít pro svou inspiraci. Informace o projektu a oba materiály jsou dostupné na adrese:

<https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/projekty-nabidky-sluzby/projekt-esf-201espolecnym-postupem-socialnich-partneru-k-priprave-na-zmeny-v-duchodovem-systemu201c/>

7.4. Zpracovat metodiku pro systém inovačního vzdělávání pracovníků knihoven, např. na principu systému sbírání kreditů za absolvování kurzů

(SKP 2.1.5.I)

Realizace: MK, NK, SKIP

Příklad dobré praxe

V roce 2018 byl pilotně realizován společný projekt MZK a KISK, zaměřený na podporu dalšího vzdělávání knihovníků a na transfer znalostí z akademického prostředí do prostředí oborové praxe. Vyučující z KISK nabídli cca 10 odborných témat ve formě inovačních vzdělávacích seminářů a workshopů pro zaměstnance MZK. Inovační vzdělávání bylo realizováno v MZK v průběhu podzimu 2018 a bylo ze strany účastníků edukačních aktivit velmi pozitivně hodnoceno. Další spolupráci ukončil nedostatek finančních prostředků.

7.4.1. Vytvořit schéma (mapu) doporučené prostupnosti formálního i neformálního vzdělání pro knihovnické profese využitelné v komunikaci se zřizovateli a orgány státní správy

Realizace: NK, SKIP, SDRUK

Nerealizováno.

7.5. Zpracovat příručku pro personální práci v knihovnách určenou managementu a zřizovatelům knihoven. Vytvořit pravidla pro interní rozvoj institucí v rámci celoživotního vzdělávání (např. mentorství)

(SKP 2.1.5.K)

Realizace: NK, SKIP, SDRUK

Byla zpracována příručka pro personální práci v knihovnách reflektující novelu nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, pro povolání „Knihovník“, účinnou od 1.1.2020.

7.6. Zpracovat obsahové náplně a metodiky kurzů pro knihovníky ve struktuře knihovnických specializací podle Národní soustavy kvalifikací; zpracovat i e-learningové kurzy

(SKP 2.1.5.K)

Realizace: MK, NK, MZK, SKIP

NK vytvořila portál Studijní pomůcky pro knihovníky (<https://studujte.nkp.cz/>), který soustřeďuje informace o různých typech studijních textů a pomůcek vhodných k získání a rozšíření znalostí a dovedností potřebných pro jednotlivé typové pozice Národní soustavy povolání. Pomůcky lze vyhledávat dle jednotlivých typových pozic, dovedností, znalostí, autorů, klíčových slov, typu dokumentu, roku vzniku.

Národní knihovna ČR	NK je autorizovanou osobou pro profesní kvalifikace Knihovník akvizitér, Knihovník katalogizátor, Knihovník v přímých službách, Referenční knihovník a Knihovník pracovník správy fondů od roku 2016. V letech 2018-2020 organizovala rekvalifikační knihovnické kurzy (Knihovník katalogizátor, Knihovník v přímých službách, Referenční knihovník, Správce knihovních fondů) podle Národní soustavy kvalifikací. Ve 30 lekcích prezenčního studia se kurzu každoročně zúčastnilo 27 absolventů. Studium bylo doplněno e-learningem, který vznikl díky programu VISK 2. Rekvalifikační kurzy byly ukončeny závěrečnými zkouškami a účastníci získali osvědčení o jeho absolvování. V roce 2018 zkoušku podle NSK úspěšně složilo celkem 22 absolventů, v roce 2019 21 absolventů.
Moravská zemská knihovna v Brně	MZK působí jako autorizovaná osoba pro profesní kvalifikace Knihovník akvizitér, Knihovník katalogizátor, Knihovník v přímých službách, Referenční knihovník a Knihovník pracovník správy fondů již od roku 2015. V letech 2018-2020 díky finanční podpoře VISK MZK realizovala dva blended learningové kurzy s výukou dle Národní soustavy kvalifikací. Kurzu Knihovník v přímých službách se každoročně zúčastnilo celkem 15 posluchačů, kurzu Referenční knihovník 15 posluchačů. Oba kurzy úspěšně ukončilo celkem 28 absolventů, kteří obdrželi osvědčení. V

	každém kurzu nabízí e-learning celkem 15 modulů dle daných kompetencí typových pozic a klasická výuka probíhala formou workshopů (40 hod. u Referenčního knihovníka a 48 vyučovacíh hodin u Knihovníka v přímých službách). Zkoušky podle NSK úspěšně absolvovalo v r. 2017 celkem 15 uchazečů, v r. 2018 17 uchazečů, v r. 2019 33 uchazečů a v r. 2020 34 uchazečů.
Knihovna Jiřího Mahena v Brně	KJM se stala autorizovanou osobou v roce 2016. V roce 2017 realizovala projekt pilotního vzdělávacího programu Knihovník v knihovně pro děti ve formě blended learningu hrazený z dotace VISK, který obsahově odpovídal kompetencím požadovaným Národní soustavou kvalifikací s dotací 135 hodin celkem. Program úspěšně zakončilo zkouškou 12 uchazečů. V roce 2018 byl připraven vzdělávací program pro potřeby akreditace. V letech 2019-2020 se uskutečnily akreditované rekvalifikační kurzy s vyšší časovou dotací (160 hodin) než pilotní projekt, s upravenou učební osnovou v e-learningu (12 lekcí) a opravenými učebními texty v souladu s kompetencemi a standardy NSK. Novinkou byl, kromě výuky v e-learningu (100 hodin) a prezenčních seminářů (50 hodin), také přidán prvek praktické výuky (10 hodin) v rámci seminářů pro oblasti komunikace a přípravy a realizace akcí na podporu čtenářství. V roce 2019 složilo zkoušky 11 uchazečů, v roce 2020 dalších 9 uchazečů.
Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě	MSVK je autorizovanou osobou od roku 2017. V letech 2019-2020 realizovala rekvalifikační knihovnické kurzy podle Národní soustavy kvalifikací pro pozici Knihovník v přímých službách. Prezenční studium bylo doplněno e-learningovým studiem ve virtuálním prostoru MSVK, které vzniklo díky dotaci z programu VISK 2. V roce 2020 MSVK uskutečnila i kurzy pro pozici Knihovník katalogizátor a věnovala se tvorbě studijních textů pro pozici Samostatný knihovník (úroveň 6) podle Národní soustavy kvalifikací, která byla dotačně podpořena z programu VISK 1. Tyto texty jsou využitelné i dalšími autorizovanými osobami, tedy v celorepublikovém kontextu. V roce 2019 úspěšně složilo zkoušky podle NSK 6 absolventů, v roce 2020 celkem 8 absolventů.

7.7. Prohloubit spolupráci s odbornými středními, vyššími odbornými a vysokými školami se studijními programy pro povolání knihovník; spolupracovat na přípravě a realizaci studijních programů a předmětů vycházejících z potřeb praxe, zkvalitnit úroveň stáží studentů

Realizace: NK, MZK, KK, UISK, KISK a další

Zástupci knihovnických škol jsou pravidelně zváni na zasedání Sekce vzdělávání SKIP, kde jsou projednávány aktuální otázky vzdělávání pracovníků knihoven. Tématu vzdělávání byl věnován 22. mezinárodní seminář CASLIN v r. 2017 s názvem „Knihovny a vzdělávání“.

Řešil téma nároků na odbornost i osobnost zaměstnanců knihoven se stěžejním zaměřením na profesi knihovníka a provázání požadavků praxe s profesní přípravou nabízenou školami i celoživotním vzděláváním. Jako určitá novinka se v závěrech objevil požadavek na vybudování národního vzdělávacího centra, které by koordinovalo požadavky na vzdělávání vyplývající z Koncepce vzdělávání knihovníků a akreditované vzdělávací programy.

8. Knihovny jako výzkumné instituce

Indikátory úspěšné realizace

Dlouhodobá a souvislá spolupráce na řešení výzkumných projektů nejen mezi knihovnami, ale i dalšími institucemi zabezpečujícími výzkum a vývoj	plněno průběžně, viz opatření 8.1
Aktivní propagace výzkumných aktivit na existujících národních a mezinárodních odborných konferencích	plněno průběžně, viz opatření 8.3.2 a 8.4

Knihovny se statutem vědeckovýzkumných organizací i knihovny - organizační složky institucí s tímto statutem spolupracují dlouhodobě s dalšími institucemi (VŠ, AV ČR, v.v.i.) zejména v rámci kooperativních projektů, realizovaných v programu NAKI II, v oborech dějiny knižní kultury, literární věda, lingvistika, aplikace informačních technologií v knihovnických a informačních službách. Prezentace výzkumných aktivit na odborných fórech u nás i v zahraničí je integrální součástí vědecké práce, mezinárodní spolupráce je též jedním z kritérií hodnocení výzkumných organizací MK pro poskytování institucionální podpory ze státního rozpočtu na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumných organizací v působnosti Ministerstva kultury.

8.1. Zajistit a podporovat spolupráci mezi knihovnami, vysokými školami a akademickými institucemi za účelem synergie vědecko-výzkumné práce a jejího provázání s praxí.

Realizace: MK, NK, MZK, VŠ, AV ČR, knihovny se statusem vědeckovýzkumné instituce

8.1.1. Realizace v návaznosti na 8.2.2 (= Zpracování koncepce rozvoje knihoven jako výzkumných institucí)

V roce 2018 proběhly 3 etapy hodnocení výzkumných organizací MK podle Příkazu ministra kultury č. 11/2018, kterým se stanovuje Metodika hodnocení výzkumných organizací pro poskytování institucionální podpory ze státního rozpočtu na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumných organizací v působnosti Ministerstva kultury na léta 2019 – 2023. Hodnocena byla kritéria Výzkumné prostředí, Mezinárodní a národní spolupráce, Excelence ve výzkumu, Výkonnost výzkumu, Relevance výzkumu pro společnost a jeho dopady (souhrnné hodnocení

kvality a přínosu VO zejména pro zachování a udržitelné rozvíjení národní a kulturní identity a kulturního dědictví v kontextu evropské a světové kultury). Z knihoven byly hodnoceny NK a MZK, které dosáhly velmi dobrých výsledků. Mimo rezort kultury působí jako samostatné VO Národní technická knihovna, Knihovna Akademie věd ČR, v.v.i. a Městská knihovna v Praze. Všechny instituce mají samostatné střednědobé koncepce výzkumu, další hodnocení naplňování jejich cílů proběhne v závěru roku 2023. Jako nikoli samostatné, ale výzkumnou činnost vyvíjející, působí i knihovny, které jsou součástí organizačních celků vysokoškolských, archivních, muzejních, galerijních aj. majících status výzkumných organizací.

8.1.2. Metodická podpora knihoven usilujících o statut výzkumné organizace.

Kromě knihoven se statutem vědeckovýzkumné organizace jsou další knihovny, které vykonávají soustavnou vědeckovýzkumnou činnost jako organizační složka instituce mající tento status. Jedná se zpravidla o specializované knihovny, např. KNM v rámci Národního muzea, vysokoškolské knihovny. Jejich výsledky a výzkumná zaměření jsou méně viditelné, skryté pod zastřešující institucí. Organizace vědy a distribuce finančních prostředků v rámci těchto subjektů je odlišná od knihoven s právní subjektivitou. Pracovníci těchto knihoven jsou zapojováni do mezioborových výzkumných projektů v rámci svých institucí, případně orientují svůj vlastní výzkum na témata využívající např. přístrojové vybavení jiných pracovišť, která se v knihovnách běžně nevyskytují.

Zvažovaná metodická pomoc knihovnám, usilujícím o statut vědeckovýzkumné organizace, by mohla spočívat ve vytvoření „manuálu“ pro organizační postupy řízení VaVaI, pro znalost informačních postupů uvnitř a navenek, pro ovládnutí terminologie. Od záměru vytvořit takový manuál bylo upuštěno, protože podmínky pro uznání VO přesahují organizační a personální možnosti těch knihoven, které se jinak výzkumné činnosti věnují v části své působnosti. I do budoucna tak pravděpodobně zůstane situace mezi knihovnami ustálena v současném modelu pěti knihovních výzkumných organizací, krajských vědeckých knihoven zajišťujících infrastrukturní podmínky pro vědeckou práci v regionech a knihoven věnujících se výzkumu v rámci větších organizačních celků. Institucionální finanční podpora základního výzkumu tak bude směřovat především do pěti knihovních výzkumných center. Její eventuální sdílení se může dít individuálně – zapojováním jednotlivých externích pracovníků z jiných knihoven.

8.1.3. Podpora vytváření interních grantů v knihovnách jako nástroje příprav meziinstitucionálních grantových projektů s využitím prostředků IP VaVaI.

Od roku 2018 platí nové postupy při hodnocení výzkumných organizací MK, tudíž i následného poskytnutí institucionální podpory na rozvoj výzkumné organizace - viz podopatření 8.1.1., které mělo být modifikováno, se zaměřením na podporu mladých vědeckých pracovníků v knihovnách či podporu mezioborových projektů, nezahrnutých do institucionální podpory výzkumné organizace. Meziknihovní systém interních grantů pro mladé výzkumné pracovníky nevznikl. Ukázalo se, že je absorbuje stávající systém institucionální podpory základního výzkumu a projekty aplikovaného výzkumu NAKI.

8.2. Sestavit vstupní analýzu aktuálního stavu výzkumu a vývoje v sektoru knihoven za účelem zmapování informací o VaVaI knihoven v národním informačním systému VaVaI, stávajícího institucionálního financování VaVaI, jejich partnerství s dalšími výzkumnými organizacemi, příp. dalších potřeb (jednotlivých) knihoven realizujících komplexní výzkumné aktivity

Realizace: NK, MZK

8.2.1. Provedení analýzy

Centrální analýza nebyla z důvodu nedostatečného personálního zajištění provedena. K orientaci v kvantitativních a kvalitativních ukazatelích stále slouží národní informační systém VaVaI a jednotlivé systémy knihoven, které jsou výzkumnými organizacemi. Scientometrická mapa zahrnující a strukturující výzkumné aktivity v rámci českého knihovnického systému by vyžadovala samostatné projektové financování.

8.2.2. Zpracování koncepce rozvoje knihoven jako výzkumných institucí

Centrální knihovnická koncepce rozvoje knihoven jako výzkumných organizací nevznikla. Základní směry koncepčního rozvoje jsou obsaženy ve výzkumných koncepcích vybraných knihoven VO, které jsou hlavními iniciátory synergických efektů ve výzkumné spolupráci mezi knihovnami a ostatními domácími a zahraničními partnery, jichž působí několik desítek. Ani do budoucna pravděpodobně nedojde k evidenční či dokonce usměrňující centralizaci výzkumných činností a jejich evidenci v rámci republikového knihovnického systému, který by patrně musel mít podobu agenturní organizace.

8.3. Projednat s poskytovateli výzkumných programů možnost zajištění kontinuální podpory výzkumných aktivit formou navazujících a dalších výzkumných programů se zaměřením na potřeby rozvoje knihoven, ať formou základního výzkumu knižní kultury či aplikovaného výzkumu a vývoje.

Realizace: MK

8.3.1. Rozvíjet činnost Metodického centra knižní kultury při PNP

Realizace: MK, PNP

Metodické centrum pro knižní kulturu a literární muzea při Památníku národního písemnictví v roce 2017 organizovalo odborné konference, a to konferenci Knižní kultura 19. století v Jindřichově Hradci při příležitosti 220. výročí založení Landfrasovy tiskárny v Jindřichově Hradci, největší mimopražské tiskárny 19. století, realizovanou ve spolupráci s Národním muzeem a Muzeem Jindřichohradecka, dále konferenci Péče o novodobé knižní fondy, teorie s praktickými ukázkami, pořádanou v Praze ve spolupráci s Odborem ochrany knihovních fondů NK, a Kolokvium k XV. trienále českého ex-libris. V roce 2018 byl připraven ve spolupráci s Metodickým centrem muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu kulatý stůl jako diskuze nad koncepcí a obsahem připravované metodiky. Portál literárních muzeí (<http://www.literarnimuzea.cz/>) byl rozšířen o další možnosti tematického vyhledávání

podle sepulkrálních památek (hroby a pamětní desky). Statistika jeho přístupů se v roce 2018 zdvojnásobila. Na základě analýzy portálu Book Report byl zpracován plán jeho restrukturalizace tak, aby přinášel aktuální informace o soutěži a výstavách s ní spojených a současně využíval archivované informace o knižní kultuře uplynulých desetiletí, společně s nejnovějšími trendy knižního designu. Naplňování probíhá. V roce 2019 se ve spolupráci se Sdružením pro interpretaci místního dědictví ČR uskutečnil workshop na téma interpretačního plánování jako základu smysluplného zadání (společná práce na expozici, tvorba sdělení jako klíče ke kvalitní expozici, fakta a významy – vrstvení informací, jak napomoci návštěvníkům pochopit sdělení expozice).

V roce 2017 vznikla v metodickém centru ediční řada Metodiky, v níž byly vydány tyto publikace:

- Sv. č. 1 Kol. autorů: Metodika průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů. PNP a NK ČR, Praha 2018, 43 s., ISBN 978-80-87376-45-4 a ISBN 978-80-7050-697-4.
- Sv. č. 2 Kol. autorů: Metodika edukace v literárních muzeích. PNP a MZM, Praha a Brno 2018, 43 s., ISBN 978-80-87376-51-5 a ISBN 978-80-7029-509-1.
- Sv. č. 3 Kol. autorů: Příprava novodobých knihovních fondů na hromadné odkyselování a kontrola kvality odkyselení – kritéria výběru a proces zpracování. PNP a NK ČR, Praha 2019, 22 s., ISBN 978-80-87376-60-7- 978-80-7050-714-8.

V roce 2020 byl připraven projekt Základní příručka pro správce knižních sbírek v muzeích a galeriích. Syntetizující manuál bude zaměřen na jednotlivé odborné činnosti - tvorbu sbírky, evidenci, inventarizaci, ochranu a uchování knižní sbírky, zpřístupňování a prezentaci knižní sbírky.

Fond odborné knihovny se v uplynulých letech profiloval na základě zaměření MC a postupně je prohlubován v těchto okruzích: evidenční systémy, konzervace knižních sbírek, digitalizace, prezentace, edukace, management, historie knižní kultury. Akvizice odborné literatury se primárně týká zahraničních odborných publikací, běžně nedostupných.

Dosavadní spolupráce MC s Odborem restaurování a konzervace NK a s Metodickým centrem muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu se týkala příprav a vydání metodik (v oblasti technologií to byla péče o knihovní fondy, v oblasti prezentace se jednalo o edukaci v literárních muzeích). V dalším období se zaměří na odborná pracoviště, s nimiž bude možné uskutečnit vydání dalších metodických materiálů pro paměťové instituce z oblasti knižní kultury a literárních muzeí. V roce 2021 se připravuje ve spolupráci s Muzeem Jindřichohradecka a KNM pokračování konference ke knižní kultuře 19. století.

8.3.2. Realizovat vědecko - výzkumné projekty a úkoly z oblasti knižní kultury a propagovat jejich výsledky u odborné veřejnosti (Knihopis, Bibliografie cizojazyčných bohemik, Provenio)

Realizace: NK, MZK, knihovny se statutem vědeckovýzkumné organizace

Podopatření je plněno v NK, MZK, KNAV, KNM formou institucionálního financování výzkumu dle schválené koncepce výzkumné organizace a dále v oblasti aplikovaného

výzkumu projekty Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity NAKI a NAKI II:

KNAV, NK: Knihovněda.cz: Portál k dějinám české knižní kultury do r. 1800.

KNM, NK, NPÚ: Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách.

MZK, JU: Česká literatura ve světě a světová literatura v Čechách v letech 1989-2020.

8.4. Propagovat výzkumné projekty na významných mezioborových odborných konferencích a posílit jejich mediální dopad na širší vrstvy společnosti.

Realizace: MK, NK, MZK, knihovny se statutem vědeckovýzkumné organizace

Propagace výzkumných projektů na odborných konferencích, jak tuzemských, tak zahraničních je integrální součástí vědecké práce, probíhá kontinuálně. Mediální prezentace pro širší veřejnost je obtížnější záležitostí, v populárnějších médiích se nedaří příliš výstupy výzkumných projektů knihoven prezentovat.

Intenzita popularizace výzkumných výsledků a aktivit vycházejících z výzkumných cílů knihoven vzrostla, a to především díky webovým stránkám jednotlivých výzkumných projektů a portálů, z nichž nejpropracovanější a informačně nejsilnější je portál Knihovněda.cz (<https://www.knihoveda.cz/>), věnovaný dějinám české knižní kultury a spravovaný Knihovnou AV ČR, v.v.i. K těmto zdrojům jsou často přidruženy adresy v sociálních sítích (zpravidla facebookové identity), jejichž pomocí se výzkumné výsledky medializují do veřejného prostoru.

8.4.1. Podpora členství knihoven v mezinárodních organizacích

Členství výzkumných organizací MK v mezinárodních organizacích je jedním z kritérií hodnocení (mezinárodní a národní spolupráce) dle metodiky hodnocení výzkumných organizací pro poskytování institucionální podpory ze státního rozpočtu na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumných organizací v působnosti Ministerstva kultury. Výzkumné organizace řeší své členství individuálně.

Jako příklad lze uvést, že se NK, MZK a KNAV staly členy *LINDAT/CLARIAH-CZ - Digitální výzkumné infrastruktury pro jazykové technologie, umění a humanitní vědy* (součást evropské výzkumné infrastruktury).

8.4.2. Podpora propagace výsledků projektů knihoven

Viz opatření 8.5.1

8.5. Podporovat vydávání odborných periodik pro obor knihovnictví a informační věda a propagovat výsledky výzkumu v této oblasti doma i v zahraničí

Realizace: MK, NK, MZK, knihovny se statutem vědeckovýzkumné organizace

- 8.5.1. Podpora vydávání odborných periodik zařazených do databází uznávaných pro RIV. Podpora zvyšování odborné úrovně dalších periodik s cílem jejich začlenění do těchto databází. Podpora vydávání odborného periodika v angličtině.

NK pokračovala ve vydání recenzovaného periodika *Knihovna: knihovnická revue a Knihovna plus*. Ve spolupráci s autory byly zajištěny překlady recenzovaných článků z časopisu *Knihovna: knihovnická revue* do angličtiny, které byly zveřejněny v elektronické verzi časopisu. V oblasti knihovnědy je autoritou časopis *Knihy a dějiny* (KNAV), v oblasti knižní a literární kultury časopis *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum NM*.

Nově je pro RIV uznáváno jakékoli recenzované periodikum a výsledek v něm publikovaný, pokud má požadované atributy. Vyšší status mají pouze periodika zpracovávaná v databázích SCOPUS a Web of Science.

Kromě zmíněných periodik se popularizaci výsledků vědy a výzkumu v oblasti knihovnictví a informační vědy věnovalo více populárně naučných časopisů (včetně elektronických). Např. Časopis Čtenář významně přispívá k výměně zkušeností a informací o nových trendech v oboru knihovnictví a informační vědy doma i v zahraničí a podílí se na celoživotním vzdělávání pracovníků knihoven. Časopis Čtenář vydává Středočeská vědecká knihovna v Kladně za podpory Středočeského kraje a Ministerstva kultury.

STAV, KTERÉHO BYLO DOSAŽENO NAPLNĚNÍM CÍLŮ KONCEPCE

rekapitulace plnění za léta 2017 – 2020

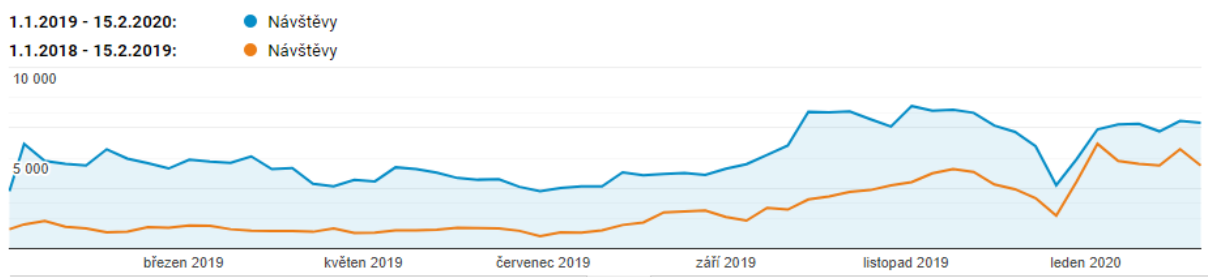
Deklarace Koncepce:

Naplněním cílů Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020 se zlepši obsah a kvalita knihovnických a informačních služeb pro odbornou i širokou veřejnost.

1. Zapojením všech krajských knihoven, velkých specializovaných knihoven, většiny profesionálních základních knihoven provozovaných obcemi a dalších knihoven, (vysokoškolských, muzejních ad.) do Centrálního portálu knihoven se významně zpřehlední informace o dostupných zdrojích a službách v knihovnách v ČR a zvýší komfort uživatelů při jejich vyhledávání z jednoho místa

Stanovený cíl se v letech 2017 – 2020 podařilo naplnit pouze částečně. Aktuálně jsou zapojeny všechny krajské knihovny. Prozatím se do portálu nepřipojila žádná vysokoškolská knihovna. Jsou plánována jednání s Asociací knihoven vysokých škol ČR ohledně možnosti jejich zapojování.

Provoz a rozvoj portálu zajišťuje Moravská zemská knihovna v Brně ve spolupráci se Sdružením knihoven ČR a dalšími knihovnami. Portál je dostupný na adrese <https://www.knihovny.cz> a je průběžně modifikován tak, aby zprostředkoval uživatelům služby i informace nabízené knihovnami. V současnosti je připravena implementace služby Získej, kterou provozuje Národní technická knihovna, do rozhraní Knihovny.cz. Trvale stoupá počet zapojených knihoven, zvyšuje se i míra využití – roční návštěvnost v roce v roce 2017 - 44 776 návštěvníků, v roce 2018 - 92 090, v roce 2019 - 258 682, v roce 2020 - 393 312 návštěvníků. Ve srovnání s rokem 2018 byl meziroční nárůst v roce 2019 o 180,90 %. Srovnání let 2018 a 2019 lze sledovat v přiloženém grafu.

Portál integruje různé informační zdroje a umožňuje jejich prohledávání z jednoho místa. Aktuálně je v lokálním indexu 15,4 mil. zdeduplikovaných záznamů z knihoven a dalších tuzemských zdrojů (fondy zapojených knihoven, Souborný katalog ČR, ANL, Česká národní bibliografie, Manuscriptorium, normy a patenty, legislativa, e-knihy apod.), nezdeduplikovaných záznamů je pak 28,5 mil. Prostřednictvím služby EDS je pak přes

portál, v záložce *Zahraniční zdroje*, dostupných dalších téměř 369 mil. záznamů. Adresář knihoven obsahuje 6 578 záznamů.

2. V návaznosti na účinnost novely autorského zákona (č. 121/2000 Sb.) dojde k výraznému rozšíření nabídky služeb knihoven v digitálním prostředí o zpřístupnění děl nedostupných na trhu.

Novela zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), provedená zákonem č. 102/2017 Sb. s účinností od 20. 4. 2017 přinesla institut rozšířené kolektivní správy umožňující poskytnutí licence k některým způsobům užití děl knihovnami, zapsanými v evidenci knihoven.

V r. 2018 byla dokončena úprava systému Kramerius, umožňující zpřístupňování děl nedostupných na trhu v českých knihovnách. Pokračují práce na úpravách jádra systému. Financování probíhá formou výzkumného projektu NAKI (projekt Rightlib) a jednoletých projektů VISK. NK uzavřela v r. 2019 s kolektivními správci práv (Dilia, OOA-S) licenční smlouvu na zpřístupnění děl nedostupných na trhu (DNNT). V současné době jsou uzavírány smlouvy s knihovnami o poskytování služby DNNT. Probíhá pilotní provoz systému, do kterého jsou zapojeny krajské knihovny, ústřední specializované knihovny a vybraný okruh menších knihoven. Plnému rozvoji služby brání skutečnost, že NK dosud neprovozuje plnohodnotný Seznam děl nedostupných na trhu. V roce 2020 v souvislosti s uzavřením knihoven v době nouzového stavu došlo k uzavření smluv umožňujících dočasně zpřístupnit prostřednictvím digitálních knihoven většinu autorsky chráněných děl, vyskytujících se v největších digitálních knihovnách.

3. Postupně se díky zapojení do plnění národních strategických materiálů (Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015–2020, Koncepce podpory mládeže na období 2014–2020, Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013–2017 ad.) bude zvyšovat počet knihoven s rozšířenou nabídkou služeb na podporu celoživotního učení, čtenářské, informační a digitální gramotnosti dětí i dospělých a služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Knihovny v obcích postupně rozšiřují své funkce nad rámec tradičních výpůjčních a informačních služeb. Trvale stoupá počet akcí vzdělávacího a kulturního zaměření, stejně jako počet návštěvníků těchto aktivit. Výjimku tvoří rok 2020, kdy došlo k uzavření knihoven a utlumení jejich činností z důvodu pandemie Covid-19.

Počet kulturních a vzdělávacích akcí veřejných knihoven

ROK	KULT. AKCE	NÁVŠTĚVNÍCI	VZDĚL.AKCE	NÁVŠTĚVNÍCI
2017	66 860	2 357 000	48 561	1 010 000
2018	68 909	2 542 568	51 995	1 058 584
2019	66 670	2 316 786	56 448	1 132 024
2020	24 310	798 297	20 863	381 676

Výše zmíněné strategie nealokovaly finanční prostředky, určené na realizaci dílčích opatření, týkajících se knihoven. Přesto vznikaly dílčí projekty a aktivity, které se zaměřily na kvalitu a standardizaci práce při realizaci komunitních a vzdělávacích aktivit, Realizaci těchto aktivit knihovny financovaly ze svých provozních prostředků či v menší míře z dotačních prostředků MK.

4. Stabilním financováním regionálních funkcí knihoven bude dosaženo vyrovnanějších výsledků knihoven v rámci ČR při naplňování standardu regionálních funkcí⁵², a tím i lepší dostupnosti veřejných knihovnických a informačních služeb i pro občany žijící v malých obcích.

Cíl stabilizace financování regionálních funkcí knihoven se nepodařilo v daných letech v plném rozsahu naplnit. Dobrou a stabilní podporu měly a mají knihovny zejména v Moravskoslezském a Zlínském kraji a do jisté míry také knihovny v Jihomoravském, Jihočeském, Karlovarském a Libereckém kraji.

V některých krajích je roční dotace nižší oproti prostředkům původně alokovaným ze státního rozpočtu do rozpočtu krajů v roce 2005. Toto snížení je v některých krajích je příčinou nerovností v rozsahu a kvalitě knihovnických a informačních služeb poskytovaných veřejnosti v rámci ČR (podrobně viz opatření 2.7).

5. Zvýšením objemu a kvality doplňování knihovních fondů se zvláštním důrazem na dostupnost informačních zdrojů v digitální podobě budou mít občané k dispozici širší nabídku zdrojů pro vzdělávání i volný čas.

V oblasti základních knihoven lze v posledních letech zaznamenat pokles objemu přírůstků knihovních jednotek (k.j.), například v roce 2014 činil objem ročního přírůstku 1,88 mil. k.j., v roce 2017 to bylo 1,81 mil. k.j. a v roce 2020 pouze 1,64 k.j. V návaznosti na to klesá i objem výpůjček. Možnou příčinou poklesu je mj. nedostatečný objem financování nákupu knihovních fondů a zvyšování cen knih.

Na druhou stranu narůstá využívání digitálních dokumentů. Knihovny začínají také nabízet půjčování elektronických knih z domácí produkce, ale nabídka je zatím omezená – v r. 2018 bylo systémem Palmknihy-eReading nabízeno 7 071 titulů e-knih. Tato služba knihovnám je také podporována z dotačního podprogramu MK VISK 3.

V oblasti specializovaných knihoven, zejm. vysokoškolských a akademických se daří pokles klasické akvizice kompenzovat nákupem elektronických informačních zdrojů. Významným počinem v této oblasti bylo zřízení Národního centra pro elektronické informační zdroje CzechELib při Národní technické knihovně, která zajistila přístup k více než stovce klíčových EIZ, které zahrnují tisíce až desetitisíce odborných

⁵² Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky; dostupný na www.mkcr.cz

elektronických časopisů a knih a speciální databáze, včetně manažerských nástrojů pro podporu hodnocení výzkumu. Vedle toho NTK zajistila od roku 2014 účast českých institucí v celosvětovém konsorciu po otevřený přístup k titulům z částicové fyziky SCOAP³ a v roce 2018 věnovala cca 15 mil. Kč na nákup vybraných 1347 e-knih předních světových vydavatelů dostupných v 74 institucích.

Ve sledovaném období se dařilo zachovat kontinuální podporu akvizice elektronických informačních zdrojů v podprogramu MK VISK 8, díky němuž byly k vybraným EIZ zajištěny multilicenční přístupy.

Významnou aktivitou byl projekt Česká knihovna, zaměřený na podporu nákupu nekomerčních titulů uměleckých děl české literatury, české ilustrované tvorby pro děti i mládež, děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných pro knihovny. V roce 2019 obdrželo 663 knihoven na obohacení svých fondů 22 367 publikací původní české literární tvorby (184 knižních titulů od 45 nakladatelů); vynaloženy byly prostředky ve výši 6 111 tis. Kč. 828 Kč. V roce 2020 získalo 654 knihoven 17 490 publikací v ceně 5 200 tis. Kč.

Dalším projektem na podporu přístupu ke vzdělání je projekt Cizojazyčné literatury, zaměřený na podporu doplňování cizojazyčné literatury v knihovnách pro potřebu rozvoje jazykových dovedností obyvatel. V r. 2019 52 knihoven obdrželo 6 221 publikací v anglickém, německém, francouzském, španělském, italském, slovenském, ruském a polském jazyce. V roce 2020 53 knihoven obdrželo 5 627 cizojazyčných publikací.

MK kontinuálně podporuje akvizici literatury v jazycích národnostních menšin i knih pro zdravotně postižené do knihoven prostřednictvím výběrového dotačního řízení Knihovna 21. století. V r. 2017 bylo poskytnuto 35 dotací ve výši 416 000 Kč, v r. 2018 36 dotací ve výši 448 000 Kč, v r. 2019 27 dotací ve výši 357 000 Kč a v r. 2020 20 dotací ve výši 265 000 Kč.

6. Vznik mezioborového metodického centra konzervace novodobých dokumentů včetně centrálního pracoviště pro odkyselení knihovních fondů povede k odbornější péči o novodobé fondy v systému knihoven, a tím i jejich efektivnějšímu využívání.

Jedním z největších problémů, ohrožujícím trvalé uchování novodobých dokumentů, (knihovních fondů), je degradace fyzických papírových nosičů způsobená vysokou kyselostí papíru. Způsobuje rozpad papíru mechanismem hydrolytických reakcí v kyselém prostředí – kyselou hydrolýzu. Dlouhodobým limitujícím faktorem je otázka dostatečných zdrojů na odkyselení.

V roce 2019 získala NK jednorázovou dotaci MK, díky níž bylo odkyseleno 8 650 knihovních jednotek o celkové váze 4 593 kg za částku 6 014 091 Kč.

V rámci projektu INPROVE (financovaného prostřednictvím programu NAKI II) byla v roce 2019 zpracována analytická studie vybudování Metodického centra ochrany a konzervace novodobých knihovních dokumentů, jejíž součástí je i zhodnocení odkyselování a možností provozu odkyselovací linky v ČR.

Proces odkyselování je též každoročně podporován dotačním podprogramem MK VISK 7 Národním programem ochrany a digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru.

7. Vznik metodického centra na podporu výstavby a rekonstrukce knihoven bude mít pozitivní vliv na přípravu a realizaci staveb knihoven se zřetelem na specifika prostor pro poskytování VKIS.

Metodické centrum v Moravské zemské knihovně v Brně zahájilo svou činnost v březnu 2018 s finanční podporou z programu VISK. Jeho finanční zajištění je od roku 2019 součástí provozního rozpočtu MZK. Centrum pořádá odborné semináře, nabízí knihovnám poradenskou a konzultační činnost. Na webové stránce <https://mcvrk.mzk.cz/> jsou zpřístupňovány nejdůležitější informace na téma výstavby a rekonstrukce knihoven. Byl zpracován a v roce 2020 MK schválen Metodický pokyn pro postupy rekonstrukce knihoven, který je určen zejména knihovnám zřizovaným či provozovaným obcemi do 40 000 obyvatel.

8. Díky dotačním programům MK budou knihovny vybaveny moderními informačními technologiemi přitažlivými pro mladou generaci uživatelů.

Vybavení knihoven moderními ICT dlouhodobě a kontinuálně podporuje dotační podprogram MK VISK 3. Od r. 2019 byla mezi jeho priority zařazena možnost poskytnutí dotace na speciální vybavení učeben a dílen v knihovnách. Jedná se zejména o vybavení tvůrčích dílen a laboratoří informačními technologiemi (hardware, elektronika, software). Zatím bylo podpořeno 9 takto zaměřených projektů v celkové výši 340 000 Kč.

MK kontinuálně podporuje kreativitu zejména dětských uživatelů knihoven (např. literární soutěže, výtvarné dílny v knihovnách) prostřednictvím dotačního řízení Knihovna 21. století, konkrétně 3. okruhu Kulturní, výchovná a vzdělávací činnost knihoven. V r. 2017 byly v tomto okruhu poskytnuty dotace provozovatelům knihoven celkem ve výši 2 184 000 Kč, v r. 2018 ve výši 2 877 000 Kč, v r. 2019 ve výši 2 243 000 Kč a v r. 2020 ve výši 2 247 tis. Kč.

9. Zlepšení prezentace knihoven a jejich služeb v médiích bude mít pozitivní dopad na vnímání knihovny veřejností jako bezpečného prostoru pro trávení volného času i další vzdělávání.

Služby knihoven jsou prezentovány celonárodními kampaněmi (Březen – měsíc čtenářů, Týden knihoven, Noc s Andersenem a další), od roku 2018 také kampaní Book Start: S knížkou do života. V daném období byla věnována zvýšená pozornost veřejným diskuzím o budoucím vývoji veřejných knihoven, zejména ve vztahu k významnému výročí roku 2019 - stoleté tradici veřejného knihovnictví v ČR. SKIP ve spolupráci se SDRUK v průběhu roku 2018 realizoval cyklus 14 diskuzních kulatých stolů „Knihovna –

věc veřejná“. Tématem byla reflexe stoletého vývoje systému veřejných knihoven v ČR s orientací na priority pro budoucí rozvoj knihoven.

Rozšířilo se spektrum nástrojů, které mohou knihovny využít pro hodnocení své činnosti i pro vzájemné porovnávání a sledování ekonomické efektivnosti (metodika ROI).

Opakované celostátní průzkumy dětské i dospělé populace se zaměřením na čtenářství a vztah ke knihovnám jsou kvalitním zdrojem informací jak pro knihovny, tak i zřizovatele a vyplývá z nich pozitivní vnímání knihoven veřejností.

10. Koordinace a zlepšení informovanosti o výzkumných projektech knihoven v rámci odborné komunity přispěje k širší aplikaci jejich výstupů v praxi, a tím k rozvoji a inovaci knihovnických a informačních služeb celého systému knihoven.

Kontinuálně probíhala propagace výzkumných projektů na tuzemských i zahraničních odborných konferencích jako integrální součást vědecké práce. Mediální prezentace vědeckovýzkumných výsledků pro širší veřejnost je nadále obtížnější záležitostí, v populárnějších médiích se příliš nedařilo výstupy výzkumných projektů prezentovat. K popularizaci jsou využívány některé portály (např. *Knihověda*), populárně naučné časopisy (např. *Čtenář*), částečně i sociální sítě.

NK pokračovala ve vydání recenzovaného periodika *Knihovna: knihovnická revue a Knihovna plus*. K mezinárodní prezentaci a šíření nových postupů přispívají překlady recenzovaných článků z tohoto periodika do angličtiny, zveřejňované v elektronické verzi časopisu. V oblasti knihovědy je autoritou časopis *Knihy a dějiny*, vydávaný KNAV, v oblasti knižní a literární kultury pak *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* Národního muzea.

Seznam zkratek	
AKVŠ	Asociace knihoven vysokých škol ČR
ANL	Bibliografická databáze článků v českých novinách, časopisech a sbornících
API	Application programming interface, rozhraní pro programování aplikací
AV ČR	Akademie věd České republiky
CESNET	Czech Education and Scientific NETwork
CPK	Centrální portál knihoven
CzechELib	Národní centrum pro elektronické informační zdroje
ČDK	Česká digitální knihovna
CŽV	Celoživotní vzdělávání
ČNB	Česká národní bibliografie
DKRVO	Dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumných organizací
EIZ	Elektronické informační zdroje
Europeana	Evropská digitální knihovna
GA ČR	Grantová agentura ČR, organizační složka státu poskytující z veřejných prostředků účelovou podporu na projekty základního výzkumu
ICT	Informační a komunikační technologie
IP VaV	Institucionální podpora vědy a výzkumu (institucionální podpora Dlouhodobého koncepčního rozvoje vědecké organizace)
IROP	Integrovaný regionální operační program
KISK	Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU
KNAV	Knihovna Akademie věd ČR
KNM	Knihovna Národního muzea
Kramerius	Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru, podprogram VISK 7; digitální knihovna stejného jména
LTP	Long term preservation, dlouhodobé ukládání dokumentů
MK	Ministerstvo kultury
MZK	Moravská zemská knihovna v Brně
NAKI	Program Ministerstva kultury na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity
NDK	Národní digitální knihovna

NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
NK	Národní knihovna České republiky
NUŠL	Národní úložiště šedé literatury
OCR	Optické rozpoznávání znaků
PNP	Památník národního písemnictví
Pověřená knihovna	základní knihovna zapsaná v evidenci knihoven MK, která na základě smlouvy s krajskou knihovnou plní regionální funkce na určitém území
PPP	public private partnership, partnerství veřejného a soukromého sektoru při financování projektů
RAKS	Regionální automatizovaný systém
Registr digitalizace	evidence digitalizovaných dokumentů a sledování procesu zpracování
RF	regionální funkce knihoven
RVP	rámcový vzdělávací program
RVVI	Rada pro výzkum, vývoj a inovace, poradní orgán vlády ČR
SČKN	Svaz českých knihkupců a nakladatelů
SDRUK	Sdružení knihoven ČR
SKIP	Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR
ÚČL AV ČR	Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i.
ÚISK	Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK
ÚKR	Ústřední knihovnická rada, poradní orgán ministra kultury
VaVaI	Výzkum, vývoj a inovace
VF	Výměnné fondy
VISK	Veřejné informační služby knihoven, program MK
VKIS	veřejné knihovnické a informační služby, viz § 4 zákona č. 257/2001 Sb., v platném znění

Přehled dotací na podporu knihoven, poskytnutých odborem umění, literatury a knihoven v letech 2017 - 2020

	Výše přidělených dotací			
Program Veřejné informační služby knihoven	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
VISK 1 – Koordinační centrum programu a implementace Koncepce rozvoje knihoven	5 060 000 Kč	4 559 000 Kč	4 432 000 Kč	2 112 000 Kč
VISK 2 - Mimoškolní vzdělávání pracovníků knihoven	660 000 Kč	676 000 Kč	3 883 000 Kč	693 000 Kč
VISK 3 - Informační centra veřejných knihoven	20 172 000 Kč	21 287 000 Kč	18 032 000 Kč	22 691 000 Kč
VISK 5 - Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven ČR RETROKON	3 665 000 Kč	3 416 000 Kč	1 190 000 Kč	1 084 000 Kč
VISK 6 - Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů Memoriae Mundi Series Bohemica	8 554 000 Kč	8 248 807 Kč	2 758 000 Kč	2 415 000 Kč
VISK 7 - Národní program ochrany a digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius	3 728 000 Kč	4 044 000 Kč	2 288 000 Kč	2 411 000 Kč
VISK 8 – Elektronické informační zdroje a zpřístupnění informačních zdrojů prostřednictvím Jednotné informační brány a Centrálního portálu knihoven	13 452 000 Kč	13 122 000 Kč	3 185 000 Kč	3 231 000 Kč
VISK 9 – CASLIN – Souborný katalog ČR, Kooperativní tvorba a využívání souborů národních autorit	2 419 000 Kč	2 745 000 Kč	2 328 000 Kč	2 040 000 Kč
Projekty SPO MK (VISK)			13 700 000 Kč	13 922 000 Kč
Program Kulturní aktivity – Knihovna 21. století	2 600 000 Kč	3 325 000 Kč	2 600 000 Kč	2 512 000 Kč
Další projekty				
Projekt Cizojazyčná literatura	1 887 683 Kč	1 647 000 Kč	1 500 920 Kč	2 003 000 Kč
Projekt Česká knihovna	6 597 060 Kč	5 805 815 Kč	6 110 828 Kč	5 200 200 Kč
Celkem	68 794 743 Kč	68 875 622 Kč	62 007 748 Kč	60 314 200 Kč
Celkem v letech 2017-2020	259 992 313 Kč			

Dotační program VISK

Příjemce / zřizovatel	Požadovaná částka v Kč	Přidělená výše podpory v Kč	Počet přijatých žádostí	Počet přidělených dotací	% úspěšnosti podpořených projektů	%ní zajištění požadavků ze státního rozpočtu
VISK 2017	66 746 638	59 946 138	517	483	93,42	89,81
Státní příspěvková organizace	27 040 000	26 212 138	43	42	97,67	96,94
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	4 631 000	4 356 000	62	57	91,94	94,06
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	23 202 638	18 349 000	351	326	92,88	79,08
Neziskové a podobné organizace	336 000	314 000	6	6	100,00	93,45
příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	6 361 000	5 874 000	31	29	93,55	92,34
Církev nebo náboženská společnost	780 000	780 000	7	7	100,00	100,00
Podnikatelské subjekty	0	0	0	0	0,00	0,00
Příspěvkové organizace jiných kapitol SR	4 418 000	4 061 000	15	15	100,00	91,92
VISK 2018	66 867 200	59 901 098	524	401	76,53	89,58
Státní příspěvková organizace	26 557 200	26 472 098	47	46	97,87	99,68
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	7 978 000	6 862 000	58	57	98,28	86,01
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	20 441 000	17 255 000	363	246	67,77	84,41
Neziskové a podobné organizace	1 117 000	865 000	8	6	75,00	77,44
příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	6 281 000	4 053 000	29	27	93,10	64,53
Církev nebo náboženská společnost	728 000	728 000	3	3	100,00	100,00
Podnikatelské subjekty	182 000	182 000	1	1	100,00	100,00
Příspěvkové organizace jiných kapitol SR	3 583 000	3 484 000	15	15	100,00	97,24

VISK 2019	60 446 236	53 606 000	493	420	85,19	88,68
Státní příspěvková organizace	16 646 080	15 600 000	36	35	97,22	93,72
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	7 739 000	7 528 000	75	69	92,00	97,27
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	23 248 156	19 202 000	336	278	82,74	82,60
Neziskové a podobné organizace	729 000	243 000	7	4	57,14	33,33
příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	5 823 000	5 216 000	22	19	86,36	89,58
Církev nebo náboženská společnost	737 000	737 000	2	2	100,00	100,00
Podnikatelské subjekty	0	0	0	0	0,00	0,00
Příspěvkové organizace jiných kapitol SR	5 524 000	5 080 000	15	14	93,33	91,96

VISK 2020	59 131 080	52 602 000	500	482	96,40	88,96
Státní příspěvková organizace	17 372 080	15 925 000	38	37	97,37	91,67
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	8 672 000	6 795 000	68	67	98,53	78,36
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	22 906 000	21 180 000	350	341	97,43	92,46
Neziskové a podobné organizace	769 000	419 000	6	4	66,66	54,49
příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	3 709 000	3 340 000	19	18	94,74	90,05
Církev nebo náboženská společnost	735 000	735 000	2	2	100,00	100,00
Podnikatelské subjekty	0	0	0	0	0,00	0,00
Příspěvkové organizace jiných kapitol SR	5 068 000	4 208 000	17	13	76,47	83,03

Dotační řízení Knihovna 21. století

Příjemce / zřizovatel	Požadovaná částka	Udělená výše podpory	Počet přijatých žádostí	Počet přidělených dotací	% úspěšnosti podpořených projektů	%ní zajištění požadavků ze státního rozpočtu
K21 2017	4 039 000	2 600 000	181	121	66,85	64,37
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	430 000	352 000	9	8	88,89	81,86
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	2 646 000	1 479 000	161	107	66,46	55,90
Neziskové a podobné organizace	876 000	769 000	7	6	85,71	87,79
Příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	0	0	0	0	0,00	0,00
Církev nebo náboženská společnost	68 000	0	3	0	0,00	0,00
Podnikatelské subjekty	19 000	0	1	0	0,00	0,00
K21 2018	4 553 000	3 325 000	147	131	89,12	73,03
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	566 000	478 000	18	16	88,89	84,45
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	2 997 000	1 886 000	156	109	69,87	62,93
Neziskové a podobné organizace	990 000	961 000	6	6	100,00	97,07
Příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	0	0	0	0	0,00	0,00
Církev nebo náboženská společnost	0	0	0	0	0,00	0,00
Podnikatelské subjekty	0	0	0	0	0,00	0,00

K21 2019	4 096 000	2 600 000	158	107	67,72	63,48
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	693 000	437 000	17	13	76,47	63,06
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	2 508 000	1 364 000	135	90	66,67	54,39
Neziskové a podobné organizace	895 000	799 000	6	4	66,67	89,27
Příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	0	0	0	0	0,00	0,00
Církev nebo náboženská společnost	0	0	0	0	0,00	0,00
Podnikatelské subjekty	0	0	0	0	0,00	0,00

K21 2020	4 316 000	2 499 000	160	104	65,00	57,90
Veřejné rozpočty ústřední úrovně (příspěvková organizace kraje)	526 000	382 000	16	9	56,25	72,62
Veřejné rozpočty územní úrovně (město / obec)	3 029 000	1 408 000	138	92	66,67	46,48
Neziskové a podobné organizace	761 000	709 000	6	3	50,00	93,17
Příspěvkové a podobné organizace (v.v.i., VŠ)	0	0	0	0	0,00	0,00
Církev nebo náboženská společnost	0	0	0	0	0,00	0,00
Podnikatelské subjekty	0	0	0	0	0,00	0,00